

ANU YIJÄLÄ

TOIMEENTULOTUKI – URAPOLUN UMPIKUJA VAI PONNAHDUSLAUTA TALOUDELLISEEN HYVINVOINTIIN?

Pitkittäistarkastelu helsinkiläisten maahanmuuttajien
tukitarpeeseen ja siitä irtautumiseen vuosina 2006–2011

2

TUTKIMUKSIA 2016

Helsingin kaupunki
Tietokeskus

**TIEDUSTELUT
FÖRFRÅGNINGAR
INQUIRIES**

Anu Yijälä, p. – tel. 09 310 36522
Stina Högnabba, p. - tel. 09 310 42525
etunimi.sukunimi@hel.fi

**JULKAISIJA
UTGIVARE
PUBLISHER**

Helsingin kaupungin tietokeskus
Helsingfors stads faktacentral
City of Helsinki Urban Facts

**OSOITE
ADRESS
ADDRESS**

PL 5500, 00099 Helsingin kaupunki
(Siltasaarekatu 18-20 A)
PB 5500, 00099 Helsingfors stad
(Broholmsgatan 18-20 A)
P.O.Box 5500, FI-00099 City of Helsinki
Finland (Siltasaarekatu 18-20 A)

**PUHELIN
TELEFON
TELEPHONE**

09 310 1612

**INTERNET
WWW.HEL.FI/TIETOKESKUS/**

**TILAUKSET, JAKELU
BESTÄLLNINGAR, DISTRIBUTION
ORDERS, DISTRIBUTION**

p. – tel. 09 310 36293
tietokeskus.tilaukset@hel.fi

**KÄTEISMYynti
DIREKTFÖRSÄLJNING
DIRECT SALES**

Tietokeskuksen kirjasto
Siltasaarekatu 18-20 A, p. 09 310 36377
Faktacentralens bibliotek
Broholmsgatan 18-20 A, tel. 09 310 36377
City of Helsinki Urban Facts Library
Siltasaarekatu 18-20 A, tel. +358 09 310 36377
tietokeskus.kirjasto@hel.fi

Helsingin kaupungin tietokeskus
Helsingfors stads faktacentral
City of Helsinki Urban Facts

TOIMEENTULOTUKI – URAPOLUN UMPIKUJA VAI PONNAHDUSLAUTA TALOUDELLISEEN HYVINVOINTIIN?

Pitkittäistarkastelu helsinkiläisten maahanmuuttajien
tukitarpeeseen ja siitä irtautumiseen vuosina 2006–2011

ANU YIJÄLÄ

TUTKIMUKSIA |
UNDERSÖKNINGAR | **2016:2**
RESEARCH SERIES |

KÄÄNNÖKSET
ÖVERSÄTTNING
TRANSLATIONS
Maria Nyman

TAITTO JA KUVIOT
OMBRYTTNING OCH FIGURER
GENERAL LAYOUT AND GRAPHS
Pirjo Lindfors

KANSI
PÄRM
COVER
Tarja Sundström-Alku

PAINO
TRYCKERI
PRINT
Edita Prima Oy, Helsinki 2016

2. korjattu painos

VERKOSSA
ISSN 1796-7228
ISBN 978-952-331-085-8

SISÄLLYS

Esipuhe	7
Förord	8
Preface	9
Tiivistelmä	10
Sammandrag	13
Abstract	16
1 Johdanto	20
2 Maahanmuuttajien taloudellinen sopeutuminen ja sosiaaliturvien käyttö	26
2.1 Maahanmuuttajien integroituminen uuteen maahan	26
2.2 Maahanmuuttajien sosiaaliturvien käyttö Euroopassa.....	29
2.3 Sosiaaliturvijärjestelmän käyttöön vaikuttavia tekijöitä maahanmuuttokontekstissa.....	30
2.3.1 Yksilölliset ominaisuudet ja valmiudet: Ikä, sukupuoli, koulutus ja työkokemus	30
2.3.2 Sosiaaliset resurssit: Perhe ja kontaktit kantaväestön edustajiin.....	32
2.3.3 Maassaoloajan vaikutus tukitarpeeseen	33
2.3.4 Työmarkkinoiden rakenne, talouden suhdannevaihtelut ja kohorttivaikutus	35
2.4 Hyvinvointivaltion sudenkuopat.....	37
2.4.1 Kannustinloukut	37
2.4.2 Köyhyys ja yhteiskunnasta syrjäytyminen	38
2.5 Maahanmuuttajien taloudellinen toimeentulo Suomessa.....	39
2.5.1 Maahanmuuttajat Suomen työmarkkinoilla – ja niiden ulkopuolella.....	39
2.5.2 Maahanmuuttajien taloudellisen toimeentulon tukeminen Suomessa.....	41
2.6 Teoriaosuuden yhteenveto ja tutkimuksen tavoite.....	44

3	Aineisto ja käytetyt metodit	48
3.1	Tutkimusasetelma	48
3.2	Aineiston rajaukset	49
3.3	Käytetyt ryhmäjaot ja muuttajat.....	50
3.3.1	Selitettävät muuttajat.....	50
3.3.2	Selittävät muuttajat.....	51
3.4	Käytetyt tutkimusmenetelmät	53
3.5	Aineiston kuvaus	54
3.5.1	Asiakaskohortin kuvaus: Vuoden 2006 uudet toimeentulotukiasiakkaat	54
3.5.2	Seuranta-aineiston kuvaus.....	57
3.5.3	Katoanalyysi	58
4	Tulokset	62
4.1	Kuvailevat tulokset: Toimeentulotukitarpeen kesto ja palaaminen tuen piiriin	62
4.1.1	Keskimääräiset tuki- ja työskentelyvuodet ryhmissä ja maassaoloajan mukaisissa luokissa	62
4.1.2	Toimeentulotuen käytön keston polarisoituminen ja paluu tuen piiriin	64
4.1.3	Sukupuolten väliset erot tukitarpeen kestossa, työvuosissa ja tuen piiriin paluuaktiivisuudessa	66
4.2	Kausaalinen selittäminen: Toimeentulotukitarpeen kehittyminen tarkastelujakson aikana	70
4.2.1	Toimeentulotuen käyttöön vaikuttavat tekijät vuosittain koko kohortissa	71
4.2.2	Maahanmuuttajien toimeentulotuen käyttöä selittävät tekijät vuosittain	74
4.3	Työmarkkina-aseman rooli tukitarpeen tarkastelussa.....	77
4.3.1	Muutokset pääasiallisessa toiminnassa ryhmittäin vuosina 2006–2011	77
4.3.2	Työskentelyn ja toimeentulotuen tarpeen mukaiset toimeentulokategoriat.....	79
4.3.3	Toimeentulokategorioihin kuulumista selittävät tekijät vuonna 2011	80
4.4	Kotitalouksien taloudellinen tilanne ja pienituloisuus.....	83
4.4.1	Käytössä oleva rahatulo toimeentulokategorioittain vuonna 2011	83
4.4.2	Pienituloisiin asutokuntiin kuuluvat kotitaloudet	85
4.4.3	Pienituloiseen asutokuntaan kuulumista selittävät tekijät vuosittain	86

5 Johtopäätökset	90
5.1 Tutkimustulokset tiivistettynä	90
5.1.1 Ryhmäkohtaiset erot taloudellisessa sopeutumisessa Suomeen.....	94
5.1.2 Suomessa hankitun työkokemuksen keskeinen asema taloudellisen toimeentulon edistäjänä	95
5.1.3 Maahanmuuttajakohtaisista muuttujista puolisoilla merkittävä rooli taloudellisessa toimeentulossa	95
5.1.4 Päätoimisten opintojen merkitys toimeentulokategorioihin sijoittumisessa	96
5.2 Tutkimuksen rajoitukset ja ajatuksia jatkotutkimuksen teemoiksi	97
5.3 Toimenpidesuositukset.....	99
Lähteet	102
Liite 1 Tarkemmat tutkimushypoteesit	111
Liite 2 Maahanmuuttajaryhmien muodostaminen	113

ESIPUHE

Usein toistetun sanonnan mukaan yhteiskunnalliset ilmiöt tulevat Suomeen verrattain myöhään mutta johtavat edetessään nopeasti merkittäviin muutoksiin yhteiskunnassamme. Sotien jälkeisenä aikana merkittävin kansainväliseen muuttoliikkeeseen liittynyt ilmiö oli suomalaisten muutto työn perässä Ruotsiin 1960- ja 70-lukujen taitteessa. Kansainvälisen muuttoliikkeen vaikutus maamme väestörakenteeseen oli sotien jälkeen varsin vähäinen aina 1990-luvun alkuun asti.

Maahanmuuttajien määrä on kasvanut nopeasti 1990-luvun alusta alkaen. Selvimmin tämä on näkynyt suurimmissa kaupungeissamme, Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla erityisesti. Työntekijöinä maahanmuuttajilla on tärkeä rooli monilla yhteiskunnan sektoreilla. Samalla julkisuudessa käydään keskustelua maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista. Milloin maahanmuutto nähdään kansantalouden pelastuksena, toisinaan sen vaikutuksia pidetään marginaalisina tai peräti negatiivisina. Keskiössä on kysymys maahanmuuttajien työllistymisestä. Helsingin ja pääkaupunkiseudun näkökulmasta, arjen tasolta, tämä keskustelu tuntuu jossain määrin etäiseltä. Kun tarkastellaan vaikkapa hoiva-alan ja julkisen liikenteen työntekijöiden etnistä taustaa, vaikuttaa selvältä, että ilman maahanmuuttajia palvelut eivät toimisi. Toki tiedämme, että työllistymisen suhteen esiintyy myös ongelmia eikä työmarkkinaintegraatio toteudu kaikkien maahanmuuttajaryhmien osalta yhtä hyvin. Taloudellinen taantuma, pitkittyessään, ei ole tätä tilannetta liioin helpottanut.

Tässä tutkimuksessa Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkija Anu Yijälä analysoi Helsingissä asuvien vuonna 2006 toimeentulotuen asiakkaita tulneiden maahanmuuttajien toimeentulotuen käyttöä vuodet 2006–2011 kattavan pitkätaimien avulla. Tutkimuksen tulokset kertovat, että kulttuurisesti kauempaa tulevilla maahanmuuttajaryhmillä työmarkkinaintegraatio ja sitä myötä yhteiskunnan tuen tarve kestävät kauemmin kantaväestöön ja lähialueilta tuleviin muuttajiin nähden. Huomattavan usein etenkin näkyvien vähemmistöjen tukitarve kuitenkin jatkui heidän kokopäiväisestä työnteostaan huolimatta.

Tämän tutkimuksen toteuttaminen ei olisi ollut mahdollista ilman yhteistyötä useiden eri tahojen kanssa. Kiitokset rakentavasta yhteistyöstä ansaitsee tutkimusaineiston toimittanut Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja erityisesti suunnittelijat Hannu Saarmala ja Anne Leppänen. Niin ikään suuret kiitokset ansaitsee tutkija Erling Solheim antamastaan asiantuntija-avusta pitkätaimien analyysimetodiikassa. Arvokkaista kommentteistaan kiitokset ansaitsevat tutkija Pekka Borg ja projektitutkija Maria Nyman Helsingin kaupungin tietokeskuksesta.

Helsingissä 10.3.2016
Henrik Lönnqvist
Vs. tutkimuspäällikkö

FÖRORD

Det sägs ofta att samhällseliga fenomen anländer till Finland relativt sent, men när de väl utvecklas leder de snabbt till betydande förändringar i vårt samhälle. Det mest framstående internationella migrationsfenomenet efter krigstiden var migrationen av finländare till Sverige för att söka arbete under 1960-talet och 70-talet. Den finska befolkningsstrukturen förblev relativt oförändrad av den internationella migrationen efter kriget och ända till början av 1990-talet.

Antalet invandrare har växt snabbt sedan dess. Den mest synliga förändringen har ägt rum i de största städerna, särskilt i Helsingfors och i huvudstadsregionen. Invandrarna spelar en viktig roll som arbetstagare inom olika sektorer i samhället. Samtidigt pågår debatten om invandrarsituationen och dess ekonomiska effekter. Ibland ses invandringen som en räddning för nationalekonomin, medan andra gånger anses invandringen ha endast en marginell eller till och med en negativ effekt. Fokus har i alla fall varit invandrarnas delaktighet på arbetsmarknaden.

På allmän nivå känns denna diskussion förhållandevis avlägsen ur Helsingfors stads och huvudstadsregionens synvinkel. När man tar i hänsyn de etniska bakgrunderna för de anställda i branscher som t.ex. kollektivtrafiken och vårdsektorn, verkar det uppenbart att samhället inte skulle fungera utan invandrare. Detta sagt är vi medvetna om att det också finns problem på arbetsmarknaden och att integrationen på arbetsmarknaden är svårare för vissa invandrargrupper än för andra. Den långvariga ekonomiska recessionen har inte gjort situationen lättare.

I denna studie har Anu Yijälä, forskare vid Helsingfors stads faktacentral, analyserat behovet av utkomststödstagande hos invandrare, som började lyfta utkomststöd och som var bosatta i Helsingfors år 2006. Studien genomfördes på basis av ett longitudinellt registermaterial omfattande data från 2006–2011. Resultaten av studien visade att invandrare med den mest avlägsna kulturella bakgrunden behöver mer tid för sin ekonomiska anpassning och mer stöd av samhället i jämförelse med majoritetsbefolkningen och invandrargrupper med mer liknande kulturell bakgrund - påfallande ofta trots heltidsarbe.

Tack vare samarbetet mellan följande parter var det möjligt att genomföra studien: vi vill tacka Helsingfors stads social- och hälsovårdsverk för forskningsdata, och särskilt analytikerna Hannu Saarmala och Anne Leppänen för deras konstruktiva samarbete. Likaså tillägnas forskaren Erling Solheim ett varmt tack för hans råd angående metodologi för longitudinella analyser. Vi vill också tacka forskaren Pekka Borg och projektforskaren Maria Nyman vid Helsingfors stads faktacentral för deras värdefulla synpunkter på denna rapport.

I Helsingfors den 10 mars 2016
Henrik Lönnqvist
Tillförordnad forskningschef

PREFACE

It is often said that societal phenomena arrive in Finland relatively late, but when they finally occur, they lead to fast changes in our society. For Finland, the most important case of international migration in the post-war period was the migration of Finns to Sweden in search of work during the 1960's and 70's. Between the Second World War and early 1990's, the effects of international immigration on the Finnish population structure remained relatively insignificant.

Since then, however, the number of immigrants has increased significantly in the biggest cities, especially in the metropolitan area of Helsinki. Immigrants play an important role in various sectors of the society. At the same time, there is an ongoing debate regarding the economic impact of immigration. Occasionally immigration is seen as the salvation of the national economy, while at other times it is seen to have merely a marginal or even a negative effect on the national economy. In both cases, the employment of the immigrants has been at the core of the conversation. From the perspective of the City of Helsinki, on a day-to-day level, this debate feels somewhat distant. When considering the ethnical backgrounds of the employees in branches such as public transport and the care sector, it would seem obvious that the society would not function without immigrants. This being said, we know that there are also problems regarding employment and that integration into the labour market is harder for some immigrant groups than for others. The prolonged economic downturn has not made the situation any easier.

In this study, Anu Yijälä, researcher at City of Helsinki Urban Facts, analyses the need for social assistance benefit among immigrants residing in Helsinki. The study is limited to those who started to receive this benefit in 2006. The longitudinal data used includes the years 2006–2011. The results of the study show that immigrants who come to Finland from culturally more distant countries need more time for their economic integration and more support of the society in comparison to those who come from the culturally more similar countries. This is the case noticeably often also for those working full-time.

The generous cooperation and assistance of the following people made this study possible: we would like to thank the Department of Social Services and Health Care of the City of Helsinki for providing the data and especially analysts Hannu Saarmala and Anne Leppänen for their helpful co-operation. A special thank you goes to researcher Erling Solheim for his methodological advice regarding the longitudinal analyses. We also want to thank researcher Pekka Borg and project researcher Maria Nyman of City of Helsinki Urban Facts for their valuable comments on this report.

Helsinki, 10 March 2016
Henrik Lönnqvist
Acting Research Director

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli seurata maahanmuuttajien taloudellisen sopeutumisen edistymistä toimeentulotukitarpeen, työllisyyden ja pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen kautta. Tutkimuksen keskiössä ovat toimeentulotuen uudet asiakaskotitaloudet Helsingissä vuonna 2006 ($N = 3\,742$). Näin rakennettu aineisto on kokonaisotos vähintäänkin tutkimuksen alkamisvuonna Helsingissä asuneista, työikäisistä toimeentulotuen uusista asiakkaista. Toimeentulotukea tarkasteltiin koko asuntokunnan tasolla, sillä kyseessä on koko kotitaloudelle myönnettävä tukimuoto, jonka tarveharkinta tehdään pääsääntöisesti kaikkien kotitalouteen kuuluvien henkilöiden yhteenlaskettujen tulojen perusteella.

Tutkimus toteutettiin pitkittäisotteella ja Helsingissä asuvia kotitalouksia seurattiin vuodesta 2006 alkaen aina vuoden 2011 loppuun asti riippumatta siitä, jatkuiko heidän tuensaantinsa enää myöhempinä tarkasteluvuosina. Tutkimuksessa tarkasteltiin sekä talouden laskusuhdannetta edeltäviä että pahimman notkahduksen aikaisia tukiasiakkuuden kestoon ja työmarkkina-asemaan vaikuttaneita muuttajia. Käytetty rekisteriaineisto mahdollisti neljän eri maahanmuuttajaryhmän tukitarpeen ja siitä irtautumisen pitkän aikavälin seuraamisen. Nämä ryhmät ovat *pakolaistaustaiset* (36,6 % maahanmuuttajista), *länsimaiset* (7,6 %), *entisen Neuvostoliiton alueilta tulleet* (35,2 %), sekä näiden ryhmien ulkopuolelle jääneet, *Muista maista tulleet* maahanmuuttajat (20,6 %). Vertailuryhmänä toimivat kantaväestön edustajat.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että *länsimaisia* maahanmuuttajia lukuun ottamatta maahanmuuttajaryhmät poikkesivat kantaväestöstä huomattavasti sen suhteen, kuinka nopeasti ne pääsivät pois toimeentulotukitarpeen piiristä. Toisilla prosessi oli selvästi nopeampi kuin toisilla. *Entisen Neuvostoliiton alueilta* ja *Muista maista* tulleilla oli kantaväestöön nähden tilastollisesti merkitsevästi suurempi riski saada toimeentulotukea kahtena ensimmäisenä seurantavuonna. Kolmannesta seurantavuodesta eteenpäin nämä ryhmät eivät kuitenkaan enää poikenneet kantaväestöstä tukitarpeensa suhteen. Yksi syy tähän on kolmivuotisen kotoutumistuen maksaminen toimeentulotukena: sellaiset Suomeen vasta tulleet muuttajat, jotka eivät vielä ole työkykyisiä, ohjataan toimeentulotuen piiriin. Kulttuurisesti kaikkein kauimpaa tulleet *pakolaistaustaiset* maahanmuuttajat puolestaan poikkesivat kantaväestöstä läpi koko tarkastelujakson tilastollisesti merkitsevästi.

Osittain pakolaistaustaisten maahanmuuttajien epäedullinen asema kantaväestöön nähden kuitenkin johtui siitä, että kyseisen ryhmän edustajat sijoittuivat kantaväestöä ja muita maahanmuuttajaryhmiä selvästi useammin kategoriaan, jossa päätoimisesta työnteosta saatu ansiotulo ei riittänyt kattamaan kotitalouden välttämättömiä menoja. Tässä tilanteessa toimeentulotukea siis tarvittiin edelleen päätoimisesta työssäkäynnistä huolimatta. Tätä asiaa ei kuitenkaan ole riittävästi huomioitu puhuttaessa siitä, kuinka paljon yleisempää toimeentulotuen saanti on maahanmuuttajien kuin kantaväestön keskuudessa.

Vaikka kantaväestön työllisyysaste oli lähtökohtaisesti maahanmuuttajien työllisyysastetta korkeampi, oli työllisten määrän muutos tutkimuksen kuusivuotisen tarkastelujakson aikana kaikissa tutkitussa maahanmuuttajaryhmissä merkittävän suuri. Työllisten osuus lisääntyi kaikkein eniten *entisen Neuvostoliiton alueilta* tulleilla, jotka eivät enää tutkimuksen viimeisenä seurantavuonna poikenneet lainkaan vertailuryhmänä toimineesta kantaväestöstä. Työllisten osuus kasvoi huomattavasti myös *pakolaistaustaisten* maahanmuuttajien kohdalla. *Länsimaista* tulleilla työllisten määrän muutos oli hieman maltillisempaa kuin pakolaistaustaisilla, mutta kuitenkin työllisten osuus kasvoi myös heidän keskuudessaan kantaväestöä enemmän. *Muista maista* tulleilla työllisten osuuden kasvu oli samaa luokkaa kuin kantaväestöllä.

Suomessa hankittu työkokemus oli maahanmuuttajien taustan ohella kaikkein merkittävin tukitarpeen kestoon vaikuttanut tekijä. Tarkastelujakson aikana kerrytetyt päätoimiset työskentelyvuodet ennustivat tilastollisesti erittäin merkittävästi sekä myöhempien vuosien lyhyempää tukitarvetta että kotitalouden pienempää riskiä kuulua pienituloiseen asuntokuntaan. Jo yhden vuoden päätoiminen työskentely vähensi tukitarpeen ja köyhyyden riskiä olennaisesti seuraavina vuosina. Vuosien 2006–2010 aikana kerrytetty työkokemus edesauttoi merkittävästi myös kotitalouden mahdollisuuksia kuulua työllisiin, pelkillä ansiotuloilla toimeentulevien kotitalouksien kategoriaan vuonna 2011.

Saadut tulokset tukivat hypoteesia, jonka mukaan yksi keskeinen syy siihen, miksi sopeutumisprosessiin kuluu selvästi enemmän aikaa juuri pakolaistaustaisilta maahanmuuttajilta kuin muilta maahanmuuttajaryhmiltä, liittyy yhteiskunnan rakenteellisiin kompastuskiviin. Maahanmuuttajat ja etenkin näkyvät vähemmistöryhmät tippuvat kantaväestöstä useammin erilaisiin kannustinloukkuihin. Maahanmuuttajaväestölle tyypillisillä sekundaarisilla työmarkkinoilla erilaiset rakenteelliset tekijät, kuten huono palkkaus sekä työnantajien negatiivinen asennoituminen maahanmuuttajia kohtaan, saattavatkin jopa estää maahanmuuttajien kokonaisvaltaisen taloudellisen integroitumisen uudessa maassa. Yhdessä nämä mekanismit voivat saada aikaan tilanteen, jossa henkilö käytännössä joutuu elämään köyhyydessä päätoimisesta työskentelystään huolimatta. Myös tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että köyhyys on huomattavasti yleisempää maahanmuuttajien kuin kantaväestön keskuudessa: *länsimaisia* kotitalouksia lukuun ottamatta kaikilla tutkituilla maahanmuuttajaryhmillä oli kantaväestöstä selvästi suurempi riski kuulua pienituloiseen asuntokuntaan ensimmäisten seurantavuosien aikana. Yhtä maahanmuuttajaryhmää, *Muista maista tulleita*, lukuun ottamatta pienituloiseen asuntokuntaan kuuluminen ei kuitenkaan enää tarkastelujakson loppupäässä ollut sen yleisempää maahanmuuttajien kuin kantaväestönkään kohdalla.

Vaikka maahanmuuttajien ennen tarkastelujakson alkamista Suomessa viettämä aika on voinut vaikuttaa siihen, että kotitalous ylipäätään joutui turvautumaan toimeentulotukeen vuonna 2006 tullen näin osaksi tämän tutkimuksen aineistoa, maassaoloaika ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa vaikuttanut maahanmuuttajien tukitarpeen kestoon. Saattaakin olla, että talouden laskusuhdanteen vaikutus alkoi jo tutkimuksen ensimmäisinä seurantavuosina näkyä niin supistuneessa työpaikkatarjonnassa kuin kasvaneena kilpailuna myös Suomessa. Tästä syystä pitkään maassa

olleiden maahanmuuttajien etulyöntiasemasta ei välttämättä tällä kertaa ollutkaan apua heidän työllistymisessään.

Suomi kuuluu yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa maailman avokätisimpiin valtioihin mitä tulee erilaisiin tulonsiirtoina jaettuun sosiaaliturkiiin. Talouden kriisi yhdistettynä vuoden 2015 ennennäkemättömiin turvapaikanhakijavirtoihin on kuitenkin herättänyt myös Suomessa huolta siitä, onko pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli sellaisena kuin me sen tunnemme tullut tiensä loppuun. Aihe tuntuu nyt puhuttavan kaikkia: esillä ovat olleet niin maahanmuuttajille suunnattujen sosiaaliturkien leikkaukset kuin kansainvälisen suojelun piirissä tapahtuvien perheenyhdistämiskäytäntöjen kiristämissuunnitelmatkin. Tässä tutkimuksessa yksi keskeinen menestyksestä tukitarpeesta irtautumista selittävä tekijä läpi koko tutkimuksen oli puolison olemassaolo. Puolison olemassaolo ehkäisi tehokkaasti sekä kotitalouden toimeentulotukitarpeen kehittymistä suoranaiseksi tukiriippuvuudeksi että pienituloiseen asuntokuntaan kuulumista. Maahanmuuttajan taloudellista sopeutumista helpotti erityisen paljon se, jos hänen puolisonsa oli Suomen kansalainen. Tämä tulos korostaa kantaväestön kanssa luotujen kontaktien tärkeyttä sopeutumisprosessissa.

Tutkimus tuotti uutta tietoa yhteiskunnan myötävaikuttavasta roolista maahanmuuton alkuvaiheissa ja muissa taloudellisesti haastavissa tilanteissa, joista ulospääsy vieraassa maassa ilman säästöjä tai kattavaa tukiverkostoa olisi saattanut osoittautua ylivoimaiseksi. Tulokset osoittivat, että *länsimaisia* maahanmuuttajia lukuun ottamatta maahanmuuttajat tarvitsevat kantaväestöä selvästi pidempään yhteiskunnan tukea tullakseen toimeen ennen kuin sopiva, taloudellisen toimeentulon mahdollistava työpaikka löytyy. Mikäli työtä on tarjolla, mutta palkkataso ei vastaa edes lakisääteistä minimipalkkaa, saattaa maahanmuuttaja tahtomattaan jäädä riippuvaiseksi toimeentulotuesta päätoimisesta työnteostaan huolimatta. Tämä tulisi huomioida arvioitaessa sitä, kuinka paljon yleisempää toimeentulotuen käyttö on maahanmuuttajien kuin kantaväestön keskuudessa.

Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta voidaan todeta, että toimeentulotuella on ollut huomattavan positiivinen vaikutus maahanmuuttajien taloudelliseen sopeutumiseen heidän työmarkkinaosallisuutensa kautta tarkasteltuna. Vastaavasti heidän tukitarpeensa vähentyi – toisilla reippaammin ja toisilla hitaammin. Tulokset antoivat viitteitä siitä, että taloudellisen tuen ohella maahanmuuttajien työuralla etenemistä ja tätä kautta taloudellista sopeutumista voidaan merkittävästi tukea myös auttamalla heitä hankkimaan työkokemusta Suomesta. Huomiota olisi hyvä keskittää myös erilaisten tukiloukkujen kannattamattomiksi tekemiseen, työntekoa motivoiviin tuki- ja palkkausjärjestelmiin sekä maahanmuuttajien suunnitelmallisen etenemisen tukemiseen työmarkkinoilla myös sen jälkeen, kun ensimmäinen työpaikka on auennut.

SAMMANDRAG

Undersökningens syfte var att följa hur invandrarnas ekonomiska anpassning framskred beträffande behovet av utkomststöd, sysselsättningsgrad och hushållets inkomstnivå. Studien koncentrerar sig på de hushåll som börjat lyfta utkomststöd i Helsingfors år 2006 ($N = 3\,742$). Data som studien baserar sig på är ett totalurval av nya utkomststöds klienter i arbetsför ålder som bostad i Helsingfors åtminstone under det första av de år som studien gällde. I studiens fokus var hushåll snarare än individer som fått stödet, i och med att utkomststödet är en stödform som beviljas till hela hushållet: behovsbedömningen görs i huvudsak genom att räkna ihop den sammanlagda inkomsten av alla hushållsmedlemmar.

Undersökningens grepp var longitudinellt, och klienthushållen i Helsingfors följdes från år 2006 till slutet av år 2011 oavsett om hushållen lyfte stödet under hela den studerade perioden eller inte. I studien analyserades ett antal variabler som inverkar på stödtagandets varaktighet och klienternas ställning på arbetsmarknaden, både för tiden före och under den ekonomiska recessionen. Registermaterialet möjliggjorde medföljandet av hur hushåll i fyra invandrargrupper blev klienter och hur de lämnade klientskapet under tidsperioden 2006–2011. Grupperna är *de med flyktingbakgrund* (36,6 % av invandrarna), *västerlänningarna* (7,6 %), invandrare från *före detta Sovjetunionen* (35,2 %) samt de som inte passade in i någon av de ovannämnda kategorierna, dvs. de som kommit från *Övriga länder* (20,6 %). Grupperna jämfördes med majoritetsbefolkningen i Finland.

Enligt resultaten avvek de olika invandrargrupperna märkbart från majoritetsbefolkningen med avseende på hur snabbt de blev fria från sitt behov av utkomststödet, med undantag av *västerlänningarna*. För vissa gick processen betydligt snabbare än för andra. De som kom från *före detta Sovjetunionen* eller *Övriga länder* löpte en signifikant större risk än majoritetsbefolkningen att få utkomststöd under de två första observationsåren. Från tredje observationsåret framåt avvek dessa grupper inte längre från majoritetsbefolkningen beträffande sitt behov av stöd. En orsak till detta är utbetalandet av det treåriga integrationsstödet i form av utkomststöd: sådana invandrare som nyligen kommit till Finland och ännu inte är arbetsföra hänvisas till utkomststödet. De invandrare med *flyktingbakgrund* – och den mest avlägsna kulturella bakgrunden – avvek för sin del statistiskt signifikant från majoritetsbefolkningen under hela observationsperioden.

Detta sagt berodde *flyktingarnas* ofördelaktiga ställning jämfört med majoritetsbefolkningen delvis på att de klart oftare än majoritetsbefolkningen och de övriga invandrargrupperna tillhörde en kategori, där den förvärvsinkomst de fick av sitt huvudsakliga arbete inte räckte till för att täcka hushållets nödvändiga utgifter. Med andra ord fanns det fortfarande behov av utkomststöd trots heltidsarbete. Detta faktum har dock inte tagits tillräckligt i beaktande vid jämförelse av hur mycket mer vanligt utkomststödstagande är bland invandrare än bland majoritetsbefolkningen.

Även om majoritetsbefolkningens sysselsättningsgrad redan från början var högre än invandrarnas sysselsättningsgrad, var förändringen i antalet sysselsatta under studiens sexåriga observationsperiod märkbart stor i alla invandrargrupper: andelen sysselsatta växte allra mest bland dem som kom från *före detta Sovjetunionen*, och under det sista observationsåret avvek de inte alls från kontrollgruppen, dvs. majoritetsbefolkningen. Andelen sysselsatta växte märkbart även bland de invandrare som hade *flyktingbakgrund*. Bland dem som kommit från *Övriga länder* växte andelen sysselsatta i stort sett som bland majoritetsbefolkningen.

Den arbetserfarenhet som invandrarna samlat i Finland tillsammans med invandrarnas bakgrund var de faktorer som mest inverkade på stödbehovets varaktighet: i alla de huvudsakliga analyserna i studien steg den arbetserfarenhet som skaffats under tidigare år i Finland starkt fram. De år av heltidsarbete som invandrarna hade skaffat sig i Finland förutspådde med stark statistisk signifikans både ett kortvarigare stödbehov och en lägre risk för att hushållet skulle höra till ett bostadshushåll med låg inkomst. Ett års heltidsarbete räckte till för att väsentligt minska risken för stödbehov och fattigdom följande år. Den arbetserfarenhet som invandrarna fått under åren 2006–2010 ökade dessutom märkbart hushållets möjligheter att år 2011 klara sig helt på sina egna förvärvsinkomster.

Observationerna i studien stödde hypotesen att de strukturella stötestenarna i samhället är ofta orsaken till att anpassningsprocessen tar betydligt längre tid för just invandrare med flyktingbakgrund än för övriga invandrargrupper. I synnerhet de synliga minoritetsgrupperna, men också andra invandrargrupper hamnar oftare än majoritetsbefolkningen i den s.k. flitfällan. Invandrarna befinner sig ofta på den sekundära arbetsmarknaden. Strukturella faktorer, så som arbetsgivarnas negativa attityder mot invandrare och/eller dålig lön på den sekundära arbetsmarknaden, kan rentav förhindra att invandrarna blir ekonomiskt integrerade i Finland. Sammantaget kan dessa mekanismer få till stånd en situation där personer lever i fattigdom trots att de arbetar heltid.

Upptäckterna också från denna studie påvisar att fattigdom är klart vanligare bland invandrare än bland majoritetsbefolkningen: med undantag av *västerländska* hushåll löpte alla de undersökta invandrargrupperna en klart större risk att höra till ett låginkomstbostadshushåll under de första observationsåren för studien. Med undantag av en invandrargrupp, de som kommit från *Övriga länder*, var det i slutändan av observationsperioden dock inte vanligare bland vare sig invandrare eller majoritetsbefolkningen att höra till ett låginkomstbostadshushåll.

Trots att den tid invandrarna tillbringat i Finland kan ha inverkat på att deras hushåll ursprungligen måste ansöka om utkomststöd år 2006, och därmed bli del av studiens data, inverkade tiden som invandrarna bott i Finland innan observationsperiodens början inte på deras stödbehov under senare år. Det kan tänkas att den ekonomiska svackan även i Finland började märkas redan under de första observationsåren både i form av minskande jobbutfäst och växande konkurrens. Av denna orsak var fördelen att ha bott länge i landet inte nödvändigtvis till hjälp då det gällde att få arbete.

Tillsammans med övriga Norden hör Finland till de mest generösa länderna i världen då det gäller att fördela olika socialbidrag. Men nu när ekonomin är kärv och mängden invandrare år 2015 var högre än någonsin tidigare har oron väckts om den

nordiska välfärdsmodellens hållbarhet. Temat är högst aktuellt bland annat genom planer på nedskärningar i de socialbidrag som ges åt invandrare och genom planer på att strama till villkoren för familjeåterförening som skett enligt internationella fördrag.

Att ha ett förhållande (som baserar sig på samboende) var en central faktor som under hela studiens lopp förklarade framgångsrik frigörelse från stödbehovet. Att ha ett förhållande verkar effektivt ha förebyggt dels fattigdom, dels att behovet av utkomststöd utvecklades till ett långvarigt stödberoende. Invandrarnas ekonomiska anpassning främjades särskilt tydlig i de fall där partnern var finländsk medborgare. Denna observation framhäver hur viktiga kontakterna med ursprungsbefolkningen är för anpassningsprocessen.

Föreliggande studie ger ny kunskap om samhällets bidragande roll i invandringens begynnelseskedan. För personer som kommer till ett främmande land utan besparingar eller stödnätverk verkar inkomststödet vara ett stort stöd i ekonomiskt utmanande situationer som det i annat fall kunde ha visat sig omöjligt att komma ur. Observationerna visar att invandrarna, med undantag av dem från *västländerna*, behöver samhällets stöd klart längre än majoritetsbefolkningen för att hitta en arbetsplats som ger ekonomisk trygghet. Om det finns arbete att få men lönenivån inte ens motsvarar minimilönen kan invandrarna bli beroende av utkomststödet trots att de jobbar heltid. Detta borde beaktas då man utreder hur mycket vanligare utkomststödstagande är bland invandrare än bland majoritetsbefolkningen.

På basen av studien kan det konstateras att utkomststödet haft en märkbar positiv inverkan på invandrarnas ekonomiska anpassning. Detta blir tydligt då man ser på invandrarnas ökade delaktighet på arbetsmarknaden. Samtidigt har invandrarnas behov av stödet minskat – snabbare för en del, långsammare för andra. Som en slutsats kan konstateras att invandrarnas arbetskarriär och därigenom deras ekonomiska anpassning kan stödas märkbar både med hjälp av ekonomiskt stöd och genom att hjälpa dem skaffa arbetserfarenhet i Finland. Det vore lönsamt att lägga fokus på att modifiera stöd- och avlöningssystem som motiverar till arbete och samtidigt göra olika slags flitfallor olönsamma, samt hjälpa invandrare att avancera enligt planerna i sina arbetskarriärer, även efter att de fått sin första arbetsplats.

ABSTRACT

The aim of the study was to investigate the economic adaptation of immigrants in terms of their employment, poverty and need for social assistance benefit (SA). The data of the study comprehends all households which include residents of Helsinki of working age and started receiving SA for the first time in 2006 in Helsinki ($N = 3\,742$). Since SA is a means-tested allowance granted to the whole household based on the income of all household members, recipient households were studied rather than individuals.

The longitudinal study followed up households receiving SA in Helsinki from 2006 until the end of 2011 regardless of whether they received SA during the whole period or not. The study analysed a number of variables that influenced the duration of SA and the clients' status on the labour market both before and during the economic downturn. The register data used in the study enabled a long-term follow-up on the need for SA among four different groups of immigrants: *immigrants with a refugee background* (36.6 % of the immigrants of the study), *immigrants from Western countries* (7.6 %), *immigrants from the former Soviet Union (FSU)* (35.2 %) and those not fitting into either one of these three groups, here referred to as *immigrants from Other countries* (20.6 %). The comparison group consisted of native Finns.

The results of the study showed that the immigrant groups – with the exception of those coming from *Western countries* – differed noticeably from the native Finns in terms of how fast they could assimilate out of the need for SA. For some groups, this process is clearly faster than for others. During the first two years studied, immigrants from *the FSU* or from the *Other countries* ran a significantly higher risk of receiving SA than the native Finns. However, these two groups no longer differed from the native Finns regarding their need for SA from the third year of follow-up onwards. One reason for this is that immigrants not yet eligible for the labour market are given a three-year integration assistance upon arrival in Finland, which is one form of SA. This partly explains the results of the two groups assimilating out of the need for SA in three years. On the contrary *refugees* – immigrants for whom the cultural distance is the largest in comparison to Finland – differed significantly from the native Finns in terms of their need for SA during the whole period studied.

The disadvantageous position of the *refugees* compared to the natives and the other immigrant groups was to some extent explained by the *refugees* belonging clearly more often to a category where the income from their main occupation was not sufficient to cover the indispensable expenses of the household. In such a situation, the need for SA prevailed despite full-time employment. This fact has not been taken into account properly when evaluating how much more common receiving SA is among immigrants than among native Finns.

Although the employment rate of the native Finns was on higher level compared to that of the immigrants in 2006, a noticeable increase was found in the proportion of employed persons in all of the immigrant groups studied. From 2006 to 2011 the proportion of employed persons increased the most among the FSU immigrants, and

during the last year studied, the employment rate of this group no longer differed from that of the native Finns. Also among the immigrants with a refugee background the proportion of the employed persons increased significantly. Although higher in comparison to the natives, the change in the proportion of the employees was more moderate for the immigrants from Western countries. The proportion of employed persons among the immigrants from Other countries increased to the same extent as the proportion of employed persons among the native Finns.

In addition to the background of the immigrants, the work experience gained in Finland was the factor with the strongest influence on the economic integration of the immigrants: The work experience in Finland predicted – with very strong statistical significance – both a shorter need for SA and a lower risk of belonging to a low-income household. Even one year of full-time work was enough to significantly lower the risk of poverty and receiving SA altogether, regardless of the follow-up year in question. Consequently, the work experience gained during 2006–2010 remarkably raised the chances of the household to make ends meet without SA in 2011.

One salient reason why the adaptation process takes clearly longer for *refugees* than for the other immigrants are the structural stumbling blocks in our society. The findings support the assumption that immigrants, and the visible minority groups especially, more often than the native Finns fall into various welfare traps. On the secondary labour market where immigrants typically find work, various structural factors such as low wages or negative employer attitudes towards immigrants may even prevent them from a comprehensive economic integration into the new country. Together these mechanisms may cause a situation where people live in poverty whilst working full-time. Moreover, the results of this study showed that poverty is clearly more common among immigrants than among the native Finns: with the exception of the households from the *Western countries*, all the immigrant groups of the study showed a clearly higher risk than did the native Finns of belonging to a low-income household during the first follow-up years. During later follow-up years, however, belonging to a low-income household was no more common among immigrants than it was among the native Finns – the exception being the immigrants from *Other countries*.

The time spent in Finland prior to the study has likely influenced the need for SA in the first place, thus making the immigrants of this study be part of the data. However in this particular study the number of years spent in Finland before 2006 did, surprisingly, not influence the duration of the need for SA. It is nevertheless possible that the economic downturn, which began to manifest itself in Finland during the first follow-up years of the study in the form of decreasing work opportunities and growing competition, was a reason that the immigrants who had been longer in Finland could still not use this as an advantage when trying to find work.

Finland, along with the rest of the Nordic countries, is one of the most generous countries in the world when it comes to granting social benefits. The economic recession and the unprecedented numbers of asylum seekers that came to the country in 2015 have, however, raised the question whether the Nordic welfare model as we know it has come to its end. The ongoing debate has, especially, addressed the topics of reducing the social benefits paid to immigrants and restricting the regulations for reunification of families. In this study, a central factor which throughout the

whole follow-up period explained successful assimilation out of the need for SA was the migrant being in a co-habiting relationship. This seemed to efficiently prevent on one hand, the need for SA from turning into dependence and, on the other hand, the household from becoming a low-income household. The economic adaptation of the immigrants was smoothed particularly in cases where their partner was a Finnish citizen. This finding highlights the importance of contact with the native Finns for the integration process.

The results of the study shed light on the supportive role played by society at the early stages of the immigration process and in other situations that are economically challenging. Especially immigrants run a risk of lacking a social network to fall back on when situations go awry, hence the SA might prove to be a life preserver in a situation otherwise impossible to overcome. The findings of this study show that immigrants, with the exception of those coming from *Western countries*, need society's support significantly longer than the native Finns before they find work that gives them enough economic security. In cases where work is available but the level of the wages do not even correspond to the statutory minimum wages, immigrants may become dependent of the SA even if they work full-time. This fact should definitely be taken into account when assessing how much more common the uptake of SA is among immigrants than among natives.

The findings of the study state that the SA had a noticeably positive effect on the economic integration of the immigrants in terms of labour market participation. Correspondingly, their need for SA decreased over time – faster for some immigrant groups while slower for others. The findings suggest that the professional career of immigrants – and thereby their economic integration – can be supported remarkably not only by means of economic support but also by helping them acquire work experience in Finland. Besides making different kinds of benefit traps unprofitable and ensuring that accepting work would without exception be beneficial, attention should be put on supporting the career development of the immigrants also after they have received their first job.

1

JOHDANTO

1 JOHDANTO

Euroopan unionin valtioilla on keskenään hyvinkin erilaisia sosiaalihuoltokäytäntöjä liittyen tulonsiirtoihin ja yhteiskunnan tarjoamiin muihin etuisuuksiin, kuten terveydenhuoltoon ja koulutukseen. Pohjoismaat edustavat sosiaalidemokraattista hyvinvointivaltiotyyppeä, jonka keskeinen periaate on universalismi eli yhdenvertainen kohtelu kaikkien yhteiskunnan kansalaisten kesken (hyvinvointivaltioproblematiikkaa on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin tämän raportin työpaperissa, ks. Yijälä 2014). Sosiaalidemokraattisissa hyvinvointivaltioissa yksilöllä katsotaan olevan oikeus riittävään toimeentuloon myös silloin, kun tämä syystä tai toisesta on työmarkkinoiden ulkopuolella. Markkinariippuvuuden vähentämiseksi pohjoismainen järjestelmä tukee kansalaisiaan tarjoamalla heille sosiaaliturvan ja erilaisia julkisia palveluja, joiden piiriin kuuluvat kaikki kansalaiset tasapuolisesti. (Esping-Andersen 1990, 149.)

EU:n jäsenvaltiot päättävät itse millaisia oikeuksia ne haluavat millekin maahanmuuttajaryhmälle antaa. Täten jäsenvaltioiden kesken on huomattavia eroja myös maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikoissa, jotka määrittävät ketkä saavat jäädä maahan asumaan ja miten tulijat pyritään kotouttamaan. Toisin kuin esimerkiksi Saksassa ja Sveitsissä, joissa pitkäaikainen sosiaaliturvakiiriippuvuus voi vaikeuttaa pysyvän oleskelun tai kansalaisuuden myöntämistä (Koopmans 2010), pohjoismaisen multikulttuurisuusideologian ytimessä on ajatus enemmistö- ja vähemmistöryhmien samankäsitteellisyudesta. Monimuotoisuutta arvostetaan ja maahanmuuttajien oman kulttuurin säilyttäminen nähdään ainakin periaatteellisella tasolla arvokkaaksi ja sitä pyritään tukemaan. (Castles & Davidson 2000; Lahav 2004.)

Pohjoismaiden työmarkkinoiden palkkausjärjestelmä ja helppo pääsy sosiaaliturvan piiriin ovat kuitenkin johtaneet siihen, että tulokkaat ovat asettaneet pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin periaatteet koetukselle (esim. Brochmann & Grødem 2013). Tanskassa tilanteeseen on reagoitu ensimmäisenä. Muissa skandinaavisissa maissa ja Suomessa on puolestaan ollut liberaalimpi suhtautuminen etenkin maassa jo asuviin maahanmuuttajiin.¹ Kaikissa Pohjoismaissa sekä maahanmuuttopolitiikkaa että maahanmuuttajien kotoutumista koskevia säännöksiä on kuitenkin rukattu huomattavasti 2000-luvulle tultaessa (ks. kattava teos aiheesta esim. Sainsbury 2012). Luonnollisesti myös Schengen -alueen vuonna 2015 kohtaamat haasteet ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että valtiot ovat katsooneet tarpeelliseksi arvioida uudelleen omaa maahanmuuttopolitiikkaansa. Voidaan katsoa, että Pohjoismaiden osalta vuoden 2015 käännekohta oli se, kun tähän asti selvästi avointa maahanmuuttopolitiikkaa harjoittanut Ruotsi (ks. esim. Borevi 2012) palautti rajatarkastukset eteläisille tarkastuspisteilleen. Euroopan turvapaikanhakijatilanne on osaltaan kiihdyttänyt keskustelua myös sosiaaliturvan roolista maahanmuuttajien kotouttamisessa.

Euroopan turvapaikanhakijatilanteen myötä maahanmuutosta on tullut myös yksi suomalaisen poliittisen keskustelun keskeisimmistä teemoista, mihin on osaltaan vaikuttanut huoli hyvinvointivaltion rahoituksesta. Keskustelu onkin painottunut eri-

¹ Eurooppalaista maahanmuuttohistoriaa, maahanmuuton päävirtauksia ja maiden hyvinvointivaltiomalleja sekä maahanmuuttopolitiikkoja on käsitelty laajemmin tämän raportin työpaperissa (ks. Yijälä 2014).

tyisesti maahanmuuton taloudellisiin vaikutuksiin. Mielipiteet aiheesta jakautuvat jyrkästi: toisissa näkemyksissä korostuvat maahanmuuton mukanaan tuomat uhat – toisissa puolestaan mahdollisuudet. Myös Suomen maahanmuuttopolitiikassa käännettiin joulukuussa 2015 uusi sivu hallituksen turvapaikkapolitiittisen toimenpideohjelman myötä. Esitetyt linjaukset asettavat Suomesta kansainvälistä suojelua saavat henkilöt eriarvoiseen asemaan kantaväestöön nähden mitä tulee esimerkiksi sosiaalitukiin kaavailtuihin muutoksiin, mikä on ristiriidassa maan keskeisen arvon, yhdenvertaisuuden periaatteen kanssa.

Myös tieteellinen tutkimus on pyrkinyt selvittämään ovatko maahanmuuttajat yhteiskunnalle hyöty vai rasite. Tehtävä ei kuitenkaan ole ollut helppo. Kattavan kokonaiskuvan saamiseksi maahanmuuton kustannuksista on pelkän rahaliikenteen tarkastelun ohella huomioitava myös itse kotoutumisprosessi. Tarkastelemalla ainoastaan lähiaikoina Suomeen saapuneita maahanmuuttajia saa ilmiöstä eittämättä liian negatiivisen kuvan. Useat suomalaistutkimukset ovatkin osoittaneet maahanmuuttajien työllisyysasteen nousevan ja sosiaaliturkitarpeen vastaavasti vähentyvän maassa vietetyn ajan kasvaessa (esim. Forsander 2007; Sarvimäki 2010, 2011; Sarvimäki ym. 2014). Maahanmuuttajat ovat yleensä myös kantaväestöä nuorempia, millä on tasapainottava vaikutus Euroopan maiden vanhenevaan väestörakenteeseen. Lisäksi eurooppalaiset työntekijät ovat perinteisesti melko paikallaan pysyvää väkeä, joten maahanmuuttajat saattavat vaikuttaa positiivisesti isäntämaansa talouteen muuttamalla alueille, joissa kärsitään työvoimapulasta (De Giorgi & Pellizzari 2006). Työelämään päästyään maahanmuuttajat myös kerryttävät valtiontuloja verojen muodossa. Maahanmuuttajat ovat myös erilaisten hyödykkeiden kuluttajia ja palveluiden käyttäjiä lisäten tätä kautta koko väestön tuloja ja luoden uusia työpaikkoja (Borjas 1999a, 87–88).

Siitä, millä lailla onnistunut maahanmuutto vaikuttaa kantaväestön työllisyyteen on esitetty varsin erilaisia näkemyksiä: maahanmuuton voidaan katsoa sekä kiristävän kilpailua maan sisäisillä työmarkkinoilla että toisaalta lisäävän maan kansainvälistä kilpailukykyä ja tätä kautta luovan uusia työpaikkoja (Nannestad 2007; Zimmermann 1995, 46). Kokoavasti voidaan kuitenkin sekä kansalliseen että kansainväliseen tutkimukseen nojaten todeta, että maahanmuuton vaikutukset kantaväestön työllisyyteen ja palkkatasoon ovat hyvin pieniä (Sarvimäki 2010).

Vaikka siis onnistuneesti sopeutunut maahanmuuttaja hyödyttää itsensä ohella myös suomalaista yhteiskuntaa, ei oman paikan löytäminen uudessa yhteiskunnassa kuitenkaan tapahdu automaattisesti. Erilaisten yksilöllisten tekijöiden ohella maahanmuuttajien sopeutumiseen vaikuttaa suuresti myös kohdemaan kotouttamis- ja koulutuspolitiikka, sekä maassa vallitseva asenneilmapiiri. Ilmeistä on myös se, että kulttuurisesti etäisemmistä maista tulevat ryhmät tarvitsevat enemmän aikaa ja tukea sopeutuakseen uuteen maahan ja sen työmarkkinoille kuin kulttuuriltaan samankaltaisemmista maista tulevat. Myös laajempi yhteiskunnallinen konteksti vaikuttaa kotoutumisprosessin kulkuun: esimerkiksi talouden laskusuhdanteen aikana erilaiset toimeentuloon yhteydessä olevat tekijät, kuten työttömyys, saattavat entisestään korostua maahanmuuttajien kohdalla.

Maahanmuuttajien taloudellinen tukeminen varsinkin maahanmuuton alkuvaiheissa on tarpeen, jotta uuteen maahan sopeutuminen voi päästä käyntiin. Mikäli maahanmuuttaja on työtön, mutta tähtäimessä on työnteko ja/tai opiskeleminen, on

hän kantaväestön lailla oikeutettu saamaan taloudellista tukea Kelasta. Mikäli taas maahanmuuttaja ei pysty rekisteröitymään työttömäksi työnhakijaksi esimerkiksi korkean ikänsä tai työkyvyttömyyden vuoksi, voi hän saada joko sosiaali- ja terveysviraston kotoutumistukena maksettavaa toimeentulotukea tai tarvittaessa normaalia toimeentulotukea. Maahanmuuttajat ovat myös ylliedustettuina siivous- ja muilla matalapalkkaisilla aloilla, joihin ei löydy riittävästi halukkaita kantaväestön joukosta. Ellei työntekijä saa työstään omaan tai perheensä taloudelliseen toimeentuloon riittävää korvausta, saa hän usein sosiaali- ja terveysviraston toimeentulotukea täydentämään ansiotuloaan.

Suomessa maahanmuuttajat ovat olleet huomattavasti useammin toimeentulotuen saajina kuin kantaväestö. Esimerkiksi Helsingissä lähes joka neljäs toimeentulotukea vuonna 2014 saanut kotitalous oli vieraskielinen (Helsingin kaupungin tietokeskus 2015). Vaikka maassa vietetty aika on keskeinen komponentti tarkasteltaessa maahanmuuttajien tarvetta tukeutua maamme sosiaalihuoltojärjestelmään, ovat aiemmat suomalaistutkimukset aiheesta olleet pääosin kertaluonteisia poikkileikkauksia (esim. Linnanmäki 2009; Tervola & Verho 2013). Poikkileikkaustarkastelu ei kuitenkaan ole varsinkaan maahanmuuttajien kohdalla ilmiön ymmärtämisen kannalta riittävä tarkastelutaso, sillä jo maahanmuuttajien kolmivuotinen kotoutumistuki ohjaa heidät pitkäksi aikaa toimeentulotuen asiakkaisiksi. Ylipäätään tukitarpeesta irtautumisen voidaan myös olettaa kestävän maahanmuuttajaväestöllä kantaväestöä kauemmin esimerkiksi hitaammasta työllistymisestä johtuen, sillä maahanmuuttajat kohtaavat työmarkkinoilla kantaväestöä useammin kielteistä asennoitumista ja jopa suoranaista syrjintää (Larja ym. 2012). Aiempi kansainvälinen tutkimus on osoittanut myös maassaoloajan olevan yhteydessä sosiaalitukien käyttöön. Tutkimustulokset ovat kuitenkin olleet keskenään ristiriitaisia: toisten mukaan maassaoloaika lisää sosiaalitukien käyttöä (Baker & Benjamin 1995), toisten mukaan puolestaan vähentää sitä (Blume & Verner 2007) tai ei vaikuta tukien käyttöön lainkaan (Büchel ja Frick (2003a)). Pitkittäistutkimuksen vähyydestä johtuen aihetta koskevaa tietoa ei kuitenkaan ole Suomessa etenkin paikallistasolla saatavilla.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, miten Helsingissä asuvien maahanmuuttajien toimeentulotuen tarve kehittyi ajassa ja mitkä tekijät olivat yhteydessä tukiriippuvuuteen – tai siitä irtautumiseen. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli ottaa selville, miten maahanmuuttajien toimeentulon edellytykset sekä tukitarve poikkeavat kantaväestön tilanteesta tutkimuksen seurantajakson aikana. Tutkimuksessa kartoitettiin sellaisia tekijöitä, jotka auttavat maahanmuuttajia irtautumaan tukitarpeesta. Lisäksi etsittiin syitä sille, miksi osa maahanmuuttajista jää riippuvaisiksi tästä suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän viimesijaisesta taloudellisesta tuesta.

Tutkimuksessa seurattiin kaikkien Helsingissä vuonna 2006 ensimmäistä kertaa toimeentulotuen asiakkaisiksi tulleiden kotitalouksien taloudellista toimeentuloa ja siihen vaikuttavia tekijöitä vuoteen 2011 saakka. Tutkimus painottuu maahanmuuttajataustaisiin kotitalouksiin, joskin vertailuryhmänä toimivat kantaväestön edustajat. Tutkimuksen eri rekisteriaineistoja yhdistämällä luotu aineisto käsittää 3 742 työ-ikäistä (18–64-vuotiasta) henkilöä kotitalouksineen. Näistä yhden tai useamman henkilön kotitalouksista oli maahanmuuttajataustaisia 1 056 (28 %) ja kantaväestöön kuuluvia 2 686 (72 %). Maahanmuuttajataustaisen asiakasryhmän tarkastelu yhtenä kokonai-

suutena ei kuitenkaan kerro mitään eri maahanmuuttajaryhmien välisistä eroista koskien heidän toimeentuloaan Suomessa. Tästä syystä tutkimustuloksia tarkastellaan maahanmuuton perusteen mukaan muodostetuissa ryhmissä eli pakolaistaustaisten, länsimaista tulleiden, entisen Neuvostoliiton alueilta tulleiden sekä näiden ulkopuolelle jääneistä Muista maista tulleiden keskuudessa.

Seuraavassa luvussa esitellään maahanmuuttajien taloudelliseen sopeutumiseen liittyvää teoreettista kirjallisuutta ja aihetta koskevia empiirisiä tutkimustuloksia.² Teoriaosan alussa ilmiötä tarkastellaan Euroopassa ja erityisesti Pohjoismaissa tehtyjen tutkimusten kautta. Teoriaosa päättyy tutkimuksen kontekstin esittelyyn. Tämän jälkeen, ennen siirtymistä varsinaisten tulosten käsittelyyn, esitellään tutkimuskysymykset ja -asetelma sekä käytetty aineisto. Tulososion jälkeen esitellään tutkimuksen johdopäätökset ja linjataan jatkotutkimuksen tarvetta.

---

² Yksityiskohtaisempi katsaus aiheeseen löytyy tämän tutkimuksen työpaperista (Yijälä 2014).

2

MAAHANMUUTTAJIEN TALOUDELLINEN SOPEUTUMINEN JA SOSIAALITUKIEN KÄYTTÖ

2 MAAHANMUUTTAJIEN TALOUDELLINEN SOPEUTUMINEN JA SOSIAALITUKIEN KÄYTTÖ

Maahanmuuttovirtojen kasvaessa Euroopan maat – Suomi mukaan lukien – muuttuvat vauhdilla monikulttuurisemmiksi. Kotimaataan vaihtavien ihmisten edustamien kansalaisuuksien kirjo on laajentunut merkittävästi tällä vuosituhanalla (Mouhoud & Oudinet 2010). Myös muuttomotiivit vaihtelevat: kun EU:n sisäistä maahanmuuttoa ohjaavat usein työperäiset seikat, on EU:n ulkopuolelta tulevien muutto usein spekulatiivisempaa eikä työpaikasta vielä muuttovaiheessa usein ole tietoa.

Tuttujen maahanmuuttajakategorioiden rinnalle on myös syntynyt täysin uudentyyppisiä kategorioita. Esimerkiksi toistuva maahanmuutto (circular migration), jossa ensimmäistä maahanmuuttoa seuraa aina vähintään toinen maahanmuutto, on yleistynyt huomattavasti. Usein esimerkiksi Euroopan ulkopuolelta muutetaan ensin maahan, jonne on helpompi päästä (eli perifeeriseen kauttakulkumaahan), ja myöhemmin jatketaan tästä eteenpäin varsinaiseen kohdemaahan. Niin sanotut reuna-maat – kuten Espanja ja Kreikka, mutta myös Suomi – hyödyntävät tämän tyyppisiä maahanmuuttajia, jotka ovat valmiit tekemään mitä tahansa työtä saadakseen kulkuluvan EU:n alueelle, tasapainottaakseen työmarkkinoitaan. Tällaisissa maissa työs-kentelevät, etenkin EU:n ulkopuolelta tulleet maahanmuuttajat kohtaavat erityisesti taloudellisen laskusuhdanteen aikana enemmän työttömyyttä kuin kantaväestö ja saavat usein myös heitä huonompaa palkkaa (Mouhoud & Oudinet 2010). Alun perin vain lyhytkestoiseksi suunniteltu maahanmuutto (temporary migration) voi myös venähtää tai muuttua pysyväksi. Oli maahan jäämisen syy mikä tahansa, on sekä maahanmuuttajan itsensä että vastaanottavan maan kannalta tärkeää, että maahanmuuttaja kotoutuu uuteen maahansa.

2.1 Maahanmuuttajien integroituminen uuteen maahan

Maahanmuuttajien integroitumista – eli kotoutumista³ – uuteen kotimaahan on tutkittu laajasti niin Suomessa kuin maailmallakin. Kotoutumista voidaan kuvata prosessina, joka alkaa jo ennen maahanmuuttoa yksilön alkaessa valmistautumaan tulevaan muuttoon (Yijälä 2012). Ajan myötä tämä prosessi johtaa uuteen kulttuuriin sopeutumisessa vaadittaviin muutoksiin yksilössä – toisilla nopeammin ja toisilla verkkaisemmin. Näitä yksilön läpikäymiä muutoksia voidaan hahmottaa sopeutumisen eri osa-alueita kuvaavien ulottuvuuksien kautta.

³ Kotouttamislaisissa (1386/2010) kotoutuminen ja kotouttaminen on määritelty seuraavasti. Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen tuetaan. Kotouttaminen on puolestaan määritelty kotoutumisen monialaiseksi edistämiseksi ja tukemiseksi viranomaisten ja muiden tahojen toteuttamien toimenpiteiden ja tarjoamien palveluiden avulla.

Tutkimuskirjallisuudessa erotetaan yleisesti toisistaan ainakin *psykologinen* ja *sosio-kulttuurinen* sopeutuminen (Berry 1997; Ward & Kennedy 1993). Psykologisella sopeutumisella viitataan psyykkiseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin ja elämäntyytyväisyyteen. Sosio-kulttuurinen sopeutuminen puolestaan perustuu kulttuurin oppimisen lähestymistapaan ja korostaa sellaisten sosiaalisten taitojen oppimista, joita yksilö tarvitsee sopiakseen kantaväestön joukkoon ja pystyäkseen solmimaan suhteita uudessa kulttuurisessa kontekstissa (Rudmin 2009; Ward 2001). Sosio-kulttuurinen sopeutuminen yleensä paranee maassaoloajan karttuessa. Sitä vastoin psykologisessa sopeutumisessa alun niin sanottua euforiavaihetta seuraa usein selvä psyykkisen hyvinvoinnin notkahdus, joka myöhemmin palautuu takaisin lähtötasolleen. (Berry 1997.)

Kolmas ulottuvuus, jonka kautta sopeutumista voidaan tarkastella, on *sosiaalipsykologinen* sopeutuminen. Tässä on kyse siitä, miten ihmiset hahmottavat itsensä ja ympäristönsä ja millaisia muutoksia maahanmuutto on aiheuttanut heidän arvoihinsa ja identiteetteihinsä. Sosiaalipsykologinen ulottuvuus liittyy läheisesti yksilön ryhmäjäsenyyksiin sekä yleiseen asenneilmapiiriin ja poliittisiin linjauksiin kohdemaassa. (Liebkind, Jasinskaja-Lahti & Mähönen 2012.)

Etenkin yritysten ulkomaille lähettämiin työntekijöihin (ekspatriaatteihin) keskittyvässä kirjallisuudessa erotetaan usein edellisistä omaksi ulottuvuudekseen myös *työsopeutuminen* (Aycan 1997a; Black & Stephens 1989). Tämä sopeutumisen ulottuvuus pitää sisällään muun muassa työssä suoriutumisen ja suhtautumisen omaa työtä ja työorganisaatiota kohtaan (Aycan 1997a ja b; Yijälä ym. 2012). Työsopeutumiseen läheisesti yhteydessä on *taloudellinen sopeutuminen* (Aycan & Berry 1996). Taloudellisen sopeutumisen indikaattoreina käytetään yleensä maahanmuuttajan palkkatasoa ja tämän omaa arviota taloudellisten tavoitteidensa saavuttamisesta uudessa maassa. Taloustieteessä taloudellista sopeutumista on tutkittu eniten tarkastelemalla niin kutsuttua tuloassimilaatiota, eli maahanmuuttajien ja kantaväestön keskinäisiä tuloeroja ja näiden erojen kaventumista maassa vietetyn ajan myötä (esim. Longva & Rauum 2002). Työmarkkinoilla pärjäämisestä ja riittävän taloudellisen toimeentulon mahdollistavan työpaikan löytämisestä käytetään usein myös työmarkkinaintegraation käsitettä.

Maahanmuuttajien taloudellisen sopeutumisen tutkiminen on tärkeää, sillä useat tutkimukset ovat osoittaneet edellä kuvattujen sopeutumisen ulottuvuuksien olevan yhteydessä toisiinsa. On myös viitteitä siitä, että maahanmuuttajien taloudellinen sopeutuminen ennustaa muita edellä esitettyjä sopeutumisen ulottuvuuksia. Esimerkiksi työttömyyden pitkittymisen on lukuisissa tutkimuksissa raportoitu heikentävän maahanmuuttajan ja hänen perheenjäsentensä hyvinvointia (psykologinen sopeutuminen) sekä uuteen kulttuuriin ja elinympäristöön asettumista ylipäättään (sosio-kulttuurinen sopeutuminen) (Pernice ym. 2009). Työttömyyden ohella myös muun tyyppisten työelämässä koettujen vastoinkäymisten, kuten statuksen alenemisen ja vajaatyöllisyyden (eli töitä on liian vähän tai ollaan liian päteviä siihen työhön, jota tehdään), on raportoitu vaikuttavan negatiivisesti sekä maahanmuuttajien hyvinvointiin että edelleen heidän psykologiseen, sosio-kulttuuriseen ja taloudelliseen sopeutumiseensa (Aycan & Berry 1996; ks. myös Gregersen & Black 1992; Searle & Ward 1990; Stening & Hammer 1992). Myös työttömien ja etenkin pitkäaikaistyöttömien tervey-

den on lukuisissa tutkimuksissa huomattu olevan huonompi kuin työllisten (ks. Heponiemi 2008).

Pohjoismaisen sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltiomallin ja multikulturalistisen ideologian keskiössä olevasta yhdenmukaisen kohtelun periaatteesta huolimatta maahanmuuttajat kohtaavat kuitenkin usein työmarkkinoilla kantaväestöä useammin syrjintää. Sen lisäksi että maahanmuuttajan työtehtävät eivät aina vastaa heidän osaamistaan tai koulutustasoaan, heidän kohdallaan myös irtisanomisen todennäköisyys on suurempi ja uudelleentyöllistymisen todennäköisyys vastaavasti pienempi kuin kantaväestön edustajilla. Syynä voi olla esimerkiksi työnantaja vaivaava epävarmuus ulkomailta tulleen työntekijän kyvyistä. Sitoutumista vaativissa työtehtävissä saattaa myös työvoiman pysyvyys nousta keskeiseksi teemaksi, sillä ulkomaisen työntekijän kohdalla on otettava huomioon myös maasta pois muuttamisen mahdollisuus. (Longva & Rauum 2002.)

Myös maahanmuuttajan tausta vaikuttaa työllistymiseen. Esimerkiksi pakolaisina maahan tulleilla työpaikan löytäminen saattaa olla huomattavasti vaikeampaa kuin naapurimaasta tai muista OECD-maista tulleilla (esim. Hansen & Löfström 2011; Sarvimäki 2010). Samansuuntaisia tuloksia ovat Ruotsissa raportoineet esimerkiksi le Grand ja Szulkin (2002), joiden mukaan työmarkkinaintegraatio on helppoa länsimaista tulleille, mutta huomattavasti vaikeampaa Afrikasta, Aasiasta ja Latinalaisesta Amerikasta tulleille. Toisaalta syyt saattavat löytyä myös täysin muualta kuin itse työnhakijasta: maahanmuuttoon liittyvän yleisen asenneilmapiirin on todettu kiristyvän etenkin talouden laskusuhdanteen aikana, mikä saattaa edelleen vaikuttaa negatiivisesti myös potentiaalisten työnantajien asenteisiin.

Myös yleinen työmarkkinatilanne vaikuttaa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymiseen ja tätä kautta edelleen heidän sosiaaliturvan tarpeeseensa (Parpo & Moisio 2006; Sarvimäki 2011). Sosiaalidemokraattisissa hyvinvointivaltioissa yksilöllä katsotaankin olevan oikeus riittävään toimeentuloon myös silloin, kun hän syystä tai toisesta on työmarkkinoiden ulkopuolella: järjestelmä tukee kansalaisiaan tarjoamalla heille sosiaaliturvan ja erilaisia julkisia palveluja, joiden piiriin kuuluvat kaikki kansalaiset tasapuolisesti. (Esping-Andersen 1990, 149.)

Seuraavaksi tarkastellaan ensin maahanmuuttajien taloudellista sopeutumista nimenomaan sosiaaliturvan käytön näkökulmasta ensin yleisluontoisesti koko Euroopan tasolla. Tämän jälkeen keskitytään pääosin sosiaalidemokraattista hyvinvointivaltiotyyppiä edustavissa, multikulturalistista maahanmuuttopolitiikkaa harjoittavissa Pohjoismaissa tehtyihin tutkimuksiin, joissa on kartoitettu maahanmuuttajien taloudelliseen sopeutumiseen yhteydessä olevia tekijöitä. Valinta on perusteltavissa sillä, että vaikka ensimmäiset maahanmuuttajat saapuivat Ruotsiin selvästi aiemmin kuin Norjaan, Tanskaan, ja etenkin Suomeen, ovat näiden samaan hyvinvointivaltiotyyppiin kuuluvien maiden kokemukset ja haasteet ainakin osittain samankaltaisia (Ugland 2014).

2.2 Maahanmuuttajien sosiaaliturvien käyttö Euroopassa

Euroopassa tehdyissä tutkimuksissa on havaittu, että maahanmuuttajien sosiaali- ja työttömyystukien käyttö on Euroopassa selvästi yleisempää kuin Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Mikäli havaintoa peilataan Euroopan nopeasti vanhenevaan väestörakenteeseen, on selvää, että kyseessä on poliittisesti hyvin merkittävä asia ja täten erittäin tärkeä tutkimuskohde. (Büchel & Frick 2003a; Kerr & Kerr 2011.) Nykyiset maahanmuuttovirrat ovatkin luoneet paineita eurooppalaiselle ja etenkin pohjoismaiselle hyvinvointivaltiojärjestelmälle (De Giorgi & Pellizzari 2006).

Maahanmuuttajien taloudellisessa menestymisessä on kuitenkin havaittu huomattavia eroja eri EU-maiden välillä. Verratessaan keskenään kahdeksaa EU-maata (Iso-Britannia, Irlanti, Saksa, Tanska, Luxemburg, Itävalta, Italia ja Espanja) Büchel ja Frick (2003a) havaitsivat maahanmuuttajien käyttävän sosiaalietuja huomattavasti kantaväestöstä enemmän nimenomaan pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia edustavassa Tanskassa, jossa yli 38 prosentilla maahanmuuttajatalouksista pääasiallinen toimeentulon lähde oli tutkimuksen aikaan ollut sosiaaliturvi tai -avustus. Tämä ylitti lähes viisinkertaisesti sosiaaliturvia päätulonlähteenään käyttävien osuuden kantaväestössä. Muissa tutkimuksen kohteina olleissa EU-maissa maahanmuuttajien ja kantaväestön väliset erot olivat pienempiä ja maahanmuuttajien sosiaaliturvien käyttö pääasiallisena toimeentulon lähteenä oli yleensäkin harvinaisempaa vaihdellen 2 prosentin (Italia) ja 8 prosentin (Irlanti) välillä. (Büchel & Frick 2003a.)

Myös toisenlaisia tuloksia on raportoitu. Esimerkiksi Barrett ja Maître (2013) löysivät hyvin vähän todisteita siitä, että maahanmuuttajat saivat kantaväestöstä enemmän sosiaaliturvia vertailututkimuksensa kohteena olleissa 18 EU-maassa, Norjassa ja Islannissa. Itse asiassa tutkijoiden mukaan näyttäisi siltä, että maahanmuuttajat vastaanottivat keskimäärin kantaväestöstä vähemmän sosiaaliturvia useimmissa tutkituista maista. Tästä huolimatta kyseisessä tutkimuksessa tuli ilmi, että yleisintä tukien saanti (työttömyyttä, sairautta- ja työkyvyttömyyttä koskevien tukien osalta) oli EU:n ulkopuolelta tulleiden työikäisten maahanmuuttajien kohdalla nimenomaan Suomessa. Kun lisäksi vanhuus- ja lapsisidonnaiset etuudet otettiin mukaan tarkasteluun, ainoat maat, joissa tukien saanti oli selvästi yleisempää EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien kuin kantaväestön keskuudessa, olivat Ruotsi, Suomi ja Tanska. Tanskassa myös EU:n sisältä tulleet maahanmuuttajat saivat kantaväestöstä enemmän tukia. (Barrett & Maître 2013.)

Useissa tutkimuksissa on myös huomattu, että kattava sosiaaliturvijärjestelmä toimii vetotekijänä maahanmuuttajien valitessa tulevaa kotimaataan: parempia sosiaalietuja tarjoavat maat vetävät – erityisesti jo kotimaassaan heikommin toimeen tulleita ja matalammin koulutettuja – muuttajia puoleensa (esim. De Giorgi & Pellizzari 2006; Borjas 1999b; McKinnish 2005). Esimerkiksi EU:n ulkopuolelta tulevien korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien osuus on suurempi nimenomaan sellaisissa jäsenvaltioissa, joissa sosiaaliturvien saanti on selvästi vähäisempää (esim. Englanti, Espanja, Kreikka ja Portugali) kuin valtioissa, joissa on kattavampi tukijärjestelmä (esim. Belgia, Hollanti ja Tanska). Kattavamman tukijärjestelmän maissa vastaavasti vähemmän koulutettujen maahanmuuttajien määrä on suurempi. Ilmiöstä käytetään käsitettä hyvinvointimagneetti (welfare magnet), jonka mukaan osa maahanmuuttajista pyrkii

maksimoimaan muutosta saadun taloudellisen edun nimenomaan parempien sosiaalietuuksien muodossa. (Nannestad 2007; ks. myös Edin, LaLonde & Åslund 2000.)

Vaikka sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltiomalli ja multikulturalistista lähestymistapaa harjoittava politiikka näyttytyvät maahanmuuttajien kannalta katsottuna varsin positiivisina asioina, on niiden kuitenkin esitetty jopa ehkäisevän taloudellista sopeutumista uuteen maahan (Büchel & Frick 2003b). Esimerkiksi Koopmansin (2010) useisiin eurooppalaisiin vertailututkimuksiin nojaavan näkemyksen mukaan multikulturalistinen maahanmuuttopolitiikka yhdistettynä kattavaan ja helposti lähestyttävään hyvinvointijärjestelmään saattaa mahdollisesti jopa heikentää maahanmuuttajien halukkuutta osallistua työmarkkinoille. Lisäksi tulokkaiden suora pääsy sosiaalituen piiriin vaikuttaa negatiivisesti myös kantaväestön jo mahdollisesti ennestään kielteisiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan.

2.3 Sosiaalitukijärjestelmän käyttöön vaikuttavia tekijöitä maahanmuuttokontekstissa

Eurooppa on palautumassa pahimmasta taloudellisesta kriisinsä sitten toisen maailmansodan. Vuonna 2008 alkanut kriisi on johtanut työpaikkojen vähentymisen ja lukemattomiin lomautuksiin ympäri Eurooppaa. Tarkasteltaessa maahanmuuttajaväestön sosiaalitukien käyttöä onkin syytä muistaa, että myös erilaiset yhteiskunnan rakenteelliset muutokset sekä institutionaaliset säädökset heijastuvat niin kantaväestön kuin maahanmuuttajienkin toimeentuloon. Jotta maahanmuuttajien sosiaalitukien tarpeeseen vaikuttavista tekijöistä saataisiin kokonaisvaltaisempi kuva, on seuraavaksi syytä kansainvälisen tutkimustiedon valossa tarkastella sekä maahanmuuttajan yksilöllisten ja sosiaalisten resurssien että laajempien yhteiskunnallisten tekijöiden yhteyttä heidän kotoutumiseensa, työllistymiseensä ja näihin yhteydessä olevaan sosiaalitukitarpeeseensa.

Maahanmuuton synn on lukuisissa tutkimuksissa raportoitu vaikuttavan taloudellisen sopeutumisen etenemiseen. Sen sijaan, että maahanmuuttajan taustan vaikutuksia käsiteltäisiin omana kokonaisuutenaan, sivutaan tätä aihepiiriä kaikissa seuraavissa alaluvuissa.

2.3.1 Yksilölliset ominaisuudet ja valmiudet: Ikä, sukupuoli, koulutus ja työkokemus

Maahanmuuttajien sosiaalitukien käytön on havaittu riippuvan muuttajien ikä- ja sukupuolijakaumasta sekä koulutustasosta. Maahantulovaiheen ikäprofiiliin on raportoitu olevan yhteydessä maahanmuuttajien tukien käyttöön niin, että mitä vanhempi tulija on, sitä useammin hän joutuu turvautumaan sosiaalitukijärjestelmään (esim. Hu 1998). Myös ruotsalaistutkijat (le Grand & Szulkin 2002) ovat raportoineet alle kolmekymmenvuotiaana Ruotsiin muuttaneiden keskimääräisten tulojen poikkeavan kantaväestön tuloista vähemmän kuin yli kolmekymmenvuotiaana Ruotsiin muuttaneiden huolimatta siitä, kuinka kauan maahanmuuttajat olivat asuneet Ruotsissa. Tutkijoi-

den mukaan tämä johtuu ainakin osittain siitä, että nuorempina ihmiset kykenevät omaksumaan nopeammin uusia asioita kuin vanhempana (le Grand & Szulkin 2002).

Suomessa Sarvimäki kumppaneineen (2014) ovat tutkineet maahanmuuttoaikaan vaikuttavista uuden kotimaan valtiontalouteen maahanmuuttajien maksamia veroja, sosiaalivakuutusmaksuja, sosiaalitutkimuksina saamia tulonsiirtoja sekä julkisten palveluiden käyttöä koskevien rekisteritietojen kautta. Tarkastelu osoitti, että iällä on hyvin suuri vaikutus siihen, millaisia kuluja maahanmuutosta aiheutuu. Mikäli maahanmuuttaja saapuu maahan parhaassa työiässä – kuten maahanmuuttajien kohdalla yleensä tapahtuu – hänen elinkaarensa alkuvaiheen kustannukset on rahoitettu jossakin muussa maassa. Mikäli muuttaja sitten onnistuu löytämään työpaikan, on hänen vuotuinen nettovaikutuksensa valtiontalouteen positiivinen. Jos työpaikkaa ei löydy ja joudutaan turvautumaan pitkäkestoisesti sosiaalitukiin, on vaikutus kuitenkin päinvastainen. (Sarvimäki ym. 2014.)

Myös sukupuolen on huomattu korreloivan tukiriippuvuuden kanssa niin, että naiset hakeutuvat sosiaaliturvan piiriin miehiä useammin (esim. Gustman & Stenmeier 2000). Tämä johtuu ainakin osittain siitä, että naisten palkkataso on usein matalampi kuin miesten. Esimerkiksi Suomessa Sarvimäki (2010) on verrannut maahanmuuttajataustaisten naisten ja miesten palkkatasoa kantaväestön edustajien palkkoihin ja raportoinut selkeitä eroavaisuuksia sukupuolten välillä: ensimmäisen kokonaan Suomessa vietetyn kalenterivuoden jälkeen maahanmuuttajien keskitulot olivat miehillä kolmanneksen ja naisilla vain noin viidenneksen samaan ikäluokkaan kuuluvien vertailuryhmien tuloista.

Ruotsissa on kuitenkin raportoitu maahanmuuttajataustaisten naisten ansiotulotason nousevan miehiä nopeammin vastaavassa sosioekonomisessa asemassa olevien, kantaväestöön kuuluvien naisten tasolle. Tutkijoiden johtopäätöksen mukaan tuloassimilaatio, eli maahanmuuttaja- ja kantaväestön keskinäisten ansiotulojen lähentyminen maassaoloajan pidentyessä, onkin kaikkein hankalinta nimenomaan Euroopan ulkopuolelta tulleille miehille. Tästä huolimatta tutkijat huomauttivat, että naisten palkkataso on keskimäärin miehiä matalampi myös kantaväestön keskuudessa, mistä syystä heidän ansiotasonsa on helpommin saavutettavissa. Maahanmuuttajataustaisten naisten on myös ylipäättäänkin maahanmuuttajamiehiä huomattavasti vaikeampaa löytää työpaikkaa Ruotsissa. Täten ansiotason nousun ei siis voi suoraan ajatella kuvastavan naisten miehiä parempaa integroitumista työmarkkinoille. (Le Grand & Szulkin 2002.)

Kuten kantaväestöllä myös maahanmuuttajilla koulutus edesauttaa urapolulla etenemistä. Pääpiirteissään parempi koulutus helpottaa maahanmuuttajan työllistymistä ja nostaa hänen palkkatasoaan sekä vastaavasti vähentää tukitarvetta (esim. Hu 1998). Mikäli vertailukohteena toimivat muiden maahanmuuttajien sijaan kantaväestön edustajat, ei yhteys kuitenkaan ole näin yksioikoinen siitäkään huolimatta, että useissa tutkimuksissa maahanmuuttajien on raportoitu olevan jopa keskimäärin kantaväestöä paremmin koulutettuja (esim. Longva & Rauum 2003). Yleisimmin tätä on perusteltu sillä, että ulkomailla suoritettua tutkintoa ei arvosteta yhtä paljon kuin kohdemaassa suoritettua. Kiinnostavaa kyllä, ruotsalaistutkijat le Grand ja Szulkin huomasivat, että tuloerot eivät häviä silloinkaan, kun maahanmuuttajat ovat läpikäy-

neet saman koulutusjärjestelmän kuin kantaväestökin.⁴ Tämä havainto viittaa Ruotsin työmarkkinoilla esiintyvään rakenteelliseen työmarkkinasyrjintään. (Le Grand & Szulkin 2002.)

Kohdemaassa hankitulla työkokemuksella vaikuttaakin olevan hyvin keskeinen rooli maahanmuuttajien työllistymisessä: työn saanti hankaloituu, ellei aiempaa työkokemusta ole, mikä johtaa edelleen taloudellisen tuen tarpeeseen. Esimerkiksi Norjassa toimeentulotuen piiriin on huomattu ajautuvan nimenomaan sellaisia maahanmuuttajia, joilla ei ole lainkaan paikallista työkokemusta (Brochmann & Grødem, 2013).

2.3.2 Sosiaaliset resurssit: Perhe ja kontaktit kantaväestön edustajiin

Perheen kanssa muuttamisen on useissa lähetettyihin työntekijöihin keskittyneissä tutkimuksissa huomattu vaikuttavan positiivisesti työntekijöiden psyykkiseen hyvinvointiin. Perhe luo tasapainoa työn ja vapaa-ajan välille ja tehostaa kokonaisvaltaisempaa kotoutumista auttamalla lähetettyä työntekijää integroitumaan pelkän työpaikan lisäksi myös ympäristöönsä (Vitasovic 2012). Puolisolta saatu vertaistuki saattaa auttaa myös muutosta mahdollisesti aiheutuvan psykologisen stressin (nk. kulttuurishokki; Oberg 1960) käsittelyssä. Tämä on tärkeää, sillä stressin aiheuttaman henkisen kuormituksen on lukemattomissa tutkimuksissa osoitettu häiritsevän maahanmuuttajien sopeutumista uuteen maahan (esim. Berry 1997; Jasinskaja-Lahti & Yijälä 2011). Psyykinen hyvinvointi puolestaan ennustaa parempaa suoriutumista ja työtehoa (esim. Baptiste 2008), minkä voi olettaa olevan hyödyllistä maahanmuuttajan urakehityksen ja tätä kautta taloudellisen sopeutumisen kannalta ainakin pitkässä juoksussa. Vaikuttaisikin perustellulta olettaa, että ainakin puolison kanssa muuttamisella olisi taloudellista sopeutumista edesauttava vaikutus. Aiemmin mainitussa laajassa vertailututkimuksessaan Büchel ja Frick (2003a) kuitenkin huomasivat perheen koon vaikuttavan tuloihin niin, että lasten määrän kasvaessa perheen taloudellinen pärjääminen hankaloitui kaikissa tutkimuksen kohteena olleissa maissa. Saattaakin siis olla niin, että perhe tukee sopeutumista uuteen maahan, jos se on kooltaan pieni, mutta mikäli perheen koko kasvaa hyvin suureksi, kääntyy positiivinen vaikutus vastakkaiseksi.

Empiiristä näyttöä on saatu myös siitä, että nimenomaan kantaväestöön kuuluva puoliso edistää maahanmuuttajan taloudellista sopeutumista. Esimerkiksi Büchel ja Frick (2003a, 13, 26) raportoivat vertailututkimuksensa pohjalta työsopeutumista koskevia tuloksia, joiden mukaan niin kutsuttu sekataloudessa – jossa maahanmuuttajan puolisona oli kantaväestön edustaja – asuminen vaikutti positiivisesti erityisesti toisista EU-maista tulleiden maahanmuuttajien työelämässä suoriutumiseen. Tulos oli samansuuntainen myös silloin, kun maahanmuuttaja tuli EU:n ulkopuolelta: muutamia tutkittuja maita lukuun ottamatta sekataloudessa asuvat maahanmuuttajat eivät juurikaan poikenneet kantaväestöstä työssä pärjäämisen suhteen. Sen sijaan molemmat ryhmät pärjäsivät selvästi kantaväestöä heikommin silloin, kun eivät olleet parisuhteessa tai heidän puolisonsa edusti muuta kansalaisuutta. Koska kyseessä ei ollut

⁴ Suomessa maahanmuuttajien koulutustason huomioiminen rekisteritutkimuksessa on hyvin haasteellista, sillä koulutustieto käsittää usein vain Suomessa suoritettut tai rekisteröidyt opinnot. Kyseessä on siis maahanmuuttajien kohdalla pääsääntöisesti varsin puutteellisesti täytetty tieto.

pitkittäistutkimus, tutkijat eivät kuitenkaan voineet esittää oletuksia kausaalisuhteista. Voikin myös olla, että parempi kotoutuminen (eli kyseisessä tutkimuksessa paikallisen puolison löytäminen) oli seurausta paremmasta taloudellisesta menestymisestä sen sijaan, että se olisi ollut paremman taloudellisen menestyksen edellytys.

Perheen ohella myös muunlaiset yksilön identiteettiä määrittävät ryhmäjäsenedet ohjaavat ihmisten käyttäytymistä. Esimerkiksi maahanmuuttajien halukkuus kontaktiin kantaväestön edustajien kanssa kertoo maahanmuuttajien asennoitumisesta kantaväestöön – ja toisin päin (esim. Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Solheim 2009). Kantaväestön kanssa solmittujen kontaktien onkin lukuisissa tutkimuksissa huomattu edesauttavan maahanmuuttajien kotoutumista (esim. Moghaddam, Taylor & Wright 1993). Yksi syy tähän löytyy yksinkertaisesti konkreettisesta tiedon lisääntymisestä: paikalliset ystävät ovat mitä parhaita tietolähteitä maahanmuuttajan tutustuessa uuteen ympäristöönsä.

Sosiaalisen identiteetin- ja siihen läheisesti liittyvään itsen kategorioinnin -teoriaan (Tajfel & Turner 1979, 1986; Turner ym. 1987) nojaten voidaankin olettaa, että kantaväestöön kuuluva puoliso ystäväpiireineen voi edesauttaa maahanmuuttajan assimiloitumista ilman tukia toimeentulevaan väestöön. Syy tähän piilee siinä, että samaistuminen jonkin itselle tärkeän ryhmän jäseneksi lisää yksilön halukkuutta toimia oman sisäryhmänsä hyväksi. Toiminnan motiivina on tällöin yksilön tarve ylläpitää positiivista minäkuvaansa ja oman sisäryhmän jäsenten toisiaan kohtaan osoittama arvostus auttaa yksilöä tässä. Ryhmän erottuvuus muista ryhmistä on keskeinen ryhmän jäsenten identiteettiä määrittävä tekijä, mistä johtuen sisäryhmän paremmuutta ja sen jäsenten keskuudessa hyväksytyä käyttäytymistä korostetaan. Näin ryhmän sisällä vaikuttavat käyttäytymissäännöt alkavat vähitellen vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen myös ryhmäkontekstin ulkopuolella. Jos maahanmuuttaja arvostaa uutta sisäryhmäänsä, pyrkii hän toimimaan ryhmässä sen yleisesti hyväksytyjen normien ja käyttäytymissääntöjen mukaisesti ja samalla välttämään paheksuttuja toimintamalleja - kuten esimerkiksi sosiaaliturvien varassa elämistä.

2.3.3 Maassaoloajan vaikutus tukitarpeeseen

Edellä esitetyt tutkimustulokset eivät ottaneet kantaa siihen, kuinka maassa vietetty aika vaikuttaa maahanmuuttajien kotoutumiseen, työllistymiseen ja näihin yhteydessä olevaan sosiaaliturkitarpeeseen. Työllistyminen onkin hankalaa etenkin maahanmuuton alkuvaiheessa, mistä syystä maahanmuuttajat usein tarvitsevat kantaväestöä enemmän tiedollista ja taloudellista tukea kunnes heidän valmiutensa kohtaavat työmarkkinoiden vaatimukset. Maassaolovuosien kertyessä elämä uudessa maassa kuitenkin vähitellen helpottuu. Tämä johtuu sekä yksilöllisten valmiuksien, kuten kohdemaan kielitaidon (Hu 1998), että sosiaalisten resurssien karttumisesta.

Mitä pidempään maahanmuuttaja asuu maassa, sitä enemmän hän ehtii kerätä sopeutumistaan helpottavaa maakohtaista inhimillistä pääomaa (Grand & Szulkin 2002). Tästä huolimatta useat yhdysvaltalais- ja kanadalaistutkijat (esim. Baker & Benjamin 1995; Borjas & Trejo 1991) ovat korostaneet maahanmuuttajien sosiaaliturvien käytön

lisääntyvän maassaoloajan myötä.⁵ Yhdysvaltaistutkijat ovat selittäneet tätä niin kutsuttua tukijärjestelmään sulautumista (assimilation into welfare) muun muassa sillä, että maassa vietetyn ajan pidentyessä lisääntyy myös ymmärrys maan sosiaalijärjestelmästä ja sen toimintaperiaatteista. Tämän lisäksi tukien käyttöä lisää heidän mukaansa myös tukijärjestelmän käyttöä koskevien rajoitteiden poistuminen maahanmuuttajien osalta ensimmäisten oleskeluvuosien jälkeen. (Borjas & Trejo 1991.)

Myös aihepiiriä käsitelleet pohjoismaiset tutkimukset ovat raportoineet osittain keskenään ristiriitaisia tuloksia. Pohjoismaista eniten maahanmuuttajien työttömyys- ja sosiaalitukien käyttöä on tutkittu Ruotsissa ja Tanskassa (Kerr & Kerr 2011). Vaikka sosiaalitukien käyttö on näissä maissa selvästi yleisempää maahanmuuttajien kuin kantaväestön keskuudessa, on maahanmuuttajien tukien käytön silti raportoitu vähitellen lähentyvän kantaväestön tasoa maassa vietetyn ajan edetessä (assimilation out of welfare). Erot kantaväestöön eivät kuitenkaan häviä kokonaan, vaan ainoastaan kaventuvat. (Hansen & Löffström 2003; Blume & Verner 2007.) Jokseenkin päinvastaisia tuloksia ovat Tanskan osalta raportoineet ainakin Büchel ja Frick (2003a), joiden laajassa vertailututkimuksessa maahanmuuttajien tulonsiirtojen ei maassaoloajan myötä huomattu vähentyvän.

Ryhmäkohtaiset erot nousivat keskeiseksi tekijäksi myös ruotsalaisessa pitkittäis- tutkimuksessa, jossa kantaväestöä ja Ruotsiin tulleita maahanmuuttajaryhmiä verrattiin pitkittäisotteella vuosina 1990–1996 (Hansen & Löffström 2009). Aineisto käsitti viidesosan kaikista ulkomailla syntyneistä ja myöhemmin Ruotsiin muuttaneista työikäisistä (18–65 v.) miehistä. Tulokset osoittivat, että maahanmuuttajilla oli kantaväestöön verrattuna selvästi vaikeampaa säilyttää työpaikkansa vuosien saatossa. Näin he myös jäivät todennäköisemmin sosiaalivastusten ja työttömyyskorvausten piiriin perättäisiä vuosia tarkastellessa. Lisäksi maahanmuuttajien työllistyminen aiempien työttömyysjaksojen jälkeen osoittautui hyvin haastavaksi. Tutkittujen ryhmien välillä oli jälleen suuria eroja. Siinä missä pohjoismaisten ja muiden ei-pakolaistaustaisten maahanmuuttajien tilanne oli hyvin samankaltainen kuin kantaväestön, pakolaistaustaisten maahanmuuttajien tukitarve oli keskimäärin kolme kertaa edellisiä ryhmiä yleisempää, eikä tilanne muuttunut maassaolovuosien kuluessa. Kun kantaväestöstä alle prosentti joutui turvautumaan sosiaalitukiin jokaisena vuonna koko tutkimuksen seitsemän vuoden tarkasteluperiodin aikana, pohjoismaisilla ja muilla ei-pakolaistaustaisilla vastaava luku oli 2 prosenttia. Pakolaisilla tämä osuus oli jopa 7 prosenttia. (Hansen & Löffström 2009.)

Myös Suomessa maahanmuuttajan taustalla on havaittu olevan huomattava vaikutus maassaolon keston ja taloudellisen sopeutumisen väliseen yhteyteen. Esimerkiksi Hämäläinen ja kumppanit (2005) raportoivat OECD-maissa syntyneille maksettavan tulonsiirtoja jo lähtökohtaisesti harvemmin kuin suomalaisille. Lähialueilla (Viro ja Venäjä) syntyneillä puolestaan tulonsiirrot vähenivät selvästi maassaolon pitkittyessä. Edellisistä poiketen niin kutsutuissa JIIS-maissa (entinen Jugoslavia, Irak, Iran, Somalia) syntyneille tulonsiirtoja maksettiin kantaväestöä enemmän koko tutkimuksen yh-

⁵ Yhdysvaltaisten ja kanadalaisen tutkimusten kohdalla on kuitenkin syytä korostaa, että kyseisten maiden maahanmuuttopolitiikat ja niihin sidoksissa olevat sosiaaliturvajärjestelmät poikkeavat huomattavasti eurooppalaisesta sekä erityisesti Suomen ja muiden Pohjoismaiden vastaavista järjestelmistä (ks. Pekkala 2004, 29–32.). Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että Euroopan maissa on huomattavasti suuremmat julkiset sektorit kuin Yhdysvalloissa tai Kanadassa. Tämä heijastuu hyvinvointipalvelujen runsaamman tarjonnan kautta myös maahanmuuton kokonaiskustannuksiin niitä nostaten. (Hämäläinen ym. 2005, 95).

deksänvuotisen tarkastelujakson ajan. Edellisten ulkopuolelle jääneissä ”Muissa maissa” syntyneillä keskimääräiset tulonsiirrot kasvoivat muutaman ensimmäisen maasaolovuoden ajan ja kääntyivät tämän jälkeen laskuun palatakseen maahanmuuton alkuvaiheen tasolle noin yhdeksän vuoden kuluttua. (Hämäläinen ym. 2005, 43–45.)

Myös maahanmuuttajien ansiotulotason on Suomessa huomattu olevan kantaväestön palkkatasa huomattavasti alhaisempi. Esimerkiksi Sarvimäen (2011) tutkimuksen tulokset kertoivat karua kieltä maahanmuuttajaryhmien välisistä eroista: Vaikka OECD-maista tulleet miehet onnistuivat 15:sta vuoden jälkeen miltei saavuttamaan kantaväestön tulotason, jäi OECD-maista tulleiden naisten palkkataso 70 prosenttiin kantaväestöön kuuluvien naisten ansiotulosta. Muista kuin OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien tulotaso ylsi vain noin 60 prosenttiin kantaväestön tulotasosta vielä 15 vuoden maassaoloajan jälkeen. Vastaavasti tulonsiirtoja tarkastellessaan Sarvimäki havaitsi, että kestää jopa 20 vuotta ennen kuin erot OECD:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä häviävät kokonaan. OECD-maista tulleet puolestaan saivat koko maassaoloaikansa ajan yhtä paljon tulonsiirtoja kuin kantaväestöönkin kuuluvat kotitaloudet. (Sarvimäki 2011.)

Vaikka siis näyttäisikin siltä, että erityisesti OECD:n ulkopuolisista maista tulleiden tulotaso nousee ryhmävertailuissa huomattavasti maassaolon keston myötä, tulee kuitenkin ottaa huomioon, että tämä nousu tulotasossa johtuu osittain heidän heikosta alkutilanteestaan. Näin ollen maahanmuuttajat saattavatkin elää edelleen toimeentulon rajamailla selvästi tulotason noususta huolimatta. Nämä ryhmäkohtaiset erot osoittavat, että tärkeää tietoa katoaa, mikäli maahanmuuttajien tukien käyttöä tarkastellaan ainoastaan koko maahanmuuttajaväestön kautta jakamatta heitä taustamaan tai muuttomotiivin mukaisiin ryhmiin.

2.3.4 Työmarkkinoiden rakenne, talouden suhdannevaihtelu ja kohorttivaikutus

Sosiaalietuuksien käytön yleensäkin on havaittu lisääntyneen siirryttäessä 1980-luvulta 2000-luvulle (esim. Hansen & Löfström 2003; Hu 1998; Sarvimäki & Hämäläinen 2010). Ruotsalaistutkijoiden mukaan syitä tähän ovat sekä muutokset maahanmuuttajien määrissä ja maahanmuuttovirtojen kokoonpanossa että taloudellisesta laskusuhdanteesta johtunut korkeampi yleinen työttömyysaste (Hansen & Löfström 2003; ks. myös Le Grand & Szulkin 2002). Esimerkiksi Tanskaa ja Ruotsia koskeneen vertailututkimuksen mukaan erot elintasossa kantaväestön ja erityisesti kehittyvistä maista muuttaneiden maahanmuuttajien välillä kasvoivat selvästi 1980-luvulta 1990-luvulle siirryttäessä (Blume ym. 2003). Toinen ruotsalaistutkimus osoitti maahanmuuttajien palkkatason heikentyneen olennaisesti vuosien saatossa: Ruotsissa maahanmuuttajat ansaitsivat jokseenkin yhtä paljon kuin ruotsalaiset itse vielä 1950–70 luvuilla. Vuodesta 1980 alkaen tilanne alkoi kuitenkin muuttua radikaalisti huonompaan. (Le Grand & Szulkin 2002.)

Suhdannevaihtelut ovat usein arvaamattomia ja niiden vaikutukset eri väestönsiini saattavat poiketa toisistaan. Yleensä suurimmat vaikutukset osuvat jo ennestään haa-

voittuvimmassa asemassa oleviin ihmisryhmiin. Norjalaistutkijoiden mukaan maahanmuuttajan tausta vaikuttaa myös siihen, miten taantuma vaikuttaa kyseisen ryhmän työllisyyteen ja tulotasoon (Longva & Rauum 2002). Kyseisen poikkileikkaus- ja pitkitäisasetelmaa hyödyntäneen tutkimuksen mukaan OECD-maista tulleilla taantumanaikaisten irtisanomisten vaikutukset heidän myöhempään ansiotasoonsa olivat melko vähäisiä. OECD:n ulkopuolelta tulleilla sen sijaan taantumasta johtuneet irtisanomiset vaikuttivat merkittävästi heidän myöhempään ansiotasoonsa. Tätä havaintoa selittäessään tutkijat huomasivat aiempien työttömyysjaksojen olevan avainasemassa ennustettaessa maahanmuuttajien palkkatasoa: aiempien työttömyysjaksojen huomioonottamisen jälkeen työttömyysasteen noususta johtuneiden irtisanomisten ja keskimääräisen ansiotason väliltä ei Pohjoismaista eikä muista OECD-maista muuttaneilla löydetty enää lainkaan tilastollisesti merkitsevää eroa kantaväestöön verrattaessa. Tätä vastoin, sen lisäksi että alueellisen työttömyysprosentin nousu heijastui eniten juuri OECD:n ulkopuolelta tulleiden ansiotasoon, myös aiemman työttömyysjakson negatiivinen vaikutus tuli esiin kaikkein voimakkaimmin juuri kyseisen ryhmän kohdalla. (Longva & Rauum 2002.)

Maahanmuuttajien tulotason on myös huomattu poikkeavan kantaväestön tulotasosta nimenomaan tulojakauman alimmassa osassa: ruotsalaistutkijoiden mukaan mitä heikoimmin palkattu jokin ammatti on, sitä suurempi on ero näiden kahden ryhmän saamista palkoissa. Tulojakauman huipulla maahanmuuttajat sen sijaan ansaitsevat jopa suhteessa paremmin kuin kantaväestö. Kyseisessä tutkimuksessa myös maahanmuuton perusteella oli suuri vaikutus tuloeron suuruuteen nimenomaan tulojakauman alimpiin osiin sijoittuvilla maahanmuuttajilla – humanitäärisistä syistä maahan tulleilla tuloerot olivat suurempia ja korostuivat entisestään talouden taantumana aikana. (Hammarstedt & Sukhur 2007.) Osittain tämä johtuu maahanmuuttajille tyypillisistä, heikommin palkatuista työtehtävistä. On myös esitetty, että matalampi palkkataso johtuisi siitä, että maahanmuuttajat saavat niin kutsuttua ulkomaalaispalkkaa, eli heidän kohdallaan samasta työtehtävästä saatu ansiotulo on kantaväestöön nähden pienempi (Forsander 2002, 197). Jos ansiotulot eivät riitä toimeentuloon, saattaa maahanmuuttaja joutua elämään köyhyudessa päätoimisesta työnteostaan huolimatta. Ilmiötä kutsutaan työssäkäyvien köyhydeksi (in-work-poverty).

Suomessa Sarvimäki kollegoineen (2014) ovat panneet merkille myös selkeät eroavaisuudet eri aikoina Suomeen muuttaneiden maahanmuuttajien välillä: heidän mukaansa 2000-luvun alkupuolella tulleet ovat pärjänneet taloudellisesti huomattavasti paremmin kuin 1990-luvun alkupuolella tulleet. Eri aikakausina tapahtuvat muutokset vaikuttavatkin erilailla eri ihmisryhmiin (kohortteihin) ja saattavat näin vaikuttaa olennaisesti pitkätaimitutkimusten tuloksiin.⁶

Yllättävää kyllä, aiempi maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatiota koskeva kirjallisuus on pitkälti sivuuttanut makroekonomisten tekijöiden erilaiset vaikutusmekanismit maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä (Barth, Bratsberg & Rauum 2002). Edellä kuvatut tutkimukset kuitenkin osoittavat, että erilaisilla työmarkkinoiden rakenteellisilla seikoilla ja suhdannevaihteluilla on keskeinen rooli maahanmuuttajien ta-

⁶ Kohorttivaikutuksen lisäksi myös selektiivinen maahan/maastamuutto (eli keskimääräistä paremmin tai huonoimmin menestyneiden maahanmuuttajien muuttaminen maahan tai pois maasta) saattaa heikentää erityisesti yhtenä ainoana ajankohtana kerätystä poikkileikkausaineistoista tehtyjen päätelmien luotettavuutta (Edin, ym. 2000). Käsiteltävää aihepiiriä koskevilla artikkeleillaan pitkätaimitutkimuksella saatuja tuloksia on verrannut yhden ajankohdan poikkileikkausasetelman tuloksiin esimerkiksi Hayfron (1998) sekä Longva ja Rauum (2003).

loudellista sopeutumista koskevien tulosten tulkinnassa. Olennaista on myös se, että nämä muutokset eivät ole samanlaisia kaikissa maahanmuuttajaryhmissä, vaan heijastuvat selvemmin juuri OECD:n ulkopuolisista maista tulleiden maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatioon, tulotasoon ja tätä kautta myös tukitarpeeseen (Hämäläinen ym. 2005). Tämä huomio tukee maahanmuuttajien suuremmasta riskistä joutua erilaisiin kannustinloukkuihin, joita käsitellään seuraavassa luvussa.

2.4 Hyvinvointivaltion sudenkuopat

Erilaiset järjestelmästä johtuvat tekijät saattavat heikentää työnhakuhalukkuutta etenkin sellaisilla työelämän ulkopuolella olevilla henkilöillä, joilla sosiaaliturva on elämiin riittävällä tasolla ja pitkäkestoinen. Alla erilaiset kannustinloukut esitellään lyhyesti. Tämän jälkeen käsitellään pienituloisuutta ja sitä, millä tavoin köyhyyttä voidaan mitata maahanmuuttokontekstissa. Ennen siirtymistä aineiston kuvaamiseen esitellään vielä lyhyesti tutkimuksen konteksti.

2.4.1 Kannustinloukut

Sosiaaliturvan käyttö voi olla myös riippuvuutta aiheuttavaa. Mikäli työllä hankitun toimeentulon ja toisaalta sosiaaliturvan takaaman toimeentulon keskinäinen suhde on työllistymisen kannalta ongelmallinen, on henkilö vaarassa jumiutua niin kutsuttuun kannustinloukkuun (welfare trap). Kyseessä on tilanne, jossa työstä tai lisäansioiden hankkimisesta saatava toimeentulo on huonompi kuin sosiaaliturvasta saatava toimeentulo. (Arajärvi 2009, 109–110.)

Maahanmuuttajien riski joutua erilaisiin kannustinloukkuihin on kantaväestöä suurempi. Pahin niin heidän kuin yhteiskuntapoliittiseltakin kannalta on **työttömyysloukku**, joka sitoo henkilön toimeentuloturvan saajaksi tavalla, joka merkitsee tosiasiallisesti pitkäaikaistyöttömyyttä. (Arajärvi 2009, 110–111.) Työttömyysloukulla tarkoitetaan tilannetta, jossa työn vastaanottaminen ei yksinkertaisesti kannata: palkkatulo on niin lähellä sosiaaliturvan takaamaa toimeentulon tasoa, että työnteko ei muuta tilannetta. Lisäksi työnteosta aiheutuvat lisäkustannukset (esim. työmatkat ja ruokailu kodin ulkopuolella) sekä saavutettujen etuuksien menettäminen (progressiivinen verotus, asumistuen aleneminen, päivähoitomaksujen kasvu) vaikuttavat negatiivisesti yksilön motivaatioon tehdä töitä. Huomionarvoista on, että VATT:n tuoreen selvityksen mukaan Suomessa esimerkiksi yksinhuoltajan kohdalla työn vastaanottaminen ei taloudellisista syistä kannata, ellei tämän kuukausipalkka ylitä 2 600 euroa (Viitamäki 2015, 19).

Mikäli työnteosta saatava hyöty katoaa verotuksen kiristymisen, julkisten palveluiden maksujen nousun sekä tulonsiirtojen vähenemisen seurauksena, saattaa henkilö jumiutua pienipalkkaiseen työhön. Tämänlaista tilannetta kutsutaan **tuloloukuksi**. Helsingissä tuloloukku on muuta maata suurempi johtuen pitkälti asumisen kalleudesta. **Byrokratialoukku** puolestaan viittaa tilanteeseen, jossa lyhytaikaisen työn vastaanottaminen aiheuttaa työntekijän kannalta pitkäaikaisen ongelman, kun etuuksien

perusteet muuttuvat ja niitä joudutaan perimään takaisin. Näin sinänsä kannattava työnteko aiheuttaa huomattavaa vaihtelua kuukausittain saatujen tulojen määrissä. (Arajärvi 2009, 110–111.) Lyhytaikaiset työsuhteet johtavat usein myös monimutkaiseen lomakkeiden täyttöprosessiin, mikä ymmärrettävästi aiheuttaa epätietoisuutta erityisesti maahanmuuttajien kohdalla.

Perusturvan katkeaminen esimerkiksi hetkellisen työnteon takia saattaakin ilmentyä suurena uhkana etenkin ihmisille, jotka eivät tunne systeemiä tarpeeksi: pelko tyhjän päälle joutumisesta saattaa johtaa työtarjouksesta kieltäytymiseen mikäli työ on kestoltaan lyhytaikaista tai se koetaan muutoin epävarmaksi (Isola ym. 2015). Näin menetetään erityisesti maahanmuuttajia silmällä pitäen arvokas kohdemaan työkokemus. Vaikka työtulot eivät olennaisesti parantaisikaan toimeentuloa, työ myös rytmittää elämää ja luo siihen uutta sisältöä, laajentaa sosiaalista verkostoa ja lisää yhteyksiä työelämään ja yhteiskuntaan (Isola ym. 2015, 82). Maahanmuuttajien kohdalla työnteko on myös tärkeä väylä kohdemaan kielen ja kulttuurin oppimiseen.

Kannustinloukkuun joutumisen riski saattaa vielä korostua joidenkin maahanmuuttajaryhmien kohdalla. Esimerkiksi Hansenin ja Löffströmin ruotsalaistutkimuksessa (2009) selvisi, että erityisesti pakolaistaustaiset maahanmuuttajat kohtaavat kantaväestöä ja muita maahanmuuttajaryhmiä enemmän inhimillisen pääoman arvon alenemista ja työnantajan suunnalta heihin kohdistuneita ennakkoluuloja. Heidän mukaansa juuri kyseinen ryhmä on näin ollen erityisen altis jäämään erilaisiin kannustinloukkuihin. Tutkijat tulivat siihen johtopäätökseen, että etenkin pakolaistaustaisten maahanmuuttajien tukiriippuvuus Ruotsissa on rakenteellista (vrt. le Grand & Szulkin 2002). Toisin sanoen, aiempi tukien saanti itsessään ennustaa tukien varassa elämistä myös myöhemmin. (Hansen & Löffström 2009.)

2.4.2 Köyhyys ja yhteiskunnasta syrjäytyminen

Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että köyhyys on vähäisempää sosiaalidemokraattista hyvinvointivaltiomallia edustavissa maissa (Ritakallio 2002). Riittävän toimeentulon voidaan katsoa edistävän merkittävästi yksilön hyvinvointia (esim. Honkila 2015). Esimerkiksi Isolan ja kumppaneiden (2015) tuoreessa, köyhyysrajalla elävien suomalaisten selviytymistä ja elämäntilanteita kuuden vuoden ajan seuranneessa tutkimuksessa juuri rahapulan huomattiin aiheuttavan mittavaa toimintamahdollisuuksien puutetta, joka johti edelleen syrjäytymiseen.

Yksi köyhyyden mittaamistapa onkin mitata sitä juuri ihmisten subjektiivisten kokemusten kautta. Tällöin tutkittavaa henkilöä pyydetään esimerkiksi arvioimaan, kuinka hänen perheensä rahat riittävät kuukausittaisten menojen maksamiseen tai paljonko kuukauden kulutukseen minimissään katsotaan tarvittavan rahaa. (Lindqvist 2013.) UTH 2014 -tutkimuksen mukaan etenkin Lähi-Idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen tulleet 20–64 vuotiaat kokivat kotitaloutensa menojen kattamisen saamallaan tuloilla erityisen vaikeaksi: jopa 60 prosenttia heistä koki, ettei raha riittänyt kotitalouden tarpeisiin. Tämä osuus oli huomattavasti suurempi osuus kuin muilla maahanmuuttajaryhmillä (Castaneda ym. 2015).

Köyhyyttä voidaan kuitenkin mitata myös silloin, kun henkilön subjektiivinen arvio puuttuu. Köyhyyden mittaaminen suhteellisella tulometodilla tarkoittaa yksilön

tai kotitalouden käytettävissä olevien tulojen suhteuttamista väestön keskimääräisiin tuloihin. Köyhyysrajana on ollut tapana käyttää 60 (tai 50) prosenttia kaikkien kotitalouksien ekvivalenttien käytettävissä olevien rahattulojen mediaanituloista.⁷ Näin köyhäksi määritetty henkilö tai kotitalous, joka saa alle 60 (50) prosenttia mediaanituloista.

Suomessa myös toimeentulotuen tarvetta käytetään yhtenä köyhyyden mittarina (ks. Kangas & Ritakallio 1996): mikäli kotitalous on tutkimusvuoden aikana saanut yhtenäkin kuukautena toimeentulotukea, tulkitaan se köyhäksi (Lindqvist 2013). Näin määriteltynä köyhiä on selvästi enemmän maahanmuuttajaväestössä – onhan heidän keskuudessaan toimeentulotuen saanti lähes kolme kertaa yleisempää kuin kantaväestön (Linnanmäki 2009). Mikäli toimeentulotuen käyttö mielletään köyhyyden indikaattoriksi, on huolestuttavaa, että yli neljännes maahanmuuttajatalouksista luokituu köyhäksi. Käytännössä tämä tarkoittanee sitä, että varsin usein maahanmuuttajatalouksissa joudutaan läpikäymään muuton itsensä mukanaan tuomien haasteiden lisäksi myös jatkuvaa huolta siitä, kuinka rahat riittävät perheen välttämättömiin menoihin. Koska myös käsillä olevan tutkimuksen aineisto koostuu nimenomaan toimeentulotukiasiakkaista, eli yhteiskunnan pienituloisista (vrt. Kuivalainen 2004), on syytä olettaa, että he painiskelevat arjessaan samanlaisten selviytymiseen liittyvien asioiden kanssa kuin mitä yllä käsiteltiin.

2.5 Maahanmuuttajien taloudellinen toimeentulo Suomessa

Tässä tutkimuksessa painopiste on nimenomaan maahanmuuttajien taloudellisen sopeutumisen seuraamisessa. Taloudellisen sopeutumisen indikaattorina käytetään ansiotulotason sijaan ensisijaisesti toimeentulotuen tarvetta: mitä useampana vuonna yksilö joutuu tukeutumaan sosiaalitukiin, sitä heikompaa on hänen taloudellinen sopeutumisensa. Ennen siirtymistä aineiston tarkempaan esittelyyn, käydään lyhyesti vielä läpi tutkimuksen konteksti ja maahanmuuttajille Suomessa ensisijaisesti kuuluvat sosiaalituot.

2.5.1 Maahanmuuttajat Suomen työmarkkinoilla – ja niiden ulkopuolella

Maahanmuutto voi tapahtua usein eri perustein, mistä syystä se jaetaan edelleen opiskeluun, työntekoon, paluumuuttoon, ja humanitaarisin syihin (pakolaiset sekä turvapaikanhakijat) perustuvaan maahanmuuttoon. Kaikista näistä ryhmistä tulee Suomeen ihmisiä myös *perhesiteen* perusteella. Perheenyhdistämistä toivovalta, Suomessa asuvalta perheenkokoajalta edellytetään riittävää toimeentulotasoa ennen kuin perheenyhdistäminen on mahdollista.⁸ Esimerkiksi puolisonsa ja kaksi alaikäistä lastaan Suomeen haluavalta perheenkokoajalta edellytetään 2 600 euron tuloja, jotka eivät saa muodostua pelkästään sosiaaliavustuksista. (Migri 2015.)

⁷ Mediaanituloilla tarkoitetaan tässä keskimääräisen tulonsaajan nettotuloja, kun kaikki tulonsaajat on järjestetty tulojen mukaiseen suuruusjärjestykseen, ja perheen koostumus on vakioitu.

⁸ Kansainvälistä suojelua saavilta henkilöiltä (mikäli perhe on muodostettu ennen Suomeen tuloa), Suomen kansalaisen perheenjäseneltä tai syntyperältään suomalaisilta ei ole aiemmin vaadittu toimeentuloedellytyksen toteutumista. Hallitus on kuitenkin turvapaikkapolitiisessa toimenpideohjelmassaan (Valtioneuvosto 2015) esittänyt tämän käytännön purkamista. Ulkomaalaislain muutosta koskeva lakiluonnos on parhaillaan lausuntokierroksella.

Nykyisin Suomeen suuntautuukin enenevässä määrin puhtaasti työperusteista maahanmuuttoa etenkin EU maista mutta myös kauempaa. Esimerkiksi vuonna 2014 yhteensä 15 380 ihmistä muutti Suomeen EU:n alueelta. Kun samana vuonna ainoastaan 10 110 henkilöä muutti Suomesta EU-maihin, sai Suomi pelkästään unionin maista muuttovoittoa 5 270 henkilöä. (Tilastokeskus 2015a.) Vuoden 2013 väkiluvun kasvusta jopa 90 prosenttia muodostui vieraskielisistä henkilöistä (Tilastokeskus 2014a).

Aiemmin vain noin seitsemäsosa Suomeen myönnettyistä oleskeluluvista kuului turvapaikanhakijoille, kiintiöpakolaisille tai heidän perheenjäsenilleen (Pakolaisneuvonta ry 2014). Äskettäin julkaistussa Tilastokeskuksen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Työterveyslaitoksen koko Suomen 15–64-vuotiasta ulkomaalaistaustaista väestöä vuonna 2014 edustavan Ulkomaalaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi 2014 -tutkimuksen (tästä eteenpäin: UTH 2014) mukaan pakolaisuus (11 %) on kuitenkin jo noussut opiskelua (10 %) yleisemmäksi Suomeen muuton syyksi. Kyseisessä tutkimuksessa maahanmuuton syy perustui osallistujien omaan ilmoitukseen (Sutela & Larja 2015). Turvapaikanhakijoiden osalta tilanne kuitenkin muuttui olennaisesti vuoden 2015 aikana, jolloin maahan tuli huimat 32 478 turvapaikanhakijaa (Sisäministeriö 2016). Näin ollen kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden osuus väestöstä tulee lähivuosina vääjäämättä kasvamaan. Todettakoon, että viime vuosien aikana myös paperittomien maahanmuuttajien määrä on ollut kasvussa.

Muita kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuvien osuus on pääkaupunkiseudulla selvästi suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Vuoden 2015 alussa Helsingin väestöstä 13,5 prosenttia (83 549 hlö) oli muita kuin suomen, ruotsin tai saamen kieltä puhuvia. Koko maassa vastaava osuus oli 5,7 prosenttia. Kuten koko maassa myös Helsingissä kolme suurinta maahanmuuttajaryhmää ovat venäjän (20 % kaikista Helsingin vieraskielisistä), viron (14 %), somalin (9 %) ja englannin kieltä (7 %) äidinkielenään puhuvat. (Helsingin kaupungin tietokeskus 2015.)

Vuonna 2015 Suomeen saapuneista myönteisen turvapaikkapäätöksen tai oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijoista noin 6 000 henkilön ennustetaan asettuvan asumaan Helsingin seudulle, ja näistä puolet Helsinkiin (Helsingin kaupungin tietokeskus 2015). Tulevaisuudessa määrät kasvavat huomattavasti sekä perheenyhdistämisen että uusien tulijoiden myötä: uuden väestöennusteen mukaan Helsingin seudun vieraskielinen väestö tuplaantuu vuoteen 2030 mennessä. (Helsingin kaupungin tietokeskus 2016.)

Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston mukaan vuonna 2013 työllisiä 20–64 vuotiaita oli ulkomaalaistaustaisia 52,5 prosenttia ja suomalaistaustaisista 71,4 prosenttia (Tilastokeskus 2015b). Helsingissä vieraskielisten työllisyysaste oli kyseisenä vuonna 51,3 prosenttia (Helsingin kaupungin tietokeskus 2015.) Työllisyysasteen kasvun on myös Suomessa huomattu olevan vahvasti sidoksissa henkilön taustaan. Esimerkiksi Hämäläisen ja kumppaneiden (2005) tutkimuksessa OECD-maissa syntyneiden työllisyys Suomeen muuton jälkeen oli jo lähtökohtaisesti varsin korkealla tasolla. Vaikka kaikilla OECD-maiden ulkopuolelta tulleiden ryhmillä voitiin havaita työllisyyden kasvua Suomessa vietetyn ajan kuluessa, oli näiden ryhmien välillä merkittävää vaihtelua. Erityisen voimakasta kasvu yhdeksänvuotisen tarkastelujakson aikana oli lähialueilla (Viro ja Venäjä) syntyneillä (+25 % yksikköä). JIIS-maissa (ent. Jugoslavia, Irak, Iran, Somalia) ja edellisten ryhmien ulkopuolelle jääneissä Muissa maissa syntyneillä kas-

vu oli vastaavasti 15 prosenttiyksikön luokkaa. Myönteisestä kehityksestä huolimatta JIIS-maissa syntyneillä heikko lähtötilanne heijastui alhaisempina työllisyyslukuina vielä yhdeksän vuoden jälkeen maahanmuutosta. (Hämäläinen ym. 2005, 37.)

Myös Suomessa maahanmuuttajien työsuhteet ovat usein määrä- tai osa-aikaisia. Lisäksi esimerkiksi UTH- 2014 tutkimus osoitti, että myös maahanmuuttajien työajat ovat useammin epätyypillisiä suomalaistaustaisiin verrattuna. (Sutela 2015.) Koska UTH-tutkimuksessa pystyttiin osittain huomioimaan myös lyhytaikaiset työsuhteet, näyttäytykin maahanmuuttajien työllisyys kyseisessä tutkimuksessa huomattavasti positiivisemmassa valossa mitä edellä esitettiin: tutkimuksen mukaan ulkomaalais-taustaisten henkilöiden (20–64 v.) työllisyysaste oli 63,7 prosenttia vuonna 2014, kun saman ikäisen suomalaistaustaisen väestön työllisyysaste oli 73,7 prosenttia. Ero työllisten määrissä rekisteri- ja haastattelututkimuksen välillä johtuu siitä, että maahanmuuttajille ominaiset lyhytkestoiset työsuhteet, kuten osa-aikaisuus tai kausittaiset työt, jäävät yleensä rekisteritilastojen ulkopuolelle (Larja & Sutela 2015, 73).

Jos maahanmuuttaja ei löydä töitä, ei ole työmarkkinoiden käytettävissä tai hänen palkkatasonsa on niin alhainen, ettei hän selviä arjesta ansiotuloillaan, voi hän hakea taloudellista tukea toimeentulonsa turvaamiseksi. Alla esitellään vielä lyhyesti maahanmuuttajan keskeisimmät tuet eli Kelan työttömyysetuudet ja kunnan toimeentulotuki, joka maksetaan hiljattain Suomeen tulleille maahanmuuttajille valtion tuke- mana kotoutumistukena.

2.5.2 Maahanmuuttajien taloudellisen toimeentulon tukeminen Suomessa

Kuinka maahanmuuttajien taloudellista sopeutumista sitten käytännössä Suomessa tuetaan? Viranomaistahojen puolelta kotouttamislain tavoitteiden onnistunut edistäminen tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajille tarjotaan välineet omaehtoiseen toimintaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Vuoden 1999 kotouttamislain voimaantulo- losta lähtien sekä työmarkkinatuki⁹ että toimeentulotuki maksettiin niin kutsuttuna kotoutumistukena sellaisille maahanmuuttajille, joilla oli oikeus kotoutumissuunnitelmaan. Vuoden 2011 syyskuussa tuli kuitenkin voimaan uusi kotoutumisen edistä- mistä koskeva laki, jonka piiriin kuuluvat kaikki maahanmuuttajat. (Eronen ym. 2014.) Toisin sanoen, nykyisin kaikilla maahanmuuttajilla on oikeus saada Suomessa kotou- tumistaan tukevia palveluita, jotka auttavat heitä integroitumisessa yhteiskuntaan ja työelämään. Kotouttamislain mukaan maahanmuuttajalla on esimerkiksi oikeus al- kukartoitukseen, jossa selvitetään onko hänelle tarpeellista tehdä edellä mainittu ko- toutumissuunnitelma. Kotoutumissuunnitelmassa sovitaan tarpeellisista kotoutumis- ta tukevista toimenpiteistä ja työllistymistä edistävästä palveluista kuten kotoutumis- koulutuksesta ja omaehtoisesta opiskelusta.¹⁰

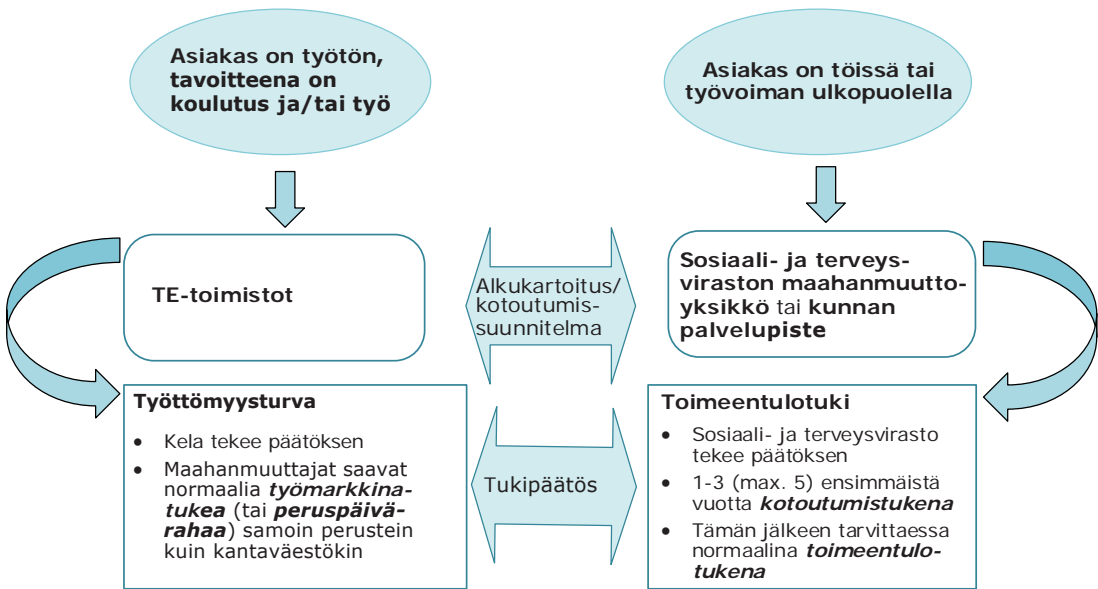
⁹ Kelan kotoutumistuesta ei enää ole käytetty kotoutumistuen käsitettä 1.1.2015 jälkeen.

¹⁰ Sarvimäen ja Hämäläisen (2016) kotoutumissuunnitelman vaikutuksia arvioineen tutkimuksen tulokset osoittivat ko- toutumissuunnitelman laatimisen kasvattaneen maahanmuuttajien keskimääräisiä palkka- ja yrittäjätuloja kymmenen vuoden seurantajakson aikana jopa 47 prosenttia enemmän kuin vertailun kohteena olleilla maahanmuuttajilla, joilla tätä suunnitelmaa ei ollut. Tämä tarkoittaa keskimäärin 20 000 euroa suurempia tuloja kymmenen vuoden aikana ko- touttamissuunnitelmaan sitoutuneilla maahanmuuttajilla. Samalla suunnitelman tehneiden maahanmuuttajien saa- mien sosiaalietuuksien määrä laski selvästi. (Sarvimäki & Hämäläinen 2016.) Kotoutumissuunnitelmat ja -koulutukset ovat käytössä kaikissa Pohjoismaissa. Niitä on kuitenkin taloustieteellisessä tutkimuksessa myös kritisoitu tehotto- muudesta etenkin Tanskassa, jossa osallistuminen kotoutumiskoulutukseen on suurimmalle osalle maahanmuutta- jista pakollista ja samalla ehtona sosiaalietuuksien sekä pysyvän oleskeluluvan saamiselle. (Eronen ym. 2014.)

2.5.2.1 Kelan työttömyysturva maahanmuuttajille

Mikäli maahanmuuttaja on työtön, mutta tähtäimessä on työnteko ja/tai opiskeleminen, edellä kuvattu kotoutumissuunnitelma laaditaan yhteistyössä maahanmuuttajan kotikunnan ja työ- ja elinkeinotoimiston kanssa. Suunnitelma laaditaan kerrallaan enintään vuodeksi ja sen enimmäiskesto on kolme vuotta. Suunnitelmaa voidaan kuitenkin tilanteen näin vaatiessa jatkaa vielä maksimissaan kaksi vuotta. (Kela 2014; lisää kotoutumissuunnitelmasta esim. Eronen ym. 2014; Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.) Kotoutumissuunnitelma on myös velvoittava: mikäli suunnitelman kohteena oleva henkilö kieltäytyy noudattamasta kotoutumissuunnitelmassa sovittuja toimenpiteitä, työ- ja elinkeinotoimisto voi rajoittaa hänen oikeuttaan työttömyysturvaan. Pääsääntöisesti työmarkkinoiden käytössä olevat maahanmuuttajat saavat Kelalta TE-toimiston kautta joko työmarkkinatukea tai peruspäivärahaa sen mukaisesti, täyttyykö peruspäivärahan kohdalla vaadittu työssäoloehto vai ei (kuvio 1).

Kuvio 1. Maahanmuuttajien pääasialliset tuet ja niistä huolehtivat tahot

2.5.2.2 Toimeentulotuki ja kotouttamistuki

Suomeen esimerkiksi ennalta solmituun työsuhteen tulleen henkilön toimeentulo uudessa maassa koostuu todennäköisesti hyvin toisen tyyppisistä aineksista kuin esimerkiksi pakolaisina tänne tulleiden. Valtion ja asuinkunnan tehtävänä onkin huolehtia myös jälkimmäisen ryhmän kotoutumisen edistämisestä sekä riittävästä vähimmäistoimeentulosta. Mikäli maahanmuuttaja ei esimerkiksi iän, työkyvyttömyyden, opiskelun, lasten hoidon tai työntöön vuoksi pysty rekisteröitymään työttömäksi työnhakijaksi, on hän mahdollisesti oikeutettu saamaan sosiaali- ja terveystieteiden kotou-

tumistukea ja myöhemmin tarvittaessa toimeentulotukea (kuvio 1). Jälkimmäisessä tapauksessa tuki vastaa normaalia toimeentulotukea, jota maahanmuuttajat saavat samoin perustein kuin kantaväestökin.

Toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto Suomessa. Tuen määrään vaikuttaa kotitalouden koko ja rakenne (taulukko 1), ja sitä varten tehdään aina tarveharkinta, jossa kaikkien perheenjäsenten tulot ja niiden riittävyys arvioidaan. Asiakas uusii tukihakemuksensa yleensä muutaman kuukauden välein ja toimittaa kuitit kotitalouden suurimmista menoeristä, kuten vuokrista, yhdessä pankkitiliotteensa kanssa. Pienetkin muutokset kotitalouden taloustilanteessa vaikuttavat yleensä saadun tuen määrään. Maahanmuuttajilla tuensaanti on maahanmuuton alkuvaiheilla sidottu erilaisiin kotouttamispoliittisiin toimenpiteisiin: kotoutumissuunnitelman noudattamatta jättäminen vaikuttaa tuensaantiin tukea alentavasti. Vaikka kotitalouden kaikki etuudet (esim. työttömyysturva tai sairauspäiväraha) vähentävät täysimääräisesti toimeentulotuen määrää, jätetään ansiotuloista kuitenkin aina 20 prosenttia (korkeintaan 150 euroa) kannustusmielessä asiakkaalle. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Taulukko 1. Toimeentulotuen perusosat Suomessa 1.1.2015 alkaen¹¹

	Täysi perusosa (euroa/kk)
Yksin asuva henkilö	485,50
Yksinhuoltaja	534,05
Muu 18 vuotta täyttänyt henkilö	412,68
Vanhempiensa tai vanhempansa luona asuva 18 v. täyttänyt	354,42
10–17-vuotias lapsi	
1. lapsi	339,85
2. lapsi	315,58
3.+ lapsi	291,30
Alle 10-vuotias lapsi	
1. lapsi	305,87
2. lapsi	281,59
3.+ lapsi	257,32

¹¹ Perusosaa voidaan alentaa enintään 20 prosentilla silloin, jos toimeentulotuen hakija kieltäytyy tarjotusta työstä tai muusta työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä tai jos täysi-ikäinen, ammatillista koulusta vailla oleva alle 25-vuotias keskeyttää koulutuksen tai kieltäytyy koulutuksesta. Mikäli henkilö kieltäytyy toistuvasti, perusosaa voidaan alentaa enintään 40 prosentilla. (Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto 2014.)

Vuoden 2015 aikana yhteensä 3 023 päähenkilöä kotitalouksineen sai Helsingissä sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksesta (Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2015). Lisäksi huomattavasti useampi maahanmuuttaja sai normaalia toimeentulotukea. Esimerkiksi vuonna 2010, jolloin Helsingin väestöstä 8,2 prosenttia oli maahanmuuttajia, heille kohdistui jopa 27 prosenttia Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksesta. (Tervola & Verho 2013.)

Aiemmistä, tulometodia köyhyyden määrittelyssä hyödyntäneistä tutkimuksista tiedetään, että toimeentulotukiasiakkaista reilu neljännes jää alle köyhyysrajan (ko. tutkimuksessa alle 50 % mediaanituloista) ilman toimeentulotulotuen huomioon ottamista. Tuen huomioimisen jälkeen vastaava osuus oli 10 prosenttia, mikä tarkoittaa sitä, että kyseisessä tutkimuksessa toimeentulotuki nosti 16 prosenttia tukea saaneista kotitalouksista köyhyysrajan yläpuolelle. (Kuivalainen 2004.) Tästä huolimatta toimeentulotukea laajasti tutkineen Kuivalaisen mukaan toimeentulotukiasiakkaiden elinolot poikkeavat huomattavasti muusta väestöstä: Pienituloisuus on yleistynyt viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana huomattavasti. Merkittävällä osalla kyseisen tutkimuksen kohteena olleista toimeentulotuen asiakkaista huono-osaisuus oli kasaantunut, mikä lisäsi muunkin kuin rahallisen sosiaalityön tarvetta. Tutkimuksessa myös toimeentulotuen taloudellisia kannustimia pidettiin usein riittämättöminä ja toimimattomina, joskin silti tärkeinä. (Kuivalainen & Sallila 2013.)

Toimeentulotuen käyttöön yleensäkin liittyy negatiivisia asenteita ja toimeentulotuen käyttäjät usein leimataan laiskureiksi, jotka eivät edes yritä ratkaista kohtaamiaan ongelmia (Kangas & Sirkiö 1996). Köyhyyden aiheuttaman toimintamahdollisuuksien vähenemisen ja siitä johtuvan syrjäytymisriskin ohella kotoutumis- tai toimeentulotukea saavaan maahanmuuttajaan saattaa siis kohdistua yllättäviä reaktioita myös ympäristöstään. Kantäväestön kielteinen asennoituminen toimeentulotukea tarvitsevaan maahanmuuttajaan voi hiertää ryhmien välisiä suhteita ja hankaloittaa edelleen maahanmuuttajan positiivisen käsityksen ylläpitämistä itsestään – joka jo ennestään voi olla haasteellista maan vaihdosta johtuvan statuksen alenemisen takia (Aycan & Berry 1996).

2.6 Teoriaosuuden yhteenveto ja tutkimuksen tavoite

Kotoutumisprosessin taloudellinen tukeminen on vastaanottavan maan näkökulmasta kannattavaa myös siitä syystä, että henkisten, taloudellisten ja sosiaalisten ongelmien lisäksi pitkään kestänyt työttömyys tai vajaatyöllisyys voi aiheuttaa maahanmuuttajassa syvälle juurtunutta tyytymättömyyttä ja katkeroitumista vastaanottavaa maata kohtaan (Levecque, Lodewyckx & Vranken 2007). Edellä kuvatut osittain keskenään ristiriitaisetkin tutkimustulokset Suomessa ja maailmalla kuitenkin osoittavat, että maahanmuuttajien taloudellisesta sopeutumisesta tarvitaan lisää tietoa. Avainasemassa aihepiirin tutkimisessa ovat eritoten pitkittäistutkimukset, joiden avulla ilmiöitä ja niiden välisiä suhteita pystytään luotettavasti selittämään (Büchel & Frick 2003a).

Taloustieteessä taloudellista integraatiota on mitattu vertaamalla maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa tai sosiaaliturvan käyttöä taustaominaisuuksiltaan vertai-

lukelpoiseen kantaväestöön (Tervola & Verho, 2013; ks. esim. Sarvimäki 2010; 2011). Kattavimman kuvan ilmiöstä saa yhdistämällä nämä kaksi näkökulmaa samaan pitkittäistutkimukseen. Suomessa maahanmuuttajien integroitumista työmarkkinoille on tutkittu pitkittäisasetelmaa hyödyntämällä melko paljon (esim. Forsander 2007; Hämmäläinen ym. 2005; Linnanmäki-Koskela 2010; Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006; Sarvimäki 2011). Maahanmuuttajien sosiaaliturvien käyttöä kartoittavaa pitkittäistutkimusta sen sijaan löytyy huomattavasti vähemmän. Suomessa etenkin Sarvimäki ja Hämmäläinen ovat tutkineet maahanmuuttajien sosiaaliturvien käyttöä koko Suomen tasolla (Hämmäläinen ym. 2005; Sarvimäki 2010; 2011; Sarvimäki ym. 2014). Vastaavaa tutkimusta ei kuitenkaan ole tehty paikallistasolla. Helsingissä maahanmuuttajien suhteellinen osuus väestöstä on selvästi suurempi kuin muualla Suomessa, jolloin aihepiiriä koskevan tutkimustiedon tarpeellisuus korostuu entisestään. Myös työmarkkinoilla saattaa ilmetä eroavaisuuksia pääkaupunkiseudun ja koko maan välillä.

On myös merkillepantavaa, että maahanmuuton ja hyvinvointivaltion suhdetta on aiemmin käsitelty lähes yksinomaan taloustieteellisissä julkaisuissa. Tästä syystä myös edellä kuvattu katsaus aiheeseen painottuu vahvasti taloustieteelliseen tutkimusperinteeseen. Kattavan kuvan saamiseksi ilmiötä on hyvä tarkastella poikkitieteellisesti, sillä – kuten edellä todettiin – uuteen maahan sopeutumisen eri ulottuvuudet ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Käsillä oleva tutkimus pyrkii osaltaan tuomaan sosiaalipsykologisempaa näkökulmaa nyt käsiteltävään aihepiiriin soveltamalla tutkimusperinteeseen kuuluvia teoreettisia viitekehyksiä maahanmuuttajien taloudellisen sopeutumisen tarkasteluun.

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena maahanmuuttajien kohdalla on se, edesauttaako toimeentulotuki heidän myöhempää taloudellista riippumattomuuttaan vai onko sen vaikutus enemmänkin passivoiva. Tutkimus pyrkii selvittämään pitkittäisasetelmaa hyödyntäen, mitkä eri tekijät vaikuttavat Helsingissä asuvien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden toimeentulotukitarpeeseen ja siitä irtautumiseen. Aiempaan maahanmuuttajien taloudellista sopeutumista käsittelevään kansainväliseen kirjallisuuteen sekä ihmisten käyttäytymistä selittäviin teorioihin nojaten tarkasteluun valikoitui mukaan erilaisia yksilöllisiä valmiuksia ja sosiaalisia resursseja kuvaavia tekijöitä. Koska tutkimus keskittyi yhden tukiasiakaskohortin seuraamiseen sekä talouden laskusuhdannetta edeltäneenä aikana että sen aikana, pyritään tulosten perusteella esittämään päätelmiä myös yleisen taloudellisen tilanteen heikkene-
misen vaikutuksesta tutkittavaan ilmiöön.

Edellä kuvatut tutkimustulokset korostivat eri maahanmuuttajaryhmien välisiä eroja heidän taloudellisessa sopeutumisessaan sekä työllisyyden ja palkkatason että sosiaaliturvien tarpeen kautta tarkasteltuna. Ilmiön kokonaisvaltaisen ymmärtämisen edistämiseksi maahanmuuttajat on hyvä jakaa ryhmiin esimerkiksi lähtömaan, alueen tai tulosyn mukaan. Alla kootaan edellä esitettyyn teoriaan pohjautuvat tutkimusky-
symykset (tarkemmat tutkimushypoteesit ks. liite 1).

Tutkimuskysymykset:

1. Miten Helsingissä asuvat maahanmuuttajat poikkeavat kantaväestöstä toimeentulotuen tarpeen keston suhteen pitkän aikavälin tarkastelussa? Tasoittuvatko maahanmuuttajien ja kantaväestön väliset erot vuosien kuluessa ja mitkä tekijät tähän vaikuttavat?
2. Miten eri maahanmuuttajaryhmät poikkeavat toisistaan tuen tarpeen keston suhteen? Miten maahanmuuttajakohtaiset tekijät vaikuttavat toimeentulotuesta irtautumiseen eri maahanmuuttajaryhmissä?
3. Miten tarkasteltujen ryhmien työllisyys on kehittynyt tutkimuksen kuuden tarkasteluvuoden aikana? Miten nämä ryhmät sijoittuvat toimeentulotukitarpeen ja pääasiallisen toiminnan mukaan muodostettuihin toimeentulokategorioihin? Mitkä tekijät selittävät tilannetta, jossa pelkkä ansiotulo ei riitä toimeentuloon?
4. Kuinka yleistä köyhyys on tutkituissa ryhmissä ja mitkä tekijät ennustavat pienituloiseen asuntokuntaan kuulumista?

3

**AINEISTO JA
KÄYTETYT
METODIT**

3 AINEISTO JA KÄYTETYT METODIT

Käsillä oleva tutkimus on osa Helsingin kaupungin tilasto- ja tutkimusohjelmassa 2011–2015 määriteltyä hanketta Maahanmuuttajien ja kantaväestön toimeentulotuki-asiakkuuksien seuranta. Ennen siirtymistä pitkittäisanalyysien tuloksiin, tutkimuksen asetelma, aineisto ja käytetyt mittarit esitellään tarkemmin. Lisäksi esitetään keskeisiä aineistoa kuvaavia tunnuslukuja.

3.1 Tutkimusasetelma

Tutkimusaineistona toimii Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tuottama toimeentulotuen asiakkaista koostuva aineisto. Toimeentulotuki on kotitalouskohtainen tukimuoto, mistä syystä tämän tutkimuksen tutkimusyksikkö on yhden tai useamman henkilön muodostama kotitalous. Tutkimus on kokonaisotos kaikista Helsingissä vuonna 2006 asuneista ja kyseisenä vuonna toimeentulotuen piiriin uusina asiakkaina tulleista kotitalouksista, joista keskityttiin maahanmuuttajiin. Vertailuryhmänä toimivat vastaavasti kaikki vuonna 2006 tuen piiriin uusina asiakkaina tulleet kantaväestön edustajat. Vuosi 2006 valikoitui tutkimuksen aloittamisvuodeksi siitä syystä että se on ensimmäinen vuosi, josta aineisto nykyisessä laajuudessaan oli saatavilla. Koko väestön tasolla vuonna 2006 toimeentulotuen tarve oli vielä laskussa ja taloudellinen tilanne oli hyvä. Tutkimuksen arvo muodostuu siitä, että vuoden 2006 toimeentulotuen uusia asiakaskotitalouksia seurataan eri rekisteritietojen kautta aina vuoteen 2011 saakka.

Kotitalouden sosiaalitoimessa asioivaa henkilöä kutsutaan kotitalouden *päähenkilöksi*. Kotitalouteen lasketaan kuuluvaksi päähenkilön lisäksi tämän kanssa mahdollisesti yhdessä asuva puoliso (avio/ avopuoliso tai rekisteröity parisuhde) sekä alle 18-vuotiaat lapset, eli niin kutsutut tukipäätökseen *osalliset*. Toimeentulotukea saavissa kotitalouksissa asuvat täysi-ikäiset nuoret tilastoidaan erillisiksi kotitalouksikseen, jotka tilanteesta riippuen joko saavat tai eivät saa toimeentulotukea. Tutkimuksessa keskityttiin kohderyhmän toimeentulotuen asiakkuuden ajalliseen kestoon euromääräisten tukikertymien tarkastelun sijaan.¹²

Tässä tutkimuksessa *maahanmuuttajataustaiset asiakkaat* on määritelty kotitalouksiksi, joissa kotitalouden päähenkilö on maahanmuuttajataustainen mies tai nainen mahdollisen puolison kansalaisuudesta riippumatta (vrt. Sarvimäki 2010). Näin ollen maahanmuuttajataustaisten päähenkilöiden kotitaloudessa voi asua myös kantasuomalaisia ja kantasuomalaisten päämiesten kotitaloudessa vastaavasti maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. Aineiston rakenteesta johtuen kotitalouksia kuvataan pääosin kotitalouden päähenkilöä kuvaavien muuttujien kautta. Perheeseen liittyviä tekijöitä

¹² Euromääräistä tarkastelua ei suoritettu siitä syystä, että aineiston perusteella ei ollut mahdollista laskea päätökseen osallisten ikää, mikä alle 18-vuotiaiden kohdalla vaikuttaa tukimääriin (taulukko 1). Saadun tuen määriä eri maahanmuuttajaryhmissä ovat Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden toimeentulotuen asiakasrekisteriaineistolla vuoden 2010 osalta vertailleet Tervola ja Verho (2013, 71–88).

on huomioitu kaksi: yhdessä asumiseen perustuva parisuhde ja lasten määrä. Pelkkiä maahanmuuttajia koskevissa analyyseissä huomioitiin myös parisuhde Suomen kansalaisen kanssa (vrt. Karvinen & Sarvimäki 2008).

Maahanmuuttajien tukitarvetta sekä siitä irtautumista tarkasteltiin käyttämällä taloudellisen sopeutumisen indikaattorina kotitalouksien toimeentulotuen tarvetta vuosina 2007–2011. Aineistoon lisättiin Tilastokeskuksen etäkäyttöjärjestelmässä tutkimuksen perusjoukon väestö-, työssäkäynti- ja tulotilastoja. Näin tukea vuonna 2006 ensimmäistä kertaa hakenut kotitalous saatiin pidettyä mukana tarkastelussa myös sellaisena vuosina, kun se ei saanut toimeentulotukea. Kausaalisuusehtoa noudattaen aiempien vuosien muuttujilla ennustettiin myöhempien vuosien tilannetta. Tutkimus tehtiin tilastollisin menetelmin tietosuojalakia noudattaen.

3.2 Aineiston rajaukset

Tässä tutkimuksessa seurattiin ainoastaan niitä henkilöitä, joiden asuinkunta oli kulloinkin tarkastelun kohteena olleena vuonna Helsinki.¹³ Tähän työikäiseen väestöön keskittyneeseen tutkimukseen valikoituakseen kotitalouden päähenkilön täytyi myös olla täysi-ikäinen tutkimuksen tarkastelujakson alkaessa vuonna 2006.¹⁴ Aineisto rajattiin edelleen käsittämään ainoastaan työikäiset (18–64 v.) päähenkilöt kotitalouksiin. Ikärajausta kuitenkin kavennettiin vuosi vuodelta niin, että esimerkiksi tarkasteltaessa viimeisen seurantavuoden (2011) tilannetta, rajattiin vuonna 2006 asiakkaiksi tulleiden kotitalouksien päähenkilöiden ikä vuosiin 18–59. Näin kotitalouden päähenkilö voitiin laskea kuuluvaksi työikäiseen väestöön vielä tutkimuksen viimeisenä seurantavuonna kuusi vuotta myöhemmin. Aineistosta rajattiin ulos myös tutkimuksen seurantajakson aikana kuolleet henkilöt.

Mikäli kotitalous oli saanut positiivisen tukipäätöksen vuonna 2006, mutta sille ei asiakasrekisterin mukaan ollut rekisteröity toimeentulotukisiirtoja kyseiselle vuodelle, kotitalous jätettiin aineistoon ainoastaan siinä tapauksessa, että se oli saanut tukea vuonna 2007 (myönnteinen tukipäätös oli todennäköisesti tullut loppuvuodesta, jolloin maksu on siirtynyt seuraavan vuoden alkuun). Näin pyrittiin ehkäisemään vuonna 2006 positiivisen tukipäätöksen saaneiden kotitalouksien, jotka eivät syystä tai toisesta kuitenkaan koskaan varsinaisesti nostaneet heille myönnettyä tukea, tuleminen mukaan aineistoon.

Vuoden 2006 uusien toimeentulotukiasiakkaiden kohortista muodostetun aineiston havaintomääräksi muodostui edellä kuvattujen rajausten jälkeen 3 742 kotitalo-

¹³ Kotitalous voi saada toimeentulotukea pelkän kunnassa oleskelun perusteella riippumatta siitä, onko kunta kotitalouden jäsenten vakituinen asuinkunta ja/ tai onko hänellä vakituisesti luokiteltua asumusta kunnassa. Koska Tilastokeskuksen asuinkunta-muuttuja oli kuitenkin ainoa muuttuja, jonka avulla kotitalouden asumista Helsingissä voitiin seurata läpi ajan, päädyttiin tässä tutkimuksessa seuraamaan ainoastaan niitä henkilöitä, joiden asuinkunta oli kulloinkin tarkastelun kohteena olleena vuotena Helsinki. Näin ollen aineistosta jouduttiin pudottamaan pois 405 kotitaloutta (joista 58 oli maahanmuuttajataustaisia), joiden asuinkunta oli muu kuin Helsinki vuonna 2006 tai he olleivat Helsingissä, mutta eivät olleet rekisteröineet sitä asuinkunnakseen.

¹⁴ Koska maahanmuutto on Suomessa vielä melko uusi ilmiö, ei tässä tutkimuksessa ollut vielä juurikaan mukana maahanmuuton toisen polven edustajia. Tätä päättelyä tukee esimerkiksi Sarvimäen ym. (2014) havainto, jonka mukaan Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista henkilöistä jopa 80 prosenttia oli alaikäisiä vielä vuonna 2014.

utta. Näistä kotitalouden päähenkilön mukaan tarkasteltuna 1 056 (28 %) oli maahanmuuttajataustaisia ja 2 686 (72 %) kantaväestöä edustavia kotitalouksia.

3.3 Käytetyt ryhmäjaot ja muuttajat

Tässä aluvuossa esitellään tutkimuksessa käytetyt muuttajat. Ennen siirtymistä varsinaisiin tuloksiin käydään vielä läpi tutkimuksessa käytetyt menetelmät, ja tutustutaan käytettyyn aineistoon.

3.3.1 Selitettävät muuttajat

Toimeentulokiasiaisuus Tässä pitkittäistutkimuksessa huomio keskitettiin tukitarpeen keston. Näin toimeentulotuen asiakkaaksi määrittyi sellainen helsinkiläinen kotitalous, joka oli ylipäättään saanut toimeentulotukea kulloinkin tarkastelun kohteena olleen vuoden aikana riippumatta vuosittaisista tukikuukausien määristä tai tuen euromäärästä. Kotitalouksilla saattoi näin olla yhdestä kuuteen tukivuotta. Asiakkuustiedoista muodostettiin myös kaksi summamuuttujaa: **yhtäjaksoiset toimeentulotukivuodet** sekä tutkimuksen kuusivuotisen tarkasteluperiodin aikana kertyneet **tukivuodet yhteensä**. Lisäksi muodostettiin kaksiluokkainen arvoa **paluuaktiivisuus tuen piiriin** -muuttuja, joka kuvaa mahdollista palaamista toimeentulotuen saajaksi vähintään yhden vuoden tauon jälkeen.

Pääasiallinen toiminta Pääasiallinen toiminta kuvaa kotitalouden päähenkilön tilannetta työmarkkinoilla vuoden pisimmän toiminnan mukaan tarkasteltuna (työllinen, työtön, opiskelija, ja muut työvoiman ulkopuoliset). Muihin työvoiman ulkopuolisiin yhdistettiin (työttömyys)eläkeläiset, varus- tai siviilipalvelumiehet sekä muut työvoiman ulkopuolella olevat henkilöt, sillä kyseiset luokat olisivat muutoin jääneet liian pieniksi. Koska Suomen laki ei salli alle 18-vuotiaiden työssäkäyntitiedon rekisteröimistä, korvattiin 18-vuotiaiden kohdalla koko vuoden pääasiallista toimintaa kuvaava muuttuja vuoden 2006 viimeisen viikon tilannetta kuvaavalla tiedolla.

Toimeentulokategoriat Koska edellä kuvatut toimeentulotuen saamista kuvaavat muuttajat eivät ota huomioon tutkimuksen kohderyhmään kuuluvien henkilöiden laajempaa työmarkkinatilannetta, muodostettiin uusi muuttuja yhdistämällä mahdollinen tuen saanti päähenkilön vuoden pääasialliseen toimintaan. Kotitalous luokiteltiin kuuluvaksi yhteen seuraavista luokista: 1. Päähenkilö oli töissä, kotitalous ei saanut toimeentulotukea ("**pelkkä työ**"); 2. Kotitalous ei saanut toimeentulotukea eikä sen päähenkilö ollut töissä vaan opiskeli, oli työtön, kotona hoitamassa lapsia tms. ("**ei-työlliset, ei tukea**"); 3. Päähenkilö oli sekä töissä että kotitalous sai toimeentulotukea ("**työ ja tuki**"); 4. Päähenkilö ei ollut töissä, kotitalous sai toimeentulotukea ("**pelkkä tuki**").

Pienituloisuus Pienituloiseksi määriteltiin henkilöt, joiden asuntokunnan kokoon suhteutettu¹⁵ käytössä oleva rahatulo oli pienempi kuin 60 prosenttia kaikkien kotitalouksien vastaavien rahatulojen mediaanitulosta. **Käytössä oleva rahatulo** saatiin vähentämällä asuntokunnan tuotannontekijätulojen ja saatujen tulonsiirtojen bruttotuloista kaikki vuoden aikana maksetut tulonsiirrot (välittömät verot, sosiaaliturvamaksut ja pakolliset eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut), jolloin jäljelle jäi kyseisen vuoden aikana kertynyt, käytössä oleva rahatulo. Kotitalouden taloudellista tilannetta ja kuulumista pienituloiseen asuntokuntaan tarkasteltiin hyödyntämällä tilastokeskuksen tulonjaon kokonaistilastoa, jossa on mukana Helsingin asuntokuntaväestö. Tarkastelun ulkopuolelle jäi näin ollen laitoksissa ja väliaikaisissa asutetuissa asunnoissa sekä tilapäisissä osoitteissa asuvat henkilöt, mistä syystä otoskoko oli kyseisissä tarkasteluissa pienempi.

3.3.2 Selittävät muuttajat

Alla esitellään analyysissä käytetyt selittävät muuttajat. Maahanmuuttajan tausta oli tutkimuksen tärkein selittäjä, mistä syystä tutkimuksen pääanalyysit tehtiin niin, että maahanmuuttajaryhmiä saatettiin verrata kantaväestöön kun muiden relevanttien selittävien muuttajien vaikutus oli kontrolloitu. Näin voitiin samanaikaisesti tarkastella useiden eri tekijöiden vaikutusta toimeentulotarpeen kestoon ja muihin keskeisiin selitettäviin muuttujiin.

3.3.2.1 Maahanmuuttajaryhmien muodostaminen

Tilastoissa maahanmuuttajataustaista henkilöä voidaan tarkastella usein eri tavoin. Tutkijat ja tilastoammattilaiset käyttävät maahanmuuttajan määreenä vaihtelevasti niin tämän äidinkieltä, syntymämaata kuin kansalaisuuttakin (tai näiden yhdistelmiä). Etenkin kansalaisuuden kohdalla on kuitenkin se ongelma, että kansalaisuus usein muuttuu jossain vaiheessa pysyvää maahanmuuttoa jolloin henkilö putoaa virheellisesti ulos maahanmuuttajaväestöstä. Tässä tutkimuksessa käytettiin maahanmuuttajataustaisten henkilöiden identifointiin tietoja sekä osallistujien kansalaisuudesta että mahdollisesta Suomen kansalaisuuden saamispäivästä. Koska 15 vuottakaan ei välttämättä ole riittävä aika maahanmuuttajien työmarkkinaintegraation onnistumisen arvioimiseen (Forsander 2007), ei tässä tutkimuksessa pitkäänkään Suomessa asuneita maahanmuuttajia haluttu rajata tarkastelun ulkopuolelle. Täten myös jo Suomen kansalaisuuden saaneet henkilöt luettiin maahanmuuttajiksi hyödyntämällä tietoa kansalaisuudensaantipäivästä. Sen sijaan tutkimuksen ulkopuolelle jäi turvaipaikanhakijat, jotka saavat toimeentulo- tai kotoutumistuen sijaan vastaanottorahaa.

Kansalaisuusryhmien muodostamisessa käytettiin Väestörekisterikeskuksen Kansalaisuus-muuttujaa. Epäselvissä tapauksissa, esimerkiksi silloin, kun kotitalouden

¹⁵ Asuntokunnan kokoon ja kokoonpanoon perustuva ekvivalenttiskaalattu rahatulo saatiin jakamalla asuntokunnan käytävissä oleva rahatulo asuntokuntaan kuuluvien henkilöiden mukaan muodostettujen kulutusyksiköiden määrällä. Tutkimuksessa käytettiin Eurostatin suosittama OECD:n ns. muunnettua kulutusyksikköasteikkoa, jossa asuntokunnan ensimmäinen aikuinen saa painon 1, muut yli 13-vuotiaat saavat painon 0,5 ja lapset (0–13-vuotiaat) saavat painon 0,3. Kulutusyksikköä kohti lasketuilla tuloilla ja kulutusmenoilla voidaan verrata toisiinsa kooltaan ja rakenteeltaan erilaisia kotitalouksia. Asuntokuntaan perustuva kulutusyksiköiden laskukaava poikkeaa siis sosiaali- ja terveysviraston tavasta hahmottaa kotitalouden koko, missä yli 18-vuotiaat lapset luetaan omaksi kotitaloudeksi.

päähenkilö oli jo saanut Suomen kansalaisuuden, tämän kielestä tai lähtömaasta pääteltiin hänen taustansa. Mahdollinen pakolaistasus ajoi kaikkien kansalaisuuskategorioiden yli siten, että vaikka henkilö ei ollut perinteisten pakolaismaiden kansalainen, hänet luokiteltiin pakolaistaustaiseksi mikäli hänelle sosiaali- ja terveysviraston rekisterissä oli merkitty tieto pakolaisuudesta. Kyseinen tieto ei kuitenkaan ollut aukoton, sillä kyseiset merkinnät poistetaan henkilön saadessa Suomen kansalaisuuden.

Maahanmuuttajakotitaloudet ($n = 1\ 056$) luokiteltiin neljään ryhmään käyttäen edellä kuvattuja tietoja. Ryhmät ovat: **pakolaistaustaiset** sekä **länsimaista, entisen Neuvostoliiton alueilta** ja **Muista maista** tulleet. Ryhmien koko ja osuus aineiston maahanmuuttajakotitalouksista on esitetty taulukossa 2. (ryhmien muodostamista esitellään tarkemmin liitteessä 2).

Taulukko 2. Maahanmuuttajaryhmien osuudet maahanmuuttaja-aineistossa ($n = 1\ 056$)

	Pakolais- taustaiset	Länsimaat	Ent. NL:n alueet	Muut maat
Osuus aineiston maahanmuuttajista, % (n)	36,6 (386)	7,6 (80)	35,2 (372)	20,6 (218)

3.3.2.2 Taustamuuttajat ja muut selittävät muuttajat

Ikä Kotitalouden päähenkilön ikää käytettiin tutkimuksessa jatkuvana muuttujana.

Sukupuoli Sukupuoli-muuttuja muodostettiin kotitalouden päähenkilön mukaan. Koska kahden aikuisen kotitalouksissa kumpi tahansa puolisoista voi olla sosiaalitoimessa asioiva kotitalouden päähenkilö, kyseistä muuttujaa käytetään ainoastaan tulostokeskuksen kuvailevassa osuudessa.

Perhetyyppi Perhetyyppi vaihteli kaikkien ryhmien kohdalla huomattavan paljon riippuen siitä, oliko kyseessä sosiaali- ja terveysviraston asiakasrekisteriin vai Tilastokeskuksen väestökisteritietoon perustuva muuttuja. Koska toimeentulotuen asiakkaiden omaan ilmoitukseen perustuvaa tietoa pidettiin tulkinnanvaraisempaan, päädyttiin tässä tutkimuksessa käyttämään viranomaistietoon perustuvaa muuttujaa. Toisin kuin sosiaali- ja terveysviraston määritelmässä, Tilastokeskuksen määritelmässä perheeseen lasketaan kuuluvaksi myös yli 18-vuotiaat lapset.

Parisuhde Tutkimuksessa käytettiin Tilastokeskuksen perhetyyppi-muuttujasta muodostettua parisuhdestatusta. Tässä tutkimuksessa parisuhde perustui tietoon samassa osoitteessa asumisesta. Tutkimuksessa ei tehty eroa sen välille, oliko kyseessä avio- puoliso, avopuoliso, vai rekisteröity parisuhde. Tilastokeskuksesta saatiin myös tieto puolison kansalaisuudesta, jota hyödynnettiin tarkasteltaessa suomalaisen puolison vaikutusta kotitalouden tukitarpeeseen. Tämä oli tutkimuksen ainoa kontakteja kantaväestöön kuvaava muuttuja.

Lasten määrä Lasten määrä laskettiin Tilastokeskuksen perhekoko-muuttujasta vähentämällä vanhemmat (tai yksinhuoltajien perheessä vanhempi) perhekoosta. Näin myös yli 18-vuotiaat, vielä vanhempansa tai vanhempiensa luona asuvat nuoret lukeutuivat osaksi kyseistä muuttujaa, mitä pidettiin tärkeänä siitä syystä, että maahanmuuttajataustaiset henkilöt asuvat usein kantaväestöä pidempään vanhempiensa luona.

Päätoiminen opiskelu Maahanmuuttajien tutkintotiedot olivat hyvin puutteellisesti rekisteröity, mistä syystä koulutustasoa kuvaavaa muuttujaa ei voitu virhepäätelmien välttämiseksi ottaa mukaan jatkotarkasteluihin. Sen sijaan *Pääasiallista toimintaa* (ks. selitettävät muuttujat) kuvaavasta muuttujasta muodostettiin uusi, kutakin seuranta-vuotta edeltäneiden tarkasteluvuosien aikana suoritettuja päätoimisia opiskeluvuosia kuvaava muuttuja. Muuttujassa ei vielä seurantavuosien 2007 ja 2008 kohdalla ollut tarpeeksi luokkia käytettäväksi jatkuvana muuttujana, joten tällöin käytettiin kaksiluokkaista muuttujaa (opiskeli tai ei opiskellut). Seurantavuodesta 2009 eteenpäin käytettiin jatkuvaa muuttujaa. Esimerkiksi seurantavuonna 2011 kyseinen muuttuja sai kuusi arvoa (0–5 päätoimista opiskeluvuotta vuosina 2006–2010).

Päätoiminen työssäkäynti Tutkimuksen seurantajakson aikana Suomessa hankittua työkokemusta kuvaava muuttuja muodostettiin koko vuoden pääasiallista toimintaa kuvaavasta muuttujasta. Päätely tehtiin koko vuoden pisimmän toiminnan perusteella noudattamalla samaa logiikkaa kuin edellä päätoimisen opiskelun kohdalla.

Suomessaoloaika Tämä jatkuva, Suomessa olon kestoa kuvaava muuttuja laskettiin väestörekisteriin pohjautuvasta maahanmuuton ajankohdasta, josta poimittiin päähenkilön ensimmäisen Suomeen muuton vuosi.

3.4 Käytetyt tutkimusmenetelmät

Aineisto analysoitiin SPSS 23.0 -ohjelmalla. Alla aineistoa tarkastellaan ensin yksinkertaisesti keskiarvojen (ka.) ja keskihajontojen (kh.), prosenttien ja erilaisten graafisten esitysten kautta. Eri vastaajaryhmien keskiarvojen välillä havaittujen erojen tilastollista merkittävyyttä testattiin pääsääntöisesti niin, että verrattiin eri maahanmuuttajaryhmiä kantaväestöön. Toimeentulotukiasiakkuuden kestoa ja päätoimisia työskentelyvuosia kuvaavat muuttujat eivät täyttäneet jakaumien normaalisuusehtoa, mistä syystä hyödynnettiin ei-parametristen keskiarvojen vertailuun sopivien testiä (Mann-Whitneyn U-testi). Luokiteltujen muuttujien kohdalla käytettiin myös *Khiin neliö* (χ^2) -testiä. Tutkimuksen kaikissa osioissa merkittävyytasoksi määriteltiin 95 prosentin luottamustaso (**tilastollisesti erittäin merkitsevä $p < 0,001$; **tilastollisesti merkitsevä $p < 0,01$; *tilastollisesti melkein merkitsevä $p < 0,05$).

Edellä esitettyjä tutkimuskysymyksiä lähestyttiin tässä tutkimuksessa logistisen ja multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin avulla. Logistisen regressioanalyysin avulla voitiin tarkastella sitä, miten kotitalouden riski saada toimeentulotukea tai kuulua pienituloiseen asuntokuntaan kehittyi ajassa eri tekijöiden vaikutuksesta. Logisti-

sen regression kertoimien tulkinnaissa käytetään *riskikerrointa* (Odds ratio, OR),¹⁶ joka ilmaisee kuinka moninkertaiseksi selitettävän tapahtuman arvo muuttuu, kun selittävän muuttujan arvo muuttuu yhdellä yksiköllä. Jos riskikertoimen arvo on suurempi kuin 1, selittävän muuttujan kasvaessa tapahtuman todennäköisyys kasvaa. Jos arvo on alle yhden, tapahtuman todennäköisyys pienenee selittävän muuttujan kasvaessa. (Field 2009, 270–271.)

Perinteisemmän logistisen regressioanalyysin ohella käytetyn multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin hyöty oli siinä, että sen avulla pystyttiin ennustamaan kotitalouden sijoittumista useampaan kuin kahteen eri vastauskategoriaan. Multinomiaalisen regressioanalyysin tulokset tulkitaan *suhteellisten riskiosuuksien* (Relative risk ratios, RRR) avulla, jotka tarkoittavat kunkin selittävän muuttujan osalta suhteellista todennäköisyyttä kuulua tarkastelun kohteena kulloinkin olevaan kategoriaan suhteessa valittuun referenssiryhmään.

3.5 Aineiston kuvaus

Ennen siirtymistä varsinaisiin tuloksiin esitellään vuoden 2006 uusista toimeentulotukiasiakkaista koostuvan ryhmän eli asiakaskohortin peruskuvaukset. Tätä kohorttia seurattiin vuoden 2011 loppuun saakka, mitä varten aineistosta muodostettiin edelleen analyyseissä käytetyt, erityyppisiä tutkimuskysymyksiä silmälläpitäen hieman erilailla rajatut seuranta-aineistot.

3.5.1 Asiakaskohortin kuvaus: Vuoden 2006 uudet toimeentulotukiasiakkaat

Toimeentulotuki muodostuu kaikissa kunnissa samansuuruisesta perustoimeentulotuesta (perusosa ja muut perusmenot), sekä täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta, joiden määriin vaikuttaa esimerkiksi asuinkunnan hintataso. Täydentävä toimeentulotuki käsittää erilaisia erityismenoja, kuten lasten päivähoitomaksuja ja muista erityistarpeista tai olosuhteista aiheutuvia kuluja. Ehkäisevä toimeentulotuki puolestaan on asiakkaan omatoimisen suoriutumisen edistämiseen ja syrjinnän ehkäisemiseen tähtäävä tukimuoto. Kuten taulukosta 3. näkyy, maahanmuuttajat saivat vuonna 2006 täydentävää toimeentulotukea hieman kantaväestöstä useammin. Ehkäisevän tuen suhteen ei näiden kahden ryhmän välillä ollut juurikaan eroa. Kantaväestön korkeampi osuus tuen perusosan kohdalla johtuu siitä, että 14 prosenttia tarkastelluista maahanmuuttajakotitalouksista sai kototutumistukea.

¹⁶ Todennäköisyyttä (P) sen välillä, että tapahtuma toteutuu (1) vs. ei toteudu (0) kutsutaan vedoksi, vedonlyöntisuhteeksi tai etenkin lääketieteellisissä julkaisuissa myös riskiksi (engl. Odds) $(P / (1 - P))$. Riskikerroin (Odds ratio) puolestaan kuvaa tapahtuman toteutumisen mahdollisuutta (tai riskiä, Odds) yhdessä ryhmässä, esimerkiksi naisilla, suhteessa sen toteutumiseen toisessa ryhmässä, esimerkiksi miehillä. Tässä tutkimuksessa oltiin tietoisia siitä, että Suomessa sosiaalitieteiden terminologiassa on Odds ratio -käsitteestä ehdotettu käytettäväksi tarkempaa vetosuhteen (ks. Rita, Töttö & Räsänen 2008) tai ristitulo-suhteen käsitettä johtuen siitä, että suomen kielessä riskin käsite ei täysin vastaa englannin kielen Odds -käsitettä. Koska tässä yleistajuisessa julkaisussa pyrittiin kuitenkin ensisijaisesti siihen, että myös kvantitatiivisista tutkimusmenetelmistä tietämättömät lukijat pystyisivät sitä lukemaan, käytettiin tulosten tulkinnaissa helpommin ymmärrettävää riskikertoimen käsitettä. Lukijan on kuitenkin hyvä tiedostaa, että Odds ratio -kertoimen tulkinta ei ole täysin yhteneväinen suhteellista riskiä (Risk ratio) kuvaavan parametrin kanssa, mitä käytetään verrattaessa toisiinsa kahden eri tapahtuman todennäköisyyksiä. Näin ollen Odds ratio -parametri toimii tässä tutkimuksessa suhteellisen riskin likiarvona (esim. Nurminen 1988). Käytännössä näin laskettu arvo on kuitenkin hyvin lähellä suhteellista riskiä etenkin silloin, kun tarkasteltavat riskit ovat pieniä.

Seuraavassa tarkastelussa on mukana kaikki toimeentulotukea Helsingissä vuonna 2006 saaneet kotitaloudet riippumatta siitä, mitä toimeentulotuen alalajeista kotitalous oli saanut ($N = 3\,742$).

Taulukko 3. Toimeentulotuen asiakkuudet kantaväestö- ja maahanmuuttajakotitalouksissa tuen alalajin mukaan vuonna 2006 (%).

	Kantaväestö %	Maahanmuuttajat %
Perusosa	95,6	88,0
Täydentävä	22,8	30,2
Ehkäisevä	3,5	2,2
Kotoutumistuki	0	14,3
Kuntouttavan työtoiminnan tuki	0,5	0,7

Taulukossa 4 on esitetty vuoden 2006 uusien toimeentulotukiasiakkaiden vuoden 2006 tilannetta kuvailevat tunnusluvut ryhmittäin. Pakolaistaustaiset tulivat Suomeen selvästi muita maahanmuuttajaryhmiä nuorempina (ka. 21,9 v.). Myös heidän keski-ikänsä oli tuensaannin alkaessa muihin maahanmuuttajaryhmiin verratessa matalampi ja lähes identtinen kantaväestön edustajien kanssa. Länsimaista ja Muista maista tulleet olivat tukitarpeen alkaessa iältään vanhimpia. Muista maista tulleet olivat keskimäärin muita maahanmuuttajaryhmiä vanhempia myös Suomeen muuton hetkellä.

Tilastokeskuksen perhetyyppejä kuvaavan mukaan jopa 64 prosenttia kantaväestöstä asui yksin. Maahanmuuttajien kohdalla yksinasuvien osuudet vaihtelivat noin 40–60 prosentin välillä. Pakolaistaustaisten joukossa oli eniten lastensa kanssa asuvia pariskuntia: yli kolmannes kyseisen ryhmän edustajista kuului tähän luokkaan. Entisen NL:n alueilta tulleiden keskuudessa oli puolestaan muihin ryhmiin verrattuna eniten, jopa neljäsosa yksinhuoltajia. Lapsettomia pariskuntia oli eniten länsimaisten ryhmässä. Ryhmien väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä ($\chi^2 = 270,3$ (12), $p < ,001$).

Lapsia oli keskimääräisesti vähiten kantaväestöllä (0,42 lasta per kotitalous) ja eniten pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla (1,6 lasta per kotitalous). Toisin kuin aiemmissa tutkimuksissa, joissa jopa neljäsosalla Suomeen tulevista maahanmuuttajista on jo saapuessaan ollut suomalainen puoliso (vrt. Sarvimäki 2011, 667), tällaiset niin kutsutut sekataloudet olivat toimeentulotuen asiakkaiden keskuudessa selvästi harvinaisempia. Suomalainen puoliso oli muita maahanmuuttajaryhmiä yleisimmin Muista maista tulleilla, joista joka kymmenennen puoliso edusti kantaväestöä (tai oli jo Suomen kansalaisuuden saanut henkilö). Kaikkein harvimmin suomalainen puoliso oli melko yllättäen entisen NL:n alueilta tulleilla.

Taulukko 4. Tutkimuksen kohteena olleita ryhmiä kuvaavat taustamuuttajat vuonna 2006 (N= 3 742)

Kaikki: N = 3 742	Pakolais- taustaiset (n = 386)	Länsi- maat (n = 80)	Ent. NL:n alueet (n=372)	Muut maat (n = 218)	Kanta- väestö (n = 2 686)
Ikä vuonna 2006					
ka.	28,5	31,9	31,3	32,1	28,4
kh.	11,65	31,88	13,18	10,20	11,54
Perhetyyppi TK (%)					
Yksinasuva	39,1	56,3	48,4	47,2	63,7
Yksinhuoltaja	17,6	21,3	25,5	19,3	16,2
Pariskunta	8,3	15,0	13,2	13,8	11,5
Pariskunta ja lapsia	35,0	7,5	12,9	19,7	8,7
Lasten määrä					
ka.	1,6	0,45	0,55	0,68	0,42
kh.	2,15	0,79	0,87	1,05	0,87
Päätoimi 2006 (%)					
Työllinen	17,4	18,8	25,5	35,8	40,8
Työtön	24,1	36,3	15,9	25,2	16,6
Opiskelija	29,5	16,3	28,5	15,6	25,5
Muut työvoiman ulkopuo- liset ryhmät	29,0	28,7	30,1	23,4	17,1
Sekä maahanmuuttajakohtaiset muuttajat:					
Maassaolovuodet, ka.	7,1	9,1	8,4	7,7	-
kh.	5,14	8,9	4,85	6,19	-
Ikä Suomeen tullessa, ka.	21,86	23,3	24,4	25,5	-
kh.	13,07	14,86	15,64	11,35	-
Suomalainen puoliso vuonna 2006 (%)	6,1	7,1	1,9	10,2	-
Suomen kansalaisuus vuonna 2006 (%)	22,5	40,0	22,0	32,1	-

Lyhenteet: Keskiarvo = ka. Keskihajonta = kh.

Koko vuoden pääasiallisen toiminnan tarkastelu osoitti tutkittujen ryhmien välillä valitsevan tilastollisesti merkitseviä eroja tutkimuksen alkamisvuonna kyseisen muuttujan suhteen ($\chi^2 = 209,5$ (12), $p < ,001$). Kantaväestöstä suhteellisesti suurin osa, noin 40 prosenttia, työskenteli päätoimisesti tukiasiakkuutensa alkamisvuonna. Pakolais-taustaisten joukossa työssäkäyvien osuus oli matalin, vain 17 prosenttia. Länsimaista ja entisen NL:n alueilta tulleista sekä pakolaistaustaisista maahanmuuttajista lähes kolmasosa kuului tarkastelun alkamisvuonna muihin työvoiman ulkopuolisiin. Kantaväestön keskuudessa vastaava osuus oli 17 prosenttia. Vähiten työttömiä oli entisen NL:n maista tulleiden keskuudessa (16 %) kun taas länsimaisten maahanmuuttajien keskuudessa työttömien osuus vuonna 2006 oli selvästi suurin (36 %).

Opiskelijoiden korkea määrä aineistossa johtuu siitä, että ammattiin valmistamattomia opintoja (kuten kotoutumisopinnot) suorittavilta ei velvoiteta opintolainan ottoa, mistä syystä he saavat opintojensa ajan taloudellista tukea toimeentulotukena.

Pakolaistaustaisten joukossa oli muihin ryhmiin verrattuna selvästi eniten (34 %) opiskelijoita, Muista maista tulleiden joukossa puolestaan vähiten (16 %).

Puhtaasti maahanmuuttajakohtaisia muuttujia tarkastellessa huomattiin, että länsimaaiset olivat asuneet Suomessa tutkimuksen alkaessa keskimäärin pisimpään (ka. 9,1 v.) ja pakolaistaustaiset puolestaan lyhimpään (ka. 7,1 v.). Maahanmuuttoajankohtaa kuvaavasta muuttujasta puuttui arvo ainoastaan 42 henkilöltä (4 % kaikista maahanmuuttajataustaisista), mikä osoittaa, että tulijat olivat oletusten mukaisesti lähes poikkeuksetta maahanmuuttajien ensimmäistä polvea. Länsimaista tulleiden joukossa oli eniten Suomen kansalaisuuden saaneita, entisen NL:n alueilta tulleiden ryhmässä puolestaan vähiten.

Maahanmuuttajien koulutustiedon puutteellinen rekisteröinti Suomessa sijoitti suuren määrän ihmisiä ensimmäistä koulutusastetta kuvaavaan luokkaan, johon sijoittuivat sellaiset päähenkilöt, jotka eivät olleet rekisteröineet ulkomaista tutkintoaan Suomessa eivätkä suorittaneet suomalaisia tutkintoja. Esimerkiksi pakolaisten koulutustietojen tarkastelu osoitti, että jopa 78 prosentilla koulutustieto oli tyhjä. Vaikka koulutusjärjestelmän puuttumisesta johtuva heikko koulutustaso on yleistä sodan runtelemissa maissa, näin puutteellisesti täydennetyin muuttujan ottaminen mukaan analyysiin on tästä huolimatta vähintäänkin kyseenalaista. Tästä syystä kyseinen muuttuja päätettiin jättää kokonaan tutkimuksesta.

3.5.2 Seuranta-aineiston kuvaus

Tässä kohorttitutkimuksessa seurattiin vuoden 2006 uusien toimeentulotuen saajien kohorttia läpi viisivuotisen seurantajakson vuoteen 2011 saakka. Koska kotitalouksien toimeentulotukitiedot olivat saatavilla vain niiltä vuosilta, kun kotitalous asui Helsingissä, käytettiin edellä kuvatusta aineistosta useita eri versioita riippuen siitä, mitä seurantavuotta tai tutkimusongelmaa kulloinkin tarkasteltiin. Näin pyrittiin maksimoimaan tarkasteluun tulevien kotitalouksien määrä.

Seuranta-aineisto koostuu Helsingissä sekä vuonna 2006 että vähintään yhtenä tutkimuksen seurantavuonna asuneista kotitalouksista. Näin muodostetuissa aineistoissa ei siis pidetty olennaisena sitä, oliko kotitalous asunut Helsingissä koko seurantajakson yhtäjaksoisesti, vaan kotitalous tuli mukaan analyysiin mikäli se asui Helsingissä sinä vuonna, jota tarkastelu koski (taulukko 5). Myös ikäräjaukset vaihtelivat aineistokohtaisesti niin, että kunakin seurantavuonna tarkasteluun valikoitui vain työikäisen väestön edustajia.

Taulukko 5. Seurantavuosina 2007–2011 Helsingissä asuneet kotitaloudet ja käytetyt ikäräjaukset

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kotitalouksien määrä kunakin seurantavuonna	3 742	3 319	3 115	2 920	2 800	2 720
Asuntokuntaväestöön kuuluvat kotitaloudet	3 459	3 052	2 844	2 658	2 563	2 481
Maksimi ikä vuonna 2006, vuotta	64	63	62	61	60	59

Maahanmuuttajakotitalouksien taloudellista tilannetta tarkastellaan tulososion lopussa muun muassa kotitalouden käytössä olevien rahatulojen pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen kautta. Kyseisessä tarkastelussa käytetty havaintojen lukumäärä on jokaisena seurantavuonna kuitenkin koko asiakkuuskohorttiin nähden hieman pienempi, sillä asuntokunnan tulonjaon kokonaistilasto huomioi vain asuntokuntäväestöön (vrt. muuttujakuvaus kohta *pienituloisuus*) kuuluvat asuntokunnat (taulukko 5).

3.5.3 Katoanalyysi

Maahanmuuttajien paluumuutto takaisin lähtömaahansa tai jatkaminen johonkin toiseen maahan, sekä alueellisessa tutkimuksessa myös maan sisäinen muutto, saattaa aiheuttaa vääristymän tutkimuksen tuloksissa. Seurantatutkimuksen yhteydessä suoritettava katoanalyysi suoritettiin vertaamalla keskenään koko kuusivuotisen tarkastelujakson ajan Helsingissä asuneita ($n = 2\,474$) ja Helsingistä tarkastelujakson aikana vähintään vuodeksi pois muuttaneita ($n = 1\,209$) kotitalouksia niiden demografisten taustatekijöiden ja vuoden 2006 pääasiallista toimintaa kuvaavan muuttujan suhteen. Yksinkertaisuuden vuoksi molemmat ryhmät rajattiin 18–59 vuotiaisiin.

Kuten taulukosta 6 näkyy, pakolaistaustaiset maahanmuuttajat muuttivat kuusivuotisen tarkastelujakson aikana muita maahanmuuttajaryhmiä harvemmin pois Helsingistä: vain viidennes pakolaistaustaisista kotitalouksista asui tarkastelujakson aikana Helsingin ulkopuolella. Liikkuvaisimpia ryhmiä puolestaan näyttäisi olevan länsimaaiset maahanmuuttajat sekä kantäväestön edustajat.

Taulukko 6. Katoanalyysissä vertailtavat ryhmät Helsingissä asuttujen vuosien mukaan (%)

	Pakolais- taustaiset	Länsimaat	Ent. NL:n alueet	Muut maat	Kantävä- estö
Asui Helsingissä 1–5 v., % ($n = 1\,209$)	20,8 (79)	37,5 (30)	24,7 (90)	31,9 (69)	35,6 (941)
Helsingissä kaikki 6 v., % ($n = 2\,474$)	79,2 (301)	62,5 (50)	75,3 (275)	68,1 (147)	64,4 (1\,701)

Helsingissä kaikki kuusi vuotta asuneet olivat Helsingistä pois muuttaneita vanhempia entisen NL:n alueilta ($p < ,05$) ja Muista maista tulleiden ($p < ,05$) ryhmissä.¹⁷ Lasten määrän suhteen kaikki maahanmuuttajaryhmät poikkesivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi: mitä enemmän kotitaloudessa oli lapsia, sitä suuremmalla todennäköisyydellä se asui Helsingissä koko kuuden vuoden tarkastelujakson ajan. Parisuhteen osalta Helsinkiin jääneet ja Helsingistä pois muuttaneet poikkesivat toisistaan entisen NL:n alueilta tulleilla, joiden keskuudessa pariskunnat asuivat todennäköisemmin Helsingissä koko tarkastelujakson ajan ($\chi^2 = 7,1$ (1), $p < ,01$). Myös länsimaisten kohdalla Helsinkiin jääneet olivat useammin pariskuntia kuin yksinasuvia ($p < ,01$).

¹⁷ Jakaumien vinoudesta johtuen vertailussa käytettiin ikää ja lasten määrää koskevissa tarkasteluissa Mann-Whitneyn ei-parametristä U-testiä. Kyseistä testiä käytettiin myös länsimaisten maahanmuuttajien kohdalla perhetyyppin tarkastelussa kyseisen ryhmän pienen koon takia.

Vuoden 2006 pääasiallisen toiminnan kautta tarkasteltuna Helsinkiin koko tarkasteluajaksi jääneet erosivat sieltä poismuuttaneista ainoastaan pakolaistaustaisten maa-hanmuuttajien ryhmässä ($\chi^2 = 12,3 (3), p < ,01$). Tällä ryhmällä työllisten osuus oli läh-teneiden keskuudessa (27 %) tilastollisesti merkitsevästi korkeampi kuin Helsingissä kuusi vuotta asuneilla (15 %). Työttömien osuus puolestaan oli korkeampi lähteneiden (30 %) kuin jääneiden (23 %) keskuudessa. Helsinkiin jääneiden ryhmässä oli vastaa-vasti myös enemmän opiskelijoita ja muita työvoiman ulkopuolisia ryhmiä kuin Hel-singistä pois muuttaneiden keskuudessa.

4

TULOKSET

4 TULOKSET

Tutkimuksen tulososio jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa kuvataan toimeentulotukitarpeen ajallista kestoa yksinkertaisten kuvaajien ja taulukoiden avulla. Koska aineisto ei pitänyt sisällään tietoa muualla maassa mahdollisesti saadusta toimeentulotuesta, rajattiin kuvaileva tarkastelu kaikki kuusi vuotta Helsingissä asuneisiin toimeentulotukiasiakkaisiin ($n = 2\,474$). Kyseisellä aineistolla oli myös mahdollista tarkastella vuoden 2006 tukiasiakkaiden paluuta tuen piiriin vähintään vuoden tauon jälkeen

Tulososion toisesta osasta eteenpäin analyysit tehdään hyödyntämällä koko kohorttia, eli sellaisia vuonna 2006 toimeentulotukea saaneita kotitalouksia, jotka asuvat Helsingissä kulloinkin huomion kohteena olleena seurantavuonna. Samalla siirrytään kausaaliseen tarkasteluun: Alaluvussa 4.2 keskitetään huomio niihin tekijöihin, jotka ennustavat kotitalouksien toimeentulotukitarvetta. Alaluvussa 4.3 näkökulmaa laajennetaan ottamalla kotitalouden päähenkilön *työmarkkinatilanne* mukaan tukitarpeen tarkasteluun. Alaluvussa 4.4 huomion keskiössä on kotitalouksien *taloudellinen tilanne*, jonka kehittymiseen vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan vuosi vuodelta. Tuloksia esitellessä eri maahanmuuttajaryhmiä tarkastellaan omina ryhminään ja niiden tilastollisten erojen vertailu tehdään pääsääntöisesti kantaväestöön nähden.

4.1 Kuvailevat tulokset: Toimeentulotukitarpeen kesto ja palaaminen tuen piiriin

Tässä alaluvussa aineistoa tarkastellaan tuen kestoa vuosina 2006–2011 kuvaavien summamuuttujien kautta. Tukitarpeen kestoa kuvaavia tuloksia tarkastellessa on syytä pitää mielessä, että tässä tutkimuksessa kotitalous luettiin toimeentulotuen asiakkaaksi, mikäli se oli saanut tukea huomion kohteena olleena vuonna riippumatta siitä, kuinka monta kuukautta kyseisen vuoden aikana tukea saatiin.

4.1.1 Keskimääräiset tuki- ja työskentelyvuodet ryhmissä ja maassaoloajan mukaisissa luokissa

Toimeentulotukitarpeen kestoa tarkastellaan ensin keskiarvojen kautta (taulukko 7). *Yhtäjaksoinen* toimeentulotuen saanti oli keskimäärin pitkäkestoisinta (4,1 v.) pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla ja lyhytkestoisinta (2,6 v.) kantaväestöllä. Maahanmuuttajaryhmistä pakolaistaustaiset ja entisen NL:n alueilta tulleet poikkesivat kantaväestöstä tuen keskimääräistä kestoa kuvaavien muuttujien suhteen sekä *yhtä-*

jaksoisilla tukivuosilla että tukivuosien *kokonaiskertymällä* mitattuna: molemmilla ryhmillä tukitarve oli kantaväestöön verratessa tilastollisesti merkitsevästi pidempikestoisempaa. Muista maista tulleiden ryhmässä tukitarve oli kantaväestöön nähden tilastollisesti merkitsevästi pidempikestoista ainoastaan yhteenlaskettujen tukivuosien osalta. Länsimaisten maahanmuuttajien ja kantaväestön tukitarpeiden keskimääräiset kestot eivät jakauman alustavassa tarkastelussa poikenneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi.

Taulukko 7. Toimeentulotukitarpeen keskimääräinen kesto ja keskimääräiset työvuodet ryhmittäin vuosina 2006–2011

	Yhtäjaksoiset toimeentulotukivuodet ka. (kh.)	Toimeentulotukivuodet yhteensä ka. (kh.)	Päätoimiset työvuodet ka. (kh.)
Pakolaistaustaiset (n = 301)	4,1*** (2,05)	4,6*** (1,78)	2,1*** (1,95)
Länsimaat (n = 50)	2,9 (2,07)	3,6 (1,96)	1,8*** (1,96)
Ent. NL:n alueet (n = 275)	3,3*** (1,99)	3,8*** (1,85)	2,6*** (2,07)
Muut maat (n = 147)	2,9 (2,01)	3,4* (1,89)	2,7** (2,19)
Kantaväestö (n = 1 701)	2,6 (1,96)	3,1 (1,93)	3,3 (2,24)
Kaikki ryhmät yhteensä (n = 2 474)	2,9 (2,04)	3,4 (1,96)	3,0 (2,22)

Kunkin maahanmuuttajaryhmän keskiarvojen vertailu (Mann-Whitney U-testi) tehtiin kantaväestöön nähden (mahdollisten erojen merkitsevyytasot näkyvät taulukossa maahanmuuttajaryhmien kohdalla).

Kantaväestöön kuuluvien kotitalouksien päähenkilöillä päätoimisia työvuosia oli tarkastelujakson aikana kertynyt yhteensä 3,3. Kaikki maahanmuuttajakotitaloudet poikkesivat kantaväestöstä keskimääräisten työskentelyvuosien suhteen tilastollisesti merkitsevästi niin, että maahanmuuttajakotitalouksille oli kertynyt työvuosia kantaväestöstä selvästi vähemmän. Maahanmuuttajakotitalouksista vähiten työvuosia oli yllättäen kertynyt länsimaisten kotitalouksien päähenkilöille, eniten puolestaan Muista maista tulleille.

Taulukossa 8 on esitetty pelkkien maahanmuuttajakotitalouksien yhtäjaksoisten tukiasiakkuuksien keskimääräiset kestot kolmessa eri aikoina Suomeen muuttaneessa ryhmässä. Vaikka vuosina 2003–2006 Suomeen tulleiden tukitarve näytti ensin olevan kaikissa ryhmissä pitkäkestoisempaa kuin kauemmin maassa olleilla, ryhmäkeskiarvojen vertailu kuitenkin osoitti, että havaitut erot olivat tilastollisesti merkitseviä ainoastaan entisen NL:n alueilta tulleiden (molemmat pidempään Suomessa olleet ryhmät) ja Muista maista tulleiden (vain vuosina 2000–2002 tulleet) kohdalla.

Taulukko 8. Yhtäjaksoisen toimeentulotukitarpeen keskimääräinen kesto maassaolovuosien mukaan (n = 751)

	0-3 v. Suomessa asuneet (v. 2003–2006 tulleet)		4-6 v. Suomessa (v. 2000–2002 tulleet)		Yli 6 v. Suomessa (ennen 2000-lukua tulleet)	
	ka.	(kh./n)	ka.	(kh./n)	ka.	(kh./n)
Pakolaistaustaiset	4,3	(2,10/111)	4,3	(1,78/53)	3,9	(2,11/131)
Länsimaat	3,1	(2,17/20)	2,7	(2,89/3)	2,8	(1,99/23)
Ent. NL:n alueet	3,7	(1,90/99)	3,1*	(2,16/43)	3,1*	(1,99/127)
Muut maat	3,4	(2,04/55)	2,4*	(2,01/27)	2,8	(1,97/59)
Yhteensä	3,8	(2,06/285)	3,5	(2,11/126)	3,6	(2,07/340)

Keskiarvovertailu (Mann-Whitney U-testi) suoritettiin ryhmien sisällä vertaamalla hiljattain tulleita maahanmuuttajia molempiin jo pidempään maassa olleisiin maahanmuuttajiin (merkitsevyytasot näkyvät taulukossa jälkimmäisten ryhmien kohdalla).

Pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla tuen yhtäjaksoisen tarve oli jälleen pitkäkestoisempaa kuin muilla ryhmillä riippumatta siitä, koska Suomeen oli tultu. Yksi syy tähän saattaa olla se, että Suomeen valitaan pakolaiskiintiössä usein kiireellisiä tapauksia ja erityisryhmiä, joilla kotoutuminen yleensä kestää keskimääräistä kauemmin. Tämä on ymmärrettävää, sillä uuteen maahan pakolaisena tullut henkilö on usein joutunut läpikäymään psyykkisesti kuormittavia tilanteita. Esimerkiksi UTH 2014 -tutkimuksen mukaan juuri Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta tulleilla maahanmuuttajilla on selvästi muita maahanmuuttajaryhmiä enemmän erilaisia traumaperäisiä ja muita psyykkisiä terveysongelmia, jotka saattavat merkittävästi pitkittää heidän sopeutumisprosessiaan (Castaneda ym. 2015). Koska tarkasteltavien ryhmien tukitarpeen keston keskiarvot eivät kuitenkaan kerro mitään siitä, miten tukien käyttö jakaantui eri vuosille, tarkastellaan tukivuosien määrää kuvaavia summamuuttujia seuraavaksi vuositasona esimerkiksi histogrammien kautta.

4.1.2 Toimeentulotuen käytön keston polarisoituminen ja paluu tuen piiriin

Kantaväestöön kuuluvien kotitalouksien keskuudessa toimeentulotuen käyttö oli yhtäjaksoisten tukivuosien kautta tarkasteltuna voimakkaasti polarisoitunutta: siinä missä 44 prosenttia kantaväestöstä sai tukea ainoastaan ensimmäisenä tarkasteluvuonna 2006, kaikki kuusi vuotta tukea saaneita oli kantaväestössä viidesosa.

Yhtäjaksoiset tukivuodet polarisoituivat hyvin voimakkaasti myös maahanmuuttajien kohdalla. Koska jakauman ääripäiden välille kuitenkin sijoittui etenkin länsimaisten pienessä ryhmässä ainoastaan muutamia havaintoyksiköitä, luokiteltiin kyseinen kuusiluokkainen muuttuja edelleen kolmeen luokkaan: Maahanmuuttajien **väliaikaisen** tukitarpeen kestoksi määriteltiin 1–3 peräkkäistä tukivuotta, oli kyseessä sitten juuri maahan tullut kotoutumistukea saava tai jo kauemmin täällä oleskellut muuttaja – onhan maahanmuuttajien työllistyminen haastavampaa kuin kantaväestön ja he ovat myös alttiimpia tippumaan erilaisiin kannustinloukkuihin. Tässä tutkimuksessa **pitkittyneestä** tukitarpeesta puhutaan silloin, kun toimeentulotukea tarvittiin 4–5 peräkkäisenä vuonna. Tämä oli myös linjassa sen kanssa, että kotoutumistukea on mahdollista erikoistapauksissa pidentää viiteen vuoteen. Tätä pidempää toimeentulotuen tarvetta – tai riippuvuutta – kuvaavat kategoriat ovat kontekstisidonnaisia: tässä tutkimuksessa **pysyvällä** tukitarpeella viitattiin kuutena peräkkäisenä vuonna – eli koko tutkimuksen tarkastelujakson – tukea saaneisiin kotitalouksiin, riippumatta siitä, montako kuukautta vuodesta tuen tarve kulloinkin käsitti.

Pitkittyneen tukitarpeen luokkaan kuului kaikista maahanmuuttajaryhmistä ainoastaan kymmenisen prosenttia (taulukko 9). Pakolaistaustaisia lukuun ottamatta muissa maahanmuuttajaryhmissä selvästi suurin luokka oli väliaikaisen tukitarpeen luokka, jolla yhtäjaksoisen tuen saanti kesti maksimissaan kotoutumistuen normaalin keston (3 v.) ajan. Pysyvän tukitarpeen ryhmään kuului pakolaistaustaista kotitalouksista noin puolet ja muista maahanmuuttajakotitalouksista 23–30 prosenttia.

Taulukko 9. Yhtäjaksoiset tukivuodet. Kotitalouksien osuudet kolmessa luokassa ryhmittäin ($n = 2\,474$)

	Väliaikainen tukitarve, % (tukea 1–3 vuotta)	Pitkittynyt tukitarve, % (tukea 4–5 vuotta)	Pysyvä tukitarve, % (tukea 6 vuotta)
Pakolaistaustaiset ($n = 301$)	41,2	9,3	49,5
Länsimaat ($n = 50$)	68,0	6,0	26,0
Ent. NL:n alueet ($n = 275$)	60,0	10,5	29,5
Muut maat ($n = 147$)	66,7	10,2	23,1
Kantaväestö ($n = 1\,701$)	72,5	7,2	20,3

Kuten yhtäjaksoiset tukivuodet, myös toimeentulotuen *kokonaiskesto* (tukivuodet yhteensä kuusivuotisen tarkastelujakson aikana) jakautui tarkastelluissa ryhmissä hyvin eri tavoin (kuvio 2). Kantaväestön tukitarve oli selvästi polarisoitunutta myös kokonaistukivuosien kautta tarkasteltuna: lähes kolmannes (31 %) kotitalouksista tarvitsi toimeentulotukea ainoastaan tutkimuksen alkamisvuonna. Lisäksi 30 prosenttia heistä tarvitsi tukea yhteensä kahtena tai kolmena vuonna. Yhteensä neljän-viiden vuoden aikana tukea oli tarvinnut 18 prosenttia kantaväestöstä. Kaikkien kuuden vuoden aikana tukea saaneita oli viidesosa (kuten edellä yhtäjaksoisten vuosienkin kohdalla). Maahanmuuttajien kohdalla vastaavat osuudet olivat kokonaistukivuotia kuvaavan jakauman alkupäässä kantaväestöä selvästi pienempiä: toimeentulotukea pelkästään vuonna 2006 sai ainoastaan 14 prosenttia maahanmuuttajista. Sellaisia kotitalouksia, jotka saivat tukea ainoastaan vuonna 2006, oli eniten länsimaista (24 %) ja Muista maista tulleiden (20 %) maahanmuuttajien ryhmissä. Maahanmuuttajien kokonaistukivuotia kuvaava jakauma painottuikin selvästi sen loppupäähän: koko kuusivuotisen tarkastelujakson ajan toimeentulotukea sai jopa 36 prosenttia maahanmuuttajakotitalouksista. Eri ryhmissä kuusi vuotta tukea saaneita oli saman verran kuin yhtäjaksoisten tukivuosien kohdalla (taulukko 9).

Helsingissä kaikki kuusi vuotta asuneiden aineistolla voitiin tarkastella myös eri ryhmien paluuta toimeentulon piiriin vähintään vuoden tauon jälkeen. Tuen piiriin palaamista tarkasteltiin ainoastaan väliaikaisessa tukitarpeessa (1–3 vuotta yhtäjaksoista tukea) olleiden kotitalouksien kohdalla ($n = 1\,654$), sillä tätä pidempi tuen saanti olisi jo itsessään vähentänyt tuen piiriin paluun mahdollisuutta kuusivuotisen tarkastelujakson aikana.

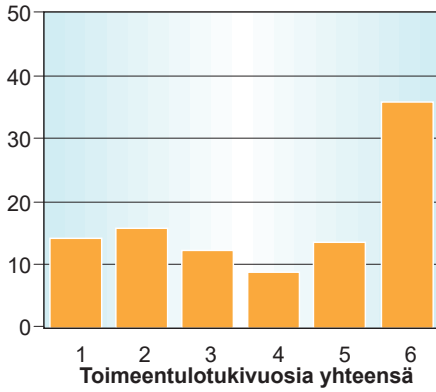
Maahanmuuttajilla toimeentulotuen piiriin palaaminen (40 %) oli jonkin verran kantaväestöä (32 %) yleisempää. Ryhmäkohtaisessa tarkastelussa huomattiin, että yllättäen länsimaiset maahanmuuttajat palasivat tuen piiriin kaikkein useimmin: heistä jopa puolet palasi tuen piiriin ainakin kertaalleen tarkastelujakson aikana. Maahanmuuttajista kaikkein harvimmin tuen piiriin palasivat Muista maista tulleet (37 %) ja entisen NL:n alueilta tulleet. Pakolaistaustaiset maahanmuuttajat sijoittuivat edellisten ryhmien välille – heistä 44 prosenttia palasi tuen piiriin myöhempien tarkasteluvuosina aikana. Erot olivat tilastollisesti merkitseviä ($\chi^2 = 13,2 (4), p < ,01$).

4.1.3 Sukupuolten väliset erot tukitarpeen kestossa, työvuosissa ja tuen piiriin paluuaktiivisuudessa

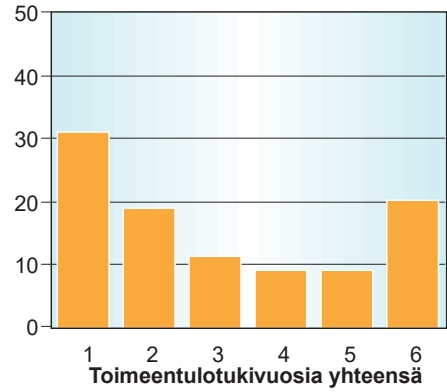
Koska kahden aikuisen kotitaloudessa päähenkilö voi olla kumpi puolisoista vain, seuraavien lukujen analyyseissä ei ollut mielekäästä tarkastella sukupuolen vaikutusta saatuihin tuloksiin. Näin ollen tutkimuksen kuvailevan osion päätteeksi tarkastellaan vielä lyhyesti sukupuolten välisiä eroja toimeentulotuen keston ja päätoimisen työssäkäynnin kautta. Tätä tarkastelua varten kahden aikuisen kotitaloudet rajattiin tarkastelun ulkopuolelle. Näin rajatussa aineistossa oli 1 838 päähenkilöä, joista 74 prosenttia oli yksinasuvia ja 26 prosenttia yksinhuoltajia. Yhteensä nämä yhden aikuisen kotitaloudet muodostivat valtaosan, 74 prosenttia, Helsingissä kaikki kuusi vuotta asuneista kotitalouksista.

Kuvio 2. Toimeentulokiasiakkuuksien pituudet toimeentulokivuosien kokonaiskeston mukaan ($n = 2\ 474$)

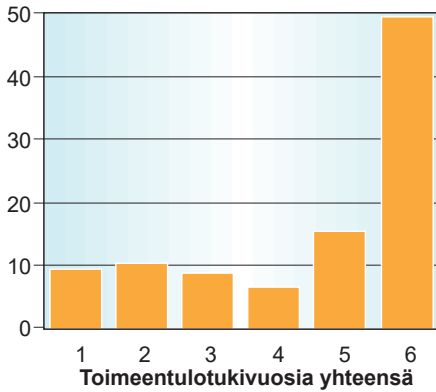
% Maahanmuuttajat yhteensä ($n = 773$)

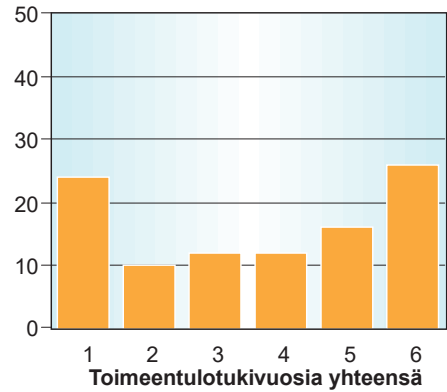
% Kantäväestö ($n = 1\ 701$)

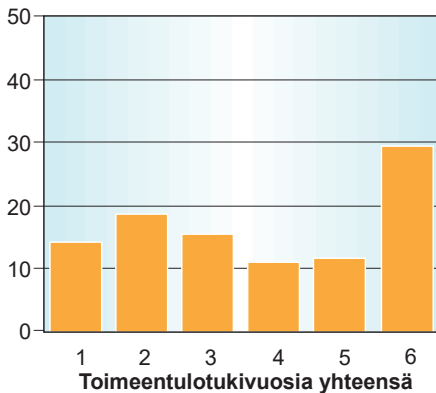
% Pakolaistaustaiset ($n = 301$)

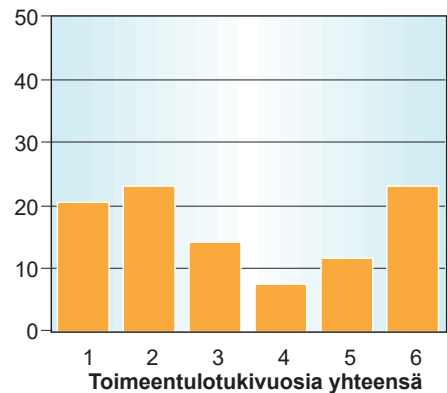
% Länsimaat ($n = 50$)

% Ent. NL:n alueet ($n = 275$)

% Muut maat ($n = 147$)

Yhden aikuisen kotitalouksissa asuvat länsimaiset, entisen NL:n alueilta ja Muista maista tulleet naiset eivät poikenneet samoilta alueilta tulleista miehistä toimeentulotukitarpeensa kestojen suhteen. Sen sijaan, yhden aikuisen kotitaloudessa asuvat miehet ja naiset poikkesivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi pakolaistaustaisissa ja kantäväestöön kuuluvissa kotitalouksissa sekä yhtäjaksoisten tukivuosien että tukivuosien kokonaiskertymän suhteen. Erona näiden ryhmien välillä oli kuitenkin se, että pakolaistaustaisilla tukitarve oli pidempikestoista naisten kohdalla, kun taas kantäväestössä miehet tarvitsivat pidempään tukea (taulukko 10).

Taulukko 10. Ryhmäkohtaiset sukupuolierot tukitarpeen kestoissa ja keskimääräisissä työvuosissa yhden aikuisen kotitalouksissa ($n = 1\,838$)

	Yhtäjaksoiset toimeentulotukivuodet		Toimeentulotukivuodet yhteensä		Päätoimiset työvuodet	
	ka.	(<i>kh.</i>)	ka.	(<i>kh.</i>)	ka.	(<i>kh.</i>)
Pakolaistaustaiset						
Naiset ($n = 77$)	4,8**	(1,75)	5,1**	(1,51)	1,6**	(1,68)
Miehet ($n = 91$)	3,8	(2,05)	4,4	(1,74)	2,5	(1,99)
Länsimaat						
Naiset ($n = 16$)	3,3	(1,95)	3,9	(1,78)	0,9*	(1,41)
Miehet ($n = 18$)	3,1	(2,24)	3,9	(1,98)	2,4	(1,95)
Ent. NL:n alueet						
Naiset ($n = 130$)	3,6	(2,03)	3,9	(1,90)	2,7	(2,04)
Miehet ($n = 63$)	3,3	(2,01)	3,9	(1,76)	2,6	(2,07)
Muut maat						
Naiset ($n = 52$)	3,1	(2,13)	3,6	(1,93)	2,8	(2,10)
Miehet ($n = 43$)	3,1	(1,95)	3,6	(1,80)	2,7	(2,30)
Kantäväestö						
Naiset ($n = 688$)	2,6*	(1,91)	3,0**	(1,89)	3,6***	(2,22)
Miehet ($n = 660$)	2,9	(2,04)	3,3	(1,96)	2,9	(2,25)

Kunkin ryhmän sisällä tukitarpeen keston ja työskentelyn keskiarvoissa mahdollisesti vallitsevien sukupuolierojen (Mann-Whitney U-testi) merkitsevyytasot on merkitty taulukkoon naisten keskiarvojen kohdalle.

Päätoimista työssäkäyntiä koskevat tulokset olivat hyvin samansuuntaisia kuin edellä esitetyt toimeentulotuen kestoja koskevat tulokset. Pakolaistaustaisille naisille oli tarkastelujakson aikana kertynyt selvästi pakolaistaustaisia miehiä vähemmän päätoimisia työskentelyvuosia. Kantäväestöön kuuluvilla puolestaan päinvastoin, eli naisille oli kertynyt keskimäärin enemmän työvuosia kuin miehille. Myös länsimaalaisilla maahanmuuttajilla naisten ja miesten arvot poikkesivat toisistaan: kyseisessä ryhmässä naisille oli kertynyt päätoimisia työvuosia tilastollisesti merkitsevästi vähemmän kuin miehille ja hieman yllättäen myös vähemmän kuin minkään muun ryhmän naisille.

Kuten edellä kaikkiin kuusi vuotta Helsingissä asuneisiin keskittyneessä tarkastelussa, myös yhden aikuisen kotitalouksien kohdalla paluuta tuen piiriin tarkasteltiin ainoastaan tuen väliaikaisasiakkaiden (1–3 vuotta yhtäjaksoista tukea) keskuudessa ($n = 1\,216$). Kantaväestön palaamisaktiivisuus tuen piiriin yhden aikuisen kotitalouksissa oli jokseenkin samaa luokkaa kuin edellä koko aineiston tarkastelussa, jolloin 32 prosenttia kantaväestöstä palasi tuen piiriin. Kuten taulukosta 11 nähdään, yhden aikuisen kotitalouksissa naiset (31 %) palasivat miehiä (33 %) hieman harvemmin asiakkaiksi kuusivuotisen tarkastelujakson aikana.

Maahanmuuttajien palaamisaktiivisuus oli yhden aikuisen kotitalouksissa entisen NL:n alueilta tulleita naisia ja Muista maista tulleita miehiä lukuun ottamatta selvästi yleisempää verrattaessa aiemmin esitettyyn koko asiakkuuskohortin palaamisaktiivisuuteen. Tästä huolimatta yhden aikuisen kotitaloudessa asuvat naiset ja miehet poikkesivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ainoastaan entisen NL:n alueilta tulleiden ryhmässä, jossa jopa yli puolet miehistä (56 %) ja ainoastaan kolmannes naisista (32 %) palasi tuen piiriin myöhempinä vuosina. Saadut tulokset herättävät huolta yhden aikuisen kotitalouksissa asuvien maahanmuuttajien taloudellisesta hyvinvoinnista sekä miesten että naisten kohdalla.

Taulukko 11. Ryhmäkohtaiset erot eri sukupuolien välillä palaamisaktiivisuudessa ($n = 1\,216$)

	Tuen piiriin palanneet väliaikaisasiakkaisiin kuuluneissa yhden aikuisen kotitalouksissa									
	Pakolais-taustaiset		Länsi-maat		Ent. NL:n alueet		Muut maat		Kantaväestö	
	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>
Naiset <i>n</i> = 634	52,4	21	60,0	10	32,4*	71	45,2	31	30,5	501
Miehet <i>n</i> = 582	48,9	47	58,3	12	56,4	39	35,7	28	33,3	456

Tutkittujen ryhmien sisällä havaittujen sukupuolten välisten erojen merkitsevyytasot palaamisaktiivisuudessa on merkitty taulukkoon naisten keskiarvojen kohdalle (*Khiin neljö*-testi)

Kaiken kaikkiaan edellä kuvatut tulokset osoittavat ryhmien poikkeavan toisistaan tukitarpeen keston, tuen piiriin palaamisaktiivisuuden sekä päätoimisten työvuosien suhteen. Kuvailevat tulokset eivät kuitenkaan kerro mitään eri ilmiöiden välisten yhteyksien suunnasta. Tarkastelu ei myöskään vastannut tämän tutkimuksen keskeisimpään tutkimuskysymykseen siitä, väheneekö toimeentulotuen tarve kuusivuotisen tarkastelujakson aikana kaikissa tutkituissa ryhmissä. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan näitä kysymyksiä.

4.2 Kausaalinen selittäminen: Toimeentulotukitarpeen kehittyminen tarkastelujakson aikana

Tästä alaluvusta eteenpäin siirrytään kausaaliseen tarkasteluun. Lukujen 4.2 ja 4.3 tarkastelut tehdään hyödyntämällä koko vuoden 2006 toimeentulotuen uusien asiakkaiden kohorttia: mukana analyysissä ovat mukana siis kaikki sellaiset kotitaloudet, jotka asuivat Helsingissä kulloinkin tarkastelun kohteena olevan seurantavuoden aikana ja joiden päähenkilö oli kyseisenä vuonna työikäinen.

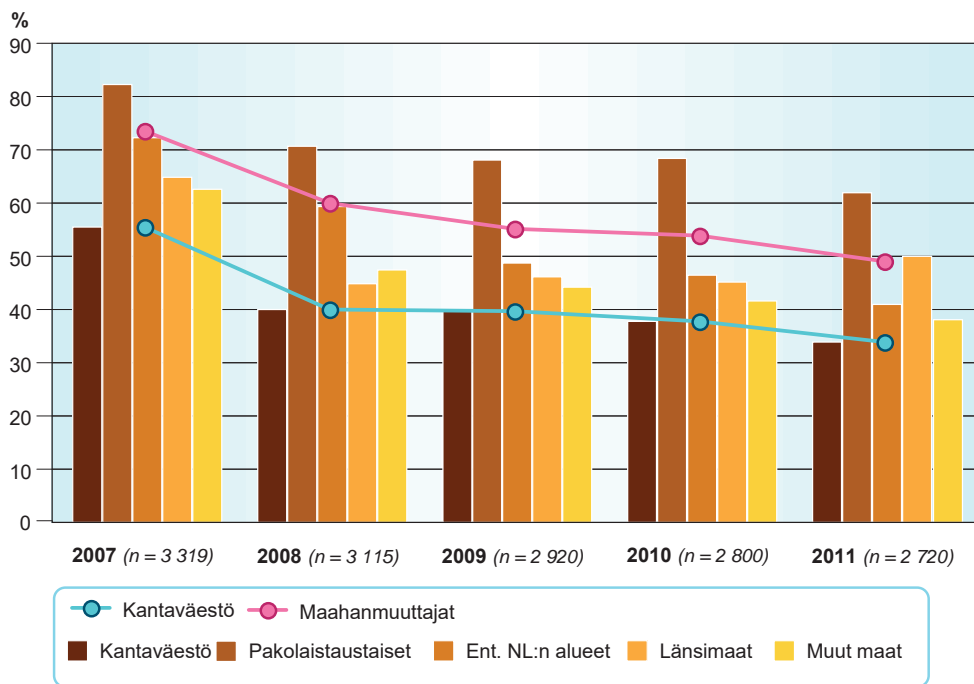
Kuten kuvion 3 esittämistä, maahanmuuttajia (punainen) ja kantaväestöä (sininen) edustavista yhtenäisistä viivoista näkyy, kaiken kaikkiaan tutkitun kohortin toimeentulotuen tarve vähenee sekä maahanmuuttajien että kantaväestön kohdalla vuosi vuodelta – ensimmäisen seurantavuoden aikana nopeammin, ja vuodesta 2008 eteenpäin verkkaisemmin. Pylväitä tarkastelemalla voidaan myös havaita, että pääsääntöisesti suunta on kunkin ryhmän kohdalla kuitenkin oikea Suomen taloutta vuodesta 2008 vaivanneesta laskusuhdanteesta huolimatta. Tuen tarpeessa olevien kotitalouksien osuudet vähenivät myös maahanmuuttajaryhmäkohtaisessa tarkastelussa lähes kaikissa tutkituissa ryhmissä ja jokaisena tarkasteluvuonna. Tästä poiketen länsimaalaisten pienessä ryhmässä tuensaajien osuus kääntyi uudelleen kasvuun vuoden 2008 jälkeen. Vastaavan tyyppisiä havaintoja ovat raportoineet myös Tervola ja Verho (2013) Helsingiläisten toimeentulotuen saajien vuoden 2010 tilannetta koskevan tarkastelunsa pohjalta: kyseisessä tutkimuksessa OECD-maista tulleilla tuen tarve korostui nimenomaan pidempään maassa olleilla. Tutkijat selittävät yllättävää tulosta näiden pääosin työperusteisten maahanmuuttajien alkuperäisen työsuhteen päättymisellä ja tästä seuranneilla taloudellisilla hankaluuksilla. Toki tulee muistaa myös se, että käsillä olevassa tutkimuksessa esimerkiksi juuri talouden laskusuhdanteen vaikutus heijastuu saatuihin tuloksiin nopeasti länsimaalaisten pienen ryhmänkoon ($n = 60-80$) takia.

Talouden takkuaminen on silti saattanut olla osasyynä siihen, että yhtä positiivista kehitystä, kuin ensimmäisen seurantavuoden aikana nähtiin, ei enää tapahtunut yhdessäkään tarkastellussa ryhmässä kolmen viimeisen tarkasteluvuoden kohdalla. Ensimmäisiin seurantavuosiin ajoittuu myös kotoutumistuen saajien normaalisti kolmevuotisen kotoutumistuen loppuminen, mikä on todennäköisesti lisännyt tuen käyttäjien osuutta vuosiin 2008–2009 saakka. Viimeisenä seurantavuonna 49 prosenttia tässä tutkimuksessa seuratuista maahanmuuttajista ja 34 prosenttia kantaväestöstä oli edelleen toimeentulotuen asiakkaita. Kaikkein lähimpänä kantaväestön tasoa olivat tuolloin Muista maista tulleet.

Seuraavaksi kartoitetaan selittäviä tekijöitä kotitalouksien toimeentulotuen tarpeelle – ja siitä irtautumiselle. Analyysissä tarkastellaan vuosittain kaikkia seurantajakson vuosia 2007–2011, ja etsitään tukitarpeeseen vaikuttavia tekijöitä sekä taustamuuttajista että kutakin tarkasteluvuotta edeltävistä muutoksista kuten työkokemuksen karttumisesta. Ensimmäisessä analyysissä maahanmuuttajaryhmiä verrataan kantaväestöön, jolloin voidaan vuosi vuodelta seurata, missä vaiheessa maahanmuuttajaryhmän tukien käyttö ei enää poikkenut kantaväestöstä tilastollisesti merkitsevästi. Tämän jälkeen sama analyysi toistetaan pelkille maahanmuuttajille, jotta päästään tarkastelemaan myös maassaoloajan ja mahdollisen suomalaisen puolison vaikutusta kotitalouden tukitarpeeseen.

Kuvio 3. Vuoden 2006 asiakkuuskohtoin toimeentulotuen saajien osuudet ryhmittäin vuosina 2007–2011

4.2.1 Toimeentulotuen käyttöön vaikuttavat tekijät vuosittain koko kohortissa

Tässä alaluvussa tarkastellaan sitä, miten Helsingissä asuvat maahanmuuttajat poikkeavat kantaväestöstä toimeentulotuen tarpeen keston suhteen pitkän aikavälin tarkastelussa. Lisäksi pyritään selvittämään tasoittuvatko maahanmuuttajien ja kantaväestön väliset erot tukitarpeessa vuosien kuluessa ja mitkä tekijät tähän vaikuttavat. Logistisen regressioanalyysin kautta voitiin samanaikaisesti ottaa huomioon useamman tekijän vaikutus toimeentulotuen tarpeeseen tarkasteluvuosittain. Kaikki Helsingissä kunakin tarkasteluvuonna asuneet työikäiset kohortin edustajat ovat mukana analyysissä, mistä syystä mukana olevien kotitalouksien määrä vaihtelee vuosikohdittaisesti. Kullekin seurantavuodelle tehtiin oma mallinsa, jotka esitetään rinnakkain taulukossa 12.

Analysit tehtiin kausaalisuuspäätelyä noudattaen niin, että selittävät muuttujat (taulukon 12 vasen sarake) edelsivät aina ajallisesti selitettävää muuttujaa (ts. ne kuvasivat kulloinkin huomion kohteena olevaa seurantavuotta edeltäneiden vuosien tilannetta) – eli tässä kotitalouden riskiä saada toimeentulotukea vielä jonakin tutkimuksen seurantavuosista 2007–2011. Kutakin maahanmuuttajaryhmää verrattiin re-

ferenssiryhmänä toimineeseen kantaväestöön. Parisuhdemuuttujan kohdalla vertailuryhmänä toimivat yhden aikuisen kotitaloudet.¹⁸

Vakituisessa parisuhteessa olevilla oli yhden aikuisen kotitalouksissa eläviin verrattuna 47 prosenttia pienempi riski saada toimeentulotukea myös ensimmäisenä seurantavuonna 2007. Puolison olemassaolon selvä tukitarvetta ehkäisevä vaikutus säilyi tilastollisesti erittäin merkitsevällä tasolla koko tarkastelujakson ajan. Henkisen tuen lisäksi parisuhde tuo elämään usein myös taloudellista vakautta, sillä arjen kulut voidaan jakaa ja yllättävissä tilanteissa toinen osapuoli voi kantaa enemmän vastuuta talouden ylläpidosta kunnes tilanne on rauennut. Mikäli pariskunnalla on lapsia, jakautuu myös lasten hoidollinen vastuu kahden aikuisen kesken, jolloin aikaa jää enemmän työntekoon.

Taulukko 12. Toimeentulotukitarvetta selittävät tekijät seurantavuosina 2007–2011 [riskikertoimet, Odds ratios]

	2007 (n = 3 319)	2008 (n = 3 110)	2009 (n = 2 910)	2010 (n = 2 786)	2011 (n = 2 701)
Ikä	0,911***	0,939**	0,930**	0,920**	0,983***
Ikä ²	1,001***	1,001**	1,001**	1,001**	-
Lasten määrä 2006	1,155***	1,142***	1,104*	1,117**	1,085*
Parisuhde 2006					
1 Yhden aikuisen kotitalous (ref.)	-	-	-	-	-
2 Puoliso	0,531***	0,653***	0,657***	0,632***	0,665***
Päätoiminen opiskelu	0,714**	0,789*	0,811***	0,818***	0,823***
Päätoiminen työssäkäynti	0,317***	0,256***	0,495***	0,528***	0,573***
Ryhmä	***	***	***	***	***
1 Pakolaistaustaiset	3,001***	2,846***	2,484***	2,627***	2,409***
2 Länsimaat	1,219	0,954	0,963	1,013	1,398
3 Ent. NL:n alueet	1,937***	1,892***	1,189	1,196	1,213
4 Muut maat	1,408*	1,392*	1,131	1,083	1,044
5 Kantaväestö (ref.)	-	-	-	-	-
Vakio	2,343***	1,483***	1,903***	2,366***	1,341***
- 2 LL	4 055,217	3 807,319	3 496,853	3 212,681	3 023,790
Hoshmer-Lemeshow (p)	,226	,143	,296	,552	,327

Taulukossa esitetään logistiset regressiomallit vuosille 2007–2011. Kunkin mallin kohdalla raportoidaan logistisen regressioanalyysin viimeisimmän (neljännen) vaiheen riskikertoimet merkitsevyytensä kunkin seurantavuoden osalta. Tarkastelujakson aikana tapahtunutta, kutakin seurantavuotta edeltänyttä opiskelua ja työntekoa käsitellään jatkuvina vuodesta 2009 alkaen. Tätä aiempien seurantavuosien kohdalla näitä muuttujia käytetään kaksiluokkaisina (ks. muuttujakuvaus).

¹⁸ Mikäli taulukossa esitetty riskikerroin poikkeaa luvusta yksi, ovat selitettävän muuttujan arvot suurempia yhdessä selittäjän luokassa kuin toisessa: Jos luku on pienempi kuin 1, on tarkasteltavan ryhmän riski kuulua toimeentulotuen saajiin vertailuryhmää pienempi. Esimerkiksi parisuhteen toimiessa selittävänä muuttujana parisuhteessa olevien kohdalla on luku 0,531: heidän kohdallaan toimeentulotuen saamisen riski on 47 prosenttia pienempi kuin referenssiluokkana toimineilla yhden aikuisen kotitalouksilla (prosenttiluku saadaan tällöin vähentämällä lukuvarvosta 1 taulukossa 12 esitetty riskikertoimen arvo (esim. 1-0,531 = 0,469) ja kertomalla se sadalla). Jos luku on suurempi kuin 1, on tarkasteltavan ryhmän riski kuulua tuensaajiin suurempi kuin referenssiryhmällä.

Tutkimuksen kohteena olleen työikäisten toimeentulotukiasiakaskohortin keskuudessa ikähaarukan molempien ääripäiden – juuri täysi-ikäisyyden saavuttaneiden ja toisaalta eläkeikänsä lähestyvien – päähenkilöiden edustamat kotitaloudet joutuivat turvautumaan useammin toimeentulotukeen kuin tämän ikähaarukan keskivaiheille sijoittuneet päähenkilöt kotitalouksiinsa. Iän vaikutus tukitarpeeseen kuitenkin muuttui ajan myötä niin, että viimeisenä seurantavuonna jokainen ikävuosi vähensi tukitarvetta muutamalla prosentilla. Tämä luultavasti johtui ainakin osittain siitä, että nuorin tutkimusaineistoon vuonna 2006 valikoitunut ikäluokka, kyseisenä vuonna 18 vuotta täyttäneet, vanheni tarkastelujakson aikana olleen viimeisen seurantavuoden lopussa vähintään 23-vuotiaita.

Jokainen kotitalouteen kuuluva lapsi lisäsi toimeentulotuen saamisriskiä seurantavuodesta riippuen noin 9–16 prosenttia vuosien 2007–2011 aikana. Ensimmäisenä seurantavuonna lasten määrän vaikutus oli suurimmillaan, mutta sen tilastollinen merkitsevyys heikkeni hieman vuosien saatossa. Tämä johtui todennäköisesti ainakin osittain erilaisista muutoksista, joita perheen kokoon saattoi vuosien mittaan tulla. Vaikutus ei kuitenkaan hävinnyt kokonaan vaan säilytti tilastollisen merkitsevyytensä läpi tarkastelujakson.

Opiskelu vaikutti toimeentulotuen saamisriskiin tilastollisesti merkitsevästi läpi koko tarkastelujakson: jokainen seurantavuotta edeltänyt päätoiminen opiskeluvuosi pienensi kotitalouden toimeentulotuen saamisriskiä seurantavuodesta riippuen 19–29 prosenttia. Tämä tulos viittaa siihen, että ainakin koko asiakkuuskohorttia koskevien tulosten mukaan opiskelijoiden taloudellinen tukeminen kannattaa – opintotuen määrä on rajallinen ja opinnoistaan valmistuttuaan heillä on yleensä paremmat mahdollisuudet työllistyä ja päästä pois toimeentulotuen piiristä.

Myös päätoiminen työssäkäynti oli tilastollisesti erittäin merkitsevässä yhteydessä toimeentulotuen saamisriskiin sitä alentavasti koko tutkimuksen seurantajakson ajan. Kotitalouden päähenkilön päätoiminen työssäkäynti vuonna 2006 vähensi tukitarpeen saamisriskiä jopa 68 prosenttia vuonna 2007. Viimeisen seurantavuoden kohdalla jokainen työvuosi vähensi tuen saamisriskiä 43 prosenttia. Nämä tulokset painottavat työkokemuksen tärkeää roolia työmarkkinoille ja tätä kautta pois tuen piiristä pääsyn kannalta. Esimerkiksi sellaisella kotitaloudella, jonka päähenkilö ei ollut päätoimisesti töissä vuonna 2006, oli suhteessa kyseisenä vuonna päätoimisesti työskennelleisiin yli kolminkertainen riski kuulua toimeentulotuen saajiin edelleen vuonna 2007. Työkokemuksen keskeisen merkityksen ohella tämän kaltaiset tulokset saattavat kertoa myös takaisin työelämään pääsemisen ja taloudellisen toimeentulon haastavuudesta tilanteesta, jossa uusi työpaikka on antanut odottaa itseään.

Kun kaikki edellä kuvatut tekijät olivat mukana mallissa, päästiin tarkastelemaan näiden tekijöiden vaikutuksista riippumattomia ryhmäkohtaisia eroja. Tuloksista tulee selvästi ilmi, että eri maahanmuuttajaryhmät poikkeavat toisistaan huomattavasti. Siinä missä länsimaiset maahanmuuttajat eivät poikenneet tukitarpeensa suhteen kantaväestöstä yhtenäkkään seurantavuonna, säilyi pakolaistaustaisten maahanmuuttajien epäedullinen asema kantaväestöön nähden koko tutkimuksen tarkasteluvälin ajan. Jälkimmäisellä ryhmällä toimeentulotuen saamisriski oli ensimmäisenä seurantavuonna suhteessa kantaväestöön lähes kolminkertainen (eli 200 % suurempi kuin kantaväestöllä). Ero pakolaistaustaisten maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä

kaventui hieman vuosien myötä. Tästä huolimatta pakolaistaustaisilla toimeentulotuen saamisriski verrattuna kantaväestöön oli noin kaksi ja puolikertainen myös pitkän aikavälin tarkastelussa. Positiivista kuitenkin on, ettei taantuma – vuotta 2010 lukuun ottamatta – ainakaan pahentanut pakolaistaustaisten maahanmuuttajien jo valmiiksi epäedullista asemaa kantaväestöön nähden. Vaikka siis suunta oli oikea kaikkien ryhmien kohdalla, on aiempi tutkimus kuitenkin osoittanut, että saattaa vierähtää kaksikymmentäkin vuotta ennen kuin erot kantaväestöön nähden täysin katoavat myös Suomeen kaikkein etäisimmistä kulttuureista tulleilla (Sarvimäki 2011).

Entisen NL:n alueilta ja Muista maista tulleilla toimeentulotuen saamisriski oli 1,4 – 1,9-kertainen kantaväestöön nähden ensimmäisinä seurantavuosina 2007–2008. Nämä maahanmuuttajaryhmät eivät kuitenkaan enää eronneet tukitarpeensa suhteen kantaväestöstä kahden ensimmäisen seurantavuoden jälkeen, mitä voidaan pitää varsin ideaalisena tilanteena ainakin muiden kuin EU:n sisällä muuttavien ihmisten kohdalla. Näiden ryhmien tukitarpeen tasoittuminen kantaväestön tasolle selittyy osin sillä, että vuoden 2006 uusien tukiasiakkaiden kohortissa on mukana myös juuri maahan tulleita ihmisiä, jotka kolmivuotisen kotoutumistukensa avulla voivat rauhassa sopeutua uuteen maahan ja valmistautua työelämän tuleviin haasteisiin.

Seuraavaksi edellä kuvattua regressiomallia testataan vielä pelkillä maahanmuuttajilla, jotta päästään tarkastelemaan maassaoloajan ja tutkimuksen ainoan kontaktimuuttujan (kantaväestöön kuuluva puoliso) vaikutusta saatuihin tuloksiin.

4.2.2 Maahanmuuttajien toimeentulotuen käyttöä selittävät tekijät vuosittain

Tässä alaluvussa käsitellään puhtaasti maahanmuuttajakohtaisten muuttajien vaikutusta toimeentulotuesta irtautumiseen. Kotitaloudet, joiden päähenkilö kuului kantaväestöön, tiputettiin pois analyysistä, sillä maahanmuuttajaryhmien maassaoloaikojen vertailu kantaväestön maassaoloaikaan ei ollut mielekästä. Maassaoloajan vaikutusta tukitarpeeseen tarkastellaan lisäämällä kotitalouden päähenkilön Suomessa viettämä aika edellä kuvattuun analyysiin. Vertailuryhmänä käytettiin nyt Muista maista tulleita, joiden tukitarpeen kesto osoittautui edellisessä analyysissä melko lyhyeksi ja jotka olivat myös ryhmäkoksensa puolesta kelvollinen vertailuryhmä. Maassaoloajan ohella alla olevassa analyysissä voitiin huomioida myös oliko kotitalouden päähenkilö parisuhteessa suomalaisen henkilön kanssa (kontakti suomalaisiin) vai edustiko tämän mahdollinen puoliso jotain muuta kansalaisuutta. Analyysin tulokset on esitetty alla taulukossa 13.

Tämän analyysin yllättävimpänä tuloksena voidaan todeta, että maassaoloaika ei vaikuttanut lainkaan maahanmuuttajien toimeentulotukitarpeen jatkumiseen tai siitä irtautumiseen yhdenkään seurantavuoden kohdalla. Tulos on jokseenkin yllättävä, sillä aiemman tutkimuksen perusteella olisi maassaoloajan voinut luulla vaikuttavan joko suuntaan tai toiseen toimeentulotukitarpeen kehittymistä ennustettaessa. Aiempiin tutkimuksiin nojaten maassaoloajan vaikutuksen tukitarpeeseen oletettiin riippuvan myös siitä, mistä maahanmuuttajaryhmästä oli kyse.

Taulukko 13. Maahanmuuttajaspesifien tekijöiden vaikutus toimeentulotukitarpeeseen 2007–2011 [riskikertoimet, Odds ratios]

	2007 (n = 975)	2008 (n = 930)	2009 (n = 881)	2010 (n = 851)	2011 (n = 830)
Ikä	1,022**	1,024***	1,013*	1,007	1,009
Lasten määrä 2006	1,103	1,113*	1,121*	1,115*	1,059
Parisuhde 2006	***	**	**	**	**
1 Yhden aikuisen kotitalous (ref.)	-	-	-	-	-
2 Puoliso	0,575**	0,668*	0,647*	0,614**	0,652*
3 Puolisolla Suomen kansalaisuus	0,220***	0,363**	0,303***	0,299**	0,282***
Päätoiminen työssäkäynti	0,436***	0,337***	0,517***	0,569***	0,669***
Maahanmuuttajaryhmä	***	***	***	***	***
1 Pakolaistaustaiset	2,542***	2,422***	2,334***	2,679***	2,431***
2 Länsimaat	0,927	0,735	0,887	0,991	1,466
3 Ent. NL:n alueet	1,432	1,445	1,053	1,112	1,068
4 Muut maat (ref.)	-	-	-	-	-
Vakio	1,399	0,834	1,300	1,624	1,246
- 2 LL	1035,283	1123,405	1050,589	996,701	1006,544
Hoshmer-Lemeshow (p)	,380	,868	,08	,815	,861

Päätoiminen opiskelu ja työnteko ovat kaksiluokkaisia muuttujia selitettäessä toimeentulotukitarvetta vuosina 2007 ja 2008, ja jatkuvia vuodesta 2009 eteenpäin.

Lähempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että ryhmät eivät poikenneet toisistaan sen suhteen, miten maassaoloaika vaikutti heidän tukitarpeeseensa.¹⁹ Tämän tutkimusasetelman pohjalta ei kuitenkaan voitu vastata siihen kysymykseen, millä lailla maassaoloaika vaikutti siihen, ketkä ylipäätään päätyivät toimeentulotuen asiakkaiksi vuonna 2006: on siis hyvin mahdollista, että vuonna 2006 tuen piiriin on alun perinkin ajautunut vain vasta hiljattain maahan tulleita henkilöitä.

Ylipäätään parisuhteessa olevat ja erityisesti suomalaisen kanssa parisuhteessa olevat saivat harvemmin toimeentulotukea kuin sellaiset maahanmuuttajat, jotka eivät olleet parisuhteessa. Parisuhteessa olevien (pl. parisuhteet suomalaisen kanssa) riski saada toimeentulotukea oli ensimmäisenä seurantavuonna 43 prosenttia pienempi kuin yhden aikuisen kotitalouksiin kuuluvien. Lisäksi suomalaisen kanssa parisuhteessa olevien riski kulua toimeentulotuen saajiin ensimmäisenä seurantavuonna oli jopa 78 prosenttia suurempi kuin yhden aikuisten kotitaloudessa asuvien. Tämä tulos viestii paikallisten kontaktien tärkeydestä kotoutumisprosessissa. Parisuhteen

¹⁹ Kohorttivaikutuksen poissulkemiseksi testattiin myös maassaoloajan neliö sekä koko maahanmuuttajaväestössä että maahanmuuttajaryhmittäin. Maassaoloaika ei kuitenkaan vaikuttanut merkittävästi tukitarpeeseen näinkään tarkasteltuna. Maassaoloajan neliö oli hieman suurempi riski saada toimeentulotukea suhteessa sellaisiin maahanmuuttajiin, joiden maassaoloaika kuvaavat arvot sijoittuivat tälle välille. Ryhmien väliset erot tulivat esille ainoastaan vuoden 2011 ryhmäkohtaisessa interaktiotarkastelussa, jossa sekä pakolaistaustaisilla että länsimaista tulleilla maassaoloaika lisäsi hieman tukitarvetta. Entisen NL:n alueilta tulleilla maassaoloaika ei vaikuttanut tukitarpeeseen, kun taas Muista maista tulleilla toimeentulotuen saamisriski oli sitä pienempi, mitä pidempään he olivat asuneet maassa. Tulokseen tulee kuitenkin suhtautua varauksella, sillä merkitsevyyssatokset eivät olleet kovin voimakkaita ($p < ,05$) ja aiempina seurantavuosina tällaista yhteysvaikutusta ei ollut (myöskään silloin, kun maassaoloajan neliö oli mukana mallissa).

vaikutus säilyi kummassakin tapauksessa koko tarkastelujakson ajan lähes yhtä voimakkaana.

Kotitalouteen kuuluvien lasten määrän vaikutus ei ollut pelkkiin maahanmuuttajiin keskittyneessä analyysissä yhtä suoraviivainen, mitä se oli edellisessä luvussa koko kohortin kohdalla: maahanmuuttajien kohdalla jokainen kotitaloudessa oleva lapsi lisäsi tukitarpeen riskiä 11–12 prosenttia tarkastelujakson keskivaiheilla seurantavuosina 2008–2010.

Huolestuttavaa kyllä, maahanmuuttajien kohdalla tarkastelujakson aikana tapahtunut päätoiminen opiskelu ei ollut lainkaan yhteydessä toimeentulotukitarpeeseen yhtenäiseen seurantavuonna. Tulos on yllättävä, sillä aiemmissa analyyseissä, joissa myös kantaväestö oli mukana (taulukko 12), opiskeluvuodet pienensivät merkittävästi toimeentulotukitarpeen saamisriskiä. Sen sijaan seurantajakson aikana Suomessa hankittu työkokemus laski edelleen tilastollisesti erittäin merkittävästi toimeentulotuen tarvetta jokaisena seurantavuonna silloinkin, kun maahanmuuttajaspesifit muuttajat maassaoloaika ja suomalainen puoliso otettiin mukaan tarkasteluun. Esimerkiksi viimeisen seurantavuoden kohdalla jokainen viiden edeltävän vuoden aikana tehty päätoiminen työskentelyvuosi vähensi toimeentulotuen saamisriskiä 33 prosentilla.

Maahanmuuttajilla ikä vaikutti toimeentulotukitarpeeseen suoraviivaisemmin kuin koko asiakkuus kohortin tarkastelussa (vrt. taulukko 13) kolmen ensimmäisen seurantavuoden ajan niin, että jokainen ikävuosi lisäsi riskiä kuulua toimeentulotuen piiriin vuodesta riippuen noin kahdella prosentilla. Myös aiempi tutkimus on osoittanut, että mitä vanhempi tulija on, sitä useammin hän joutuu turvautumaan sosiaaliturvajärjestelmään (esim. Hu 1998). Ajan myötä iän vaikutus kuitenkin hävisi. Lasten määrällä sen sijaan ei ollut yksiselitteistä yhteyttä toimeentulotuen tarpeeseen: lasten suurempi määrä lisäsi hieman tukitarpeen riskiä toisena, kolmantena ja neljäntenä seurantavuonna.

Ryhmien keskinäiset eroavaisuudet tulivat selvästi esiin myös tässä tarkastelussa: Siinä missä entisen NL:n maista ja länsimaista tulleet eivät poikenneet Muista maista tulleiden referenssiryhmästä lainkaan koko seurantajakson aikana, pakolaistaustaisen kotitalouksien riski kuulua tuensaajiin oli Muista maista tulleisiin nähden läpi seurantajakson 2,3–2,7-kertainen (eli 133–168 prosenttia referenssikategoriaa suurempi). Seuraavaksi siirrytään pohtimaan syitä sille, miksi pakolaisien epäedullinen tilanne sekä kantaväestöön että muihin maahanmuuttajaryhmiin nähden on näin ilmeinen.

Maahanmuuttajilla ikä vaikutti toimeentulotukitarpeeseen suoraviivaisemmin kuin koko kohortin tarkastelussa kolmen ensimmäisen seurantavuoden ajan niin, että jokainen ikävuosi kasvatti riskiä kuulua toimeentulotuen piiriin vuodesta riippuen noin kaksi prosenttia. Myös aiempi tutkimus on osoittanut, että mitä vanhempi tulija on, sitä useammin hän joutuu turvautumaan sosiaaliturvajärjestelmään (esim. Hu 1998). Ajan myötä iän vaikutus kuitenkin hävisi. Lasten määrällä sen sijaan ei ollut yksiselitteistä yhteyttä toimeentulotuen tarpeeseen: lasten suurempi määrä lisäsi tukitarpeen riskiä hieman toisena, kolmantena ja neljäntenä seurantavuonna.

4.3 Työmarkkina-aseman rooli tukitarpeen tarkastelussa

Tässä alaluvussa tarkastellaan mahdollisia syitä sille, miksi pakolaistaustaisten maahanmuuttajien tukitarve ei muiden maahanmuuttajaryhmien tavoin tasaudu kantaväestön tasolle viimeistään 2–3 vuoden kuluessa. Tarkastelun pohjaksi katsotaan, kuinka kotitalouksien päähenkilöiden pääasiallinen toiminta on eri ryhmissä muuttanut vuosien saatossa. Tämän jälkeen luodaan jatkotarkasteluja varten uusi, pääasiallisen toiminnan ja toimeentulotukitarpeen yhdistävä muuttuja, jonka avulla voidaan seurata tutkittujen ryhmien sijoittumista erilisiin toimeentulokategorioihin. Lopuksi tarkastellaan niitä tekijöitä, jotka selittävät kuulumista näihin toimeentulokategorioihin.

4.3.1 Muutokset pääasiallisessa toiminnassa ryhmittäin vuosina 2006–2011

Seuraava alustava tarkastelu perustuu kotitalouden päähenkilön pääasiallisessa toiminnassa tapahtuneisiin ryhmätason muutoksiin vuosina 2006–2011. Mukana ovat kaikki tutkittuun kohorttiin kuuluneet kotitaloudet, jotka asuivat Helsingissä vuonna 2011.

Koko kohortin osalta vuosien 2006–2011 aikana tapahtunut työllisyyskehitys oli erittäin lupaavaa (taulukko 14). Kuuden vuoden tarkastelujakson aikana työllisten osuus kasvoi koko kohortissa 21 prosenttiyksiköllä 35 prosentista 56 prosenttiin. Vastaavasti opiskelijoiden (- 16 prosenttiyksikköä) ja työttömien (- 4 prosenttiyksikköä) osuudet pienenevät.

Työllisten osuus kasvoi vuosien 2006 ja 2011 välillä selvästi eniten – jopa 33 prosenttiyksikköä – entisen NL:n alueilta tulevien ryhmässä. Tässä ryhmässä oli työllisiä tutkimuksen aloitusajankohtana noin joka neljäs, kun kuusi vuotta myöhemmin työllisten määrä oli jo 57 prosenttia. Vertaamalla osuutta tämän tutkimuksen vertailuryhmänä toimineen kantaväestön vastaavaan lukemaan (59 %) sekä helsinkiläisten maahanmuuttajien yleiseen työllisyysasteeseen (51 %; Helsingin kaupungin tietokeskus 2015) voidaan entisen NL:n alueilta tulleiden työmarkkinaintegraation katsoa onnistuneen hyvin. Kyseinen ryhmä oli siis kuudessa vuodessa saavuttanut kantaväestön tason. Myös sekä opiskelijoiden että muiden työvoiman ulkopuolella olevien osuuk-sien pieneminen molemmissa tapauksissa noin viidenneksellä antaa lupaavia viitteitä tämän ryhmän taloudellisesta sopeutumisesta Suomeen.

Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kohdalla huomattavan suuresta työllisten osuuden kasvusta (+ 29 % yksikköä) voidaan päätellä, että hyvin matalasta lähtötasostaan huolimatta heille kotoutumis- tai toimeentulotukena annettu taloudellinen tuki on edesauttanut huomattavan positiivista kehitystä, joka nyt heijastuu saatuihin tuloksiin. Tutkimuksen pakolaistaustaisista maahanmuuttajista oli viimeisen seuranta-vuoden lopussa työllisiä 45 prosenttia. Samanaikaisesti opiskelijoiden määrä oli tässä ryhmässä vähentynyt jopa 18 prosenttiyksikköä työttömien ja muiden työvoiman ulkopuolisten ryhmien määrän vähentyessä samalla hieman. Edellisten lisäksi myös muiden työvoiman ulkopuolisten osuus oli pakolaistaustaisten kohdalla vähentynyt lähes kymmenen prosenttiyksikön verran. Tämän suuntaisia muutoksia voitaneen pitää onnistuneena siirtymänä kohti työelämää.

Taulukko 14. Päähenkilön pääasiallinen toiminta vuosina 2006 ja 2011 sekä muutos prosenttiyksiköinä (*n* = 2 720)

	Vuosi 2006		Vuosi 2011		Muutos prosenttiyksiköinä
	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	
Pakolaistaustaiset					
Työllinen	16,4	53	44,9	145	+ 28,5
Työtön	22,6	73	19,8	64	- 2,8
Opiskelija	30,3	98	12,1	39	- 18,2
Muut työvoiman ulkopuoliset ryhmät	30,7	99	23,2	75	- 7,5
<i>Yhteensä</i>	<i>100</i>	<i>323</i>	<i>100</i>	<i>323</i>	
Länsimaat					
Työllinen	16,7	10	40,0	24	+ 23,3
Työtön	38,3	23	20,0	12	- 18,3
Opiskelija	16,7	10	10,0	6	- 6,7
Muut työvoiman ulkopuoliset ryhmät	28,3	17	30,0	18	+ 1,7
<i>Yhteensä</i>	<i>100</i>	<i>60</i>	<i>100</i>	<i>60</i>	
Ent. NL:n alueet					
Työllinen	24,7	72	57,4	167	+ 32,7
Työtön	14,4	42	21,3	62	+ 6,9
Opiskelija	29,2	85	11,0	32	- 18,2
Muut työvoiman ulkopuoliset ryhmät	31,6	92	10,3	30	- 21,3
<i>Yhteensä</i>	<i>100</i>	<i>291</i>	<i>100</i>	<i>291</i>	
Muut maat					
Työllinen	35,4	57	53,4	86	+ 18,0
Työtön	24,8	40	19,9	32	- 4,9
Opiskelija	16,1	26	6,2	10	- 9,9
Muut työvoiman ulkopuoliset ryhmät	23,6	38	20,5	33	- 3,1
<i>Yhteensä</i>	<i>100</i>	<i>161</i>	<i>100</i>	<i>161</i>	
Kantaväestö					
Työllinen	40,7	768	58,9	1 110	+ 18,2
Työtön	17,4	328	12,0	226	- 5,4
Opiskelija	26,4	497	9,7	182	- 16,7
Muut työvoiman ulkopuoliset ryhmät	15,5	292	19,5	367	+ 4,0
<i>Yhteensä</i>	<i>100</i>	<i>1 885</i>	<i>100</i>	<i>1 885</i>	

Mitä tulee työllisten osuuteen, Muista maista tulleilla oli maahanmuuttajaryhmistä korkein lähtötaso tutkimuksen alkaessa, ja työllisten osuus kasvoi edelleen ollen 53 prosentissa vuonna 2011. Myös tämän ryhmän kohdalla työllisten määrän kasvu näkyi myös opiskelijoiden, työttömien ja muiden työvoiman ulkopuolella olevien osuuksien pienenemisenä. Länsimaisilla työllisyys nousi seurantajakson aikana 23 prosenttiyksikköä 40 prosenttiin ja samalla etenkin työttömien, mutta myös opiskelijoiden, osuuksissa näkyi vastaavasti huomattava vähenemä.

4.3.2 Työskentelyn ja toimeentulotuen tarpeen mukaiset toimeentulokategoriat

Edellä kuvattujen tulosten mukaan pakolaistaustaisten maahanmuuttajien toimeentulotuen tarve usein kestää selvästi kantaväestöä sekä muita maahanmuuttajaryhmiä pidempään myös pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna. Tämä on yllättävää, sillä edellisessä luvussa esitettyjen tulosten mukaan heidän kohdallaan työllisten määrä kasvoi jopa 29 prosenttiyksikköä viimeiseen seurantavuoteen mennessä. Melko matalasta työllisten osuuden alkutasosta huolimatta voisi näin voimakkaan työllisyyden kasvun myötä olettaa toimeentulotukitarpeen vastaavasti pienentyneen selvästi vuosien saatossa. Näin ei kuitenkaan kyseisen ryhmän kohdalla edellä kuvattujen analyysien perusteella tapahtunut. Päinvastoin – pakolaistaustaisten muuttajien toimeentulotuen tarve poikkesi kantaväestöstä tilastollisesti erittäin merkitsevästi läpi koko tarkastelujakson. Seuraavaksi pureudutaan tähän kysymykseen tarkemmin.

Kotitalouden päähenkilön vuoden 2011 pääasiallisen toiminnan sekä hänen edustamansa kotitalouden samaisen vuoden toimeentulotukitarpeen pohjalta muodostettiin neljä kategoriaa:

1. Päätoimisesti töissä, ei toimeentulotuen tarvetta (*pelkkä työ*)
2. Ei-työlliset, ei toimeentulotuen tarvetta (*ei-työlliset, ei tukea*)
3. Päätoimisesti töissä, tarvitsee toimeentulotukea (*työ ja tuki*)
4. Ei töissä, tarvitsee toimeentulotukea (*pelkkä tuki*).

Ennen varsinaista regressiomallia maahanmuuttajien sijoittumista eri kategorioihin tarkasteltiin alustavasti pelkkien prosenttiosuuksien kautta vertaamalla kutakin maahanmuuttajaryhmää kantaväestöön. Maahanmuuttajaryhmistä pakolaistaustaiset ($\chi^2 = 104,9 (3), p < ,001$) ja länsimaista tulleet ($\chi^2 = 13,9 (3), p < ,01$) poikkesivat kantaväestöstä tilastollisesti merkitsevästi toimeentulokategorioihin kuulumisen suhteen. Kuten taulukosta 15 nähdään, siinä missä noin puolet kantaväestön edustajista sijoitui *pelkkä työ*-kategoriaan, pakolaistaustaisista ainoastaan 23 prosenttia ja länsimaisistakin yllättäen vain neljännes kuului tähän kategoriaan. Entisen NL:n alueilta sekä Muista maista tulleet eivät poikenneet kantaväestöstä tilastollisesti merkitsevästi toimeentuloa kuvaaviin kategorioihin sijoittumisensa suhteen.

Pelkkä työ-kategorian ohella käytössä on kuitenkin myös toinen päätoimisen työn teon kategoria: *työ ja tuki*-kategoria. Tämä kategoria poikkeaa edellisestä sen suhteen, että tähän kategoriaan kuuluvilla työstä saatava palkka ei riittänyt kotitalouden toimeentuloon vaan arjesta selviämiseen tarvitaan palkan lisäksi myös toimeentulotukea. Tämän tyyppisiin työtehtäviin kuuluvat yleensä erilaiset suorittavat, kestoaltaan epävarmemmat ja matalammin palkatut työmahdollisuudet – ts. tehtävät, joihin maahanmuuttajia usein palkataan. Oletusten mukaisesti pakolaiset olivat yliedustettuna nimenomaan tässä kategoriassa, johon heistä luokittui 23 prosenttia. Kantaväestöstä tähän luokkaan kuului vain kymmenesosa ja muista maahanmuuttajaryhmistä 12–15 prosenttia. Erot ryhmien välillä *työ ja tuki*-kategoriaan kuulumisen suhteen olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($\chi^2 = 41,3 (4), p < ,001$).

Taulukko 15. Ryhmien osuudet eri toimeentulokategorioissa vuonna 2011 (n = 2 720)

	Pakolais- taustaiset		Länsimaat		Ent. NL:n alueet		Muut maat		Kantaväestö	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Pelkkä työ	23,2	75	25,0	15	44,7	130	41,0	66	49,4	931
Ei-työlliset/ei tukea	14,9	48	25,0	15	14,4	42	21,1	34	16,9	318
Työ ja tuki	21,7	70	15,0	9	12,7	37	12,4	20	9,5	179
Pelkkä tuki	40,2	130	35,0	21	28,2	82	25,5	41	24,2	457
Yhteensä	100,0	323	100,0	60	100,0	291	100,0	161	100,0	1 885

Alustavaa tarkastelua jatkettiin vielä laskemalla, kuinka suuri osuus kaikista kunkin ryhmän *työllisistä* (*pelkkä työ* ja *työ ja tuki* -kategoriat yhteensä) kuului *työ ja tuki* -kategoriaan. Entisen NL:n maista tulleista *työ ja tuki* -kategoriaan kuului reilu viidennes työntekijöistä (22 %) ja Muista maista tulleilla hieman useampi (23 %). Pakolaistaustaisista työssäkäyvistä jopa lähes puolet (48 %) sijoittui *työ ja tuki* -kategoriaan vastaavan luvun ollessa vain 16 prosenttia kantaväestön kohdalla.

Tämä on huolestuttava havainto, joka on myös saattanut aiheuttaa vääristymää aiempien toimeentulotutkimusten tulkintaan. Mikäli tutkimuksessa tarkastellaan ainoastaan toimeentulotuen käyttöä huomioimatta samalla mahdollista työntekoa, unohdetaan ihmiset, jotka eivät omalla ansiotulollaan saavuta arjesta selviämiseen riittävää tulotasoa täyspäiväisestä työskentelystään huolimatta. Jotta voitaisiin tarkastella saatua tulosta tarkemmin, on seuraavaksi suljettava pois ilmiöön mahdollisesti vaikuttavien muiden tekijöiden vaikutus. Seuraavassa analyysissä paneudutaan tähän yksityiskohtaisemmin kontrolloimalla samat muuttujat kuin aiemmissakin analyyseissä (ikä- ja perhemuuttujat sekä tarkastelujakson aikana suoritettua opiskelua sekä Suomessa kerrytettyä työkokemusta kuvaavat muuttujat).

4.3.3 Toimeentulokategorioihin kuulumista selittävät tekijät vuonna 2011

Multinomiaalisen regressioanalyysin avulla voitiin ryhmille laskea suhteelliset riskiosuudet kuulua yllä kuvattuihin toimeentulokategorioihin. Referenssikategoriana käytettiin *pelkkä työ* -kategoriaa, sillä tuista riippumattomaan toimeen tuloon riittävää ansiotuloa pidettiin taloudellisen hyvinvoinnin ja -sopeutumisen tavoitetilana.²⁰ Selittävinä muuttujina käytettiin samoja muuttujia kuin edeltävissäkin analyyseissä. Lasten määrällä ei yllättäen ollut vaikutusta siihen, mihin kategoriaan kotitalous sijoittui, mistä syystä kyseinen muuttuja tiputettiin analyysistä.

Multinomiaalisen regressioanalyysin tulkinta muistuttaa pitkälti logistisen regressioanalyysin tulkintaa. Kaksiluokkaisen selitettävän sijaan kaikkia alla olevassa taulukossa olevia toimeentulokategorioita (3) verrataan referenssikategoriana toimivaan

²⁰ Kuitenkaan kuulumista ei-työlliseltä, ei tukea -kategoriaan ei voida pitää tätä vähempiarvoisena. Valitettavasti kyseisen ryhmän tarkastelu niin, että esim. äitiyslomalaiset ja työttömät olisivat muodostaneet omat kategoriansa, ei olisi tullut kysymykseen, sillä toimeentulokategorioista olisi tullut tällöin liian pieniä.

pelkkä työ -kategoriaan. Suhteellisten riskiosuuksien perusteella voidaan kerrallaan kuitenkin arvioida ainoastaan kahden kategorian välistä suhdetta, joten selitettävän muuttujan kaksi muuta kategoriata eivät vaikuta vertailussa olevien kategorioiden tuloksiin. Esimerkkinä voidaan käyttää länsimaisia kotitalouksia, jotka saavat **työ ja tuki** -kategoriasuhteellisen riskiosuuden arvoksi 2,5 (taulukko 16). Tulkinta tapahtuu tällä kertaa niin, että länsimaalaisten kotitalouksien suhteellinen riskiosuus kuuluu **työ ja tuki** -kategoriaan suhteessa referenssikategoriana toimineeseen **pelkkä työ** -kategoriaan on 2,5-kertainen (eli 146 prosenttia suurempi) suhteessa vertailuryhmänä käytetyn kantaväestön edustajiin.

Kokoavasti voidaan aluksi todeta, että ikä oli tilastollisesti merkitsevä selittäjä jokaisen taulukossa 16 esitetyn toimeentulokategorian kohdalla, ja sen vaikutus kulki samalla lailla kaikissa näissä kolmessa kategoriasuhteessa: riippumatta siitä, mihin näistä kolmesta kategoriasta kotitaloudet kuuluivat, olivat niiden päähenkilöt keskimäärin joko nuorempia tai vanhempia kuin **pelkkä työ** -kategoriaan kuuluvan referenssiryhmän edustajat.

Iän ohella myös tarkastelujakson aikana kerätyn työkokemuksen vaikutus tuli esiin jokaisen taulukossa esitetyn toimeentulokategorian kohdalla: jokainen tutkimuksen tarkastelujakson aikana kertynyt päätoiminen työskentelyvuosi pienensi suhteellista riskiosuutta kuulua mihin tahansa taulukossa esitetyistä kolmesta kategoriasta **pelkkä työ** -kategorian sijaan jopa 41–71 prosenttia. Myös vuosien 2006–2010 aikana suoritettujen päätoimisten opiskeluvuodet olivat vahvassa yhteydessä todennäköisyyteen kuulua **pelkkä työ** -kategoriaan. Jokainen opiskeluvuosi pienensi suhteellista riskiosuutta kuulua mihinkään muuhun kategoriata **pelkkä työ** -kategorian sijaan 22–25 prosenttia.

Parisuhteessa olevien suhteellinen riskiosuus kuuluu joko **pelkkä tuki** - tai **työ ja tuki** -kategorioihin suhteessa **pelkkä työ** -kategoriaan on selvästi pienempi verrattuna yhden aikuisen kotitalouksiin. Sen sijaan yhden aikuisen kotitalouden edustajat kuuluivat parisuhteessa olevia tilastollisesti merkitsevästi harvemmin **ei-työlliset, ei tukea** -kategoriaan suhteessa **pelkkä työ** -kategoriaan. Tämä saattaa johtua ainakin osittain siitä, että juuri parisuhteessa olevat käyttävät useimmiten erilaisia perhesidonnaisia vapaita.

Verrattaessa eri maahanmuuttajaryhmiä kantaväestöön kaikkien selittävien tekijöiden ollessa mukana mallissa, seuraavat ryhmät poikkesivat kantaväestöstä toimeentulokategorioihin sijoittumisensa suhteen: **Ei-työlliset, ei tukea** -kategoriasuhteellisen NL:n alueilta tulleet poikkesivat kantaväestöstä tilastollisesti merkitsevästi. Heidän kohdallaan suhteellinen riskiosuus kuuluu kyseiseen kategoriata **pelkkä työ** -kategorian sijaan oli 51 prosenttia pienempi kuin kantaväestöllä. Muiden kategorioiden kuulumisen osalta kyseinen ryhmä ei poikennut lainkaan kantaväestöstä. Tulos antaa viitteitä entisen NL:n alueilta tulneiden onnistuneesta työmarkkinaintegraatiosta Suomessa. **Pelkkä tuki** -kategoriasuhteellisesti merkitsevästi kantaväestöstä poikkesivat enää ainoastaan pakolaistaustaiset maahanmuuttajat, joiden suhteellinen riskiosuus kuuluu **pelkkä tuki** -kategoriaan suhteessa **pelkkä työ** -kategoriaan oli noin kaksinkertainen kantaväestöön nähden. Keskeistä on kuitenkin huomata, että näiden ryhmien välinen ero kapeni sen jälkeen kun **työ ja tuki** -kategoria lisättiin tarkasteluun (vrt. logistinen regressio taulukko 12), vaikkakin säilyi edelleen tilastollisesti merkitsevä.

Taulukko 16. Eri toimeentulokategorioihin vuonna 2011 kuulumista selittävät tekijät [suhteelliset riskiosuudet] ($n = 2\,701$)

	Suhteelliset riskiosuudet	Alaraja	Yläraja
Ei-työlliset, ei tukea			
Ikä	0,866**	0,798	0,946
Ikä ²	1,003***	1,001	1,004
Parisuhde 2006			
1 Yhden aikuisen kotitalous (ref.)	-	-	-
2 Puoliso	1,141	0,852	1,529
Päätoiminen opiskelu vuosina 2006–2010	0,751***	0,669	0,844
Päätoiminen työssäkäynti vuosina 2006–2010	0,365***	0,331	0,402
Pääryhmät			
1 Pakolaistaustaiset	1,078	0,689	1,686
2 Länsimaat	1,426	0,587	3,469
3 Ent. NL:n alueet	0,493**	0,322	,771
4 Muut maat	1,017	0,598	1,727
5 Kantaväestö (ref.)	-	-	-
Työ ja tuki			
Ikä	0,878**	0,804	0,959
Ikä ²	1,002**	1,001	1,003
Parisuhde 2006			
1 Yhden aikuisen kotitalous (ref.)	-	-	-
2 Puoliso	0,690*	0,503	0,947
Päätoiminen opiskelu vuosina 2006–2010	0,784***	0,686	0,896
Päätoiminen työssäkäynti vuosina 2006–2010	0,590***	0,534	0,652
Pääryhmät			
1 Pakolaistaustaiset	4,004***	2,715	5,905
2 Länsimaat	2,507*	1,018	6,176
3 Ent. NL:n alueet	1,183	0,779	1,796
4 Muut maat	1,484	0,853	2,580
5 Kantaväestö (ref.)	-	-	-
Pelkkä tuki			
Ikä	0,859***	0,794	0,929
Ikä ²	1,002***	1,001	1,003
Parisuhde 2006			
1 Yhden aikuisen kotitalous (ref.)	-	-	-
2 Puoliso	0,783	0,590	1,038
Päätoiminen opiskelu vuosina 2006–2010	0,655***	0,588	0,730
Päätoiminen työssäkäynti vuosina 2006–2010	0,292***	0,265	0,322
Pääryhmät			
1 Pakolaistaustaiset	2,110***	1,431	3,113
2 Länsimaat	1,392	0,587	3,303
3 Ent. NL:n alueet	0,747	0,508	1,100
4 Muut maat	0,919	0,545	1,552
5 Kantaväestö (ref.)	-	-	-
-2 LL		3 807,568***	
Pearson χ^2		3 796,423 ($p = ,144$)	

Referenssiryhmänä **pelkkä työ** -kategoria

Työ ja tuki -kategorian tulokset olivat hätkähdyttäviä. Pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla oli kantaväestöön nähden nelinkertainen suhteellinen riskiosuus kuulua *työ ja tuki* -kategoriaan *pelkkä työ* -kategorian sijaan. Kuten edellä tulosten tulkin-taan varten annetusta esimerkistä tuli ilmi, yllättäen myös länsimaisten maahanmuut-tajien suhteellinen riskiosuus kuulua *työ ja tuki* -kategoriaan *pelkkä työ* -kategorian sijaan oli yli kaksinkertainen kantaväestöön nähden. Muista maista tulleet sen sijaan eivät poikenneet kantaväestöstä missään tarkastelluista toimeentulokategorioista.

4.4 Kotitalouksien taloudellinen tilanne ja pienituloisuus

Seuraavan tarkastelun kautta pyritään selvittämään sitä, miten yleistä köyhyys on tut-kituissa ryhmissä. Lisäksi kartoitetaan sellaisia tekijöitä, jotka ennustavat pienitului-seen asutokuntaan kuulumista. Asutokunnan tulonjakotilaston rakenteesta johtu-en kotitalouksien taloudellista tilannetta koskeva tarkastelu voitiin tehdä ainoastaan sellaisilla kotitalouksilla, jotka kuuluivat niin sanottuun asutokuntaväestöön. Asun-tokuntaväestön ulkopuolelle jää kuitenkin kodittomat, väliaikaisissa osoitteissa ja tila-päisesti asutuissa asunnoissa asuvat henkilöt. Tämä tiputti tarkastelusta hieman vuo-desta riippuen 8–9 prosenttia kotitalouksista. Kaikkein heikoimmassa asemassa olleet kotitaloudet ovat siis saattaneet tippua pois alla olevista tarkasteluista.

Toinen huomioitava seikka on, että koska samassa asutokunnassa (osoitteessa) voi asua useampikin perhe, voidaan tässä tutkimuksessa tarkastella ainoastaan nii-tä tekijöitä, jotka selittivät kotitalouden riskiä *kuulua pienituloiseen asutokuntaan*. Tästä huolimatta sellainen asutokuntarakenne, johon kuuluisi sekä taloudellises-ti hyvin menestyviä että toimeentulonsa kanssa alati kamppailevia kotitalouksia, on oletetusti melko harvinainen.

Koska edellä kuvatun analyysin tulokset herättivät kysymyksen siitä, miksi niin moni pakolaistaustainen osallistuja tarvitsi toimeentulotukea työskentelystään huo-limatta, pyritään aluksi muodostamaan käsitys eri toimeentulokategorioiden edusta-jien vuositasolla käytössä olevien rahatulojen määrästä viimeisenä seurantavuonna 2011. Tämän jälkeen tarkastellaan pienituloisiin asutokuntiin kuuluvien osuuksia ryhmittäin tutkitussa asiakaskohortissa. Lopuksi paneudutaan vielä tekijöihin, jotka selittivät pienituloiseen asutokuntaan kuulumista kunkin seurantavuoden kohdalla.

4.4.1 Käytössä oleva rahatulo toimeentulokategorioittain vuonna 2011

Taulukossa 17 on esitetty asutokuntaväestön asutokunnan kokoon suhteutettukes-kimääräinen rahatulo eri toimeentulokategorioissa vuonna 2011. Kuten taulukosta nähdään, *pelkkä työ* -kategoriassa eniten rahaa jäi käyttöön kantaväestön edustajil-la, vähiten puolestaan Muista maista tulleilla. Työskentelystään huolimatta tukea tar-vitsevien kategoriassa käytössä olevan rahatulon määrä oli pienempi kuin *pelkkä työ* -kategoriassa, etenkin Muista maista tulleilla.

Taulukko 17. Kotitalon kokoon suhteutetut tulot toimeentulokategorioittain
asuntokuntaväestössä vuonna 2011 ($n = 2\,089$)

	Pakolais- taustaiset	Länsimaat	Ent. NL:n alueet	Muut maat	Kantaväestö
Pelkkä työ ka. / € kh./n	21 660*** 6 910/ 57	21 134 6 280/ 14	22 166*** 15 240/ 125	19 483** 6 172/ 60	23 627*** 10 725/ 906
Työ ja tuki, ka. / € kh./n	15 854 4 949/ 60	17 939 3 629/ 9	16 030 4 940/ 35	14 803 4 558/ 18	17 181,98 5 099/ 161
Pelkkä tuki, ka. / € kh./n	13 803** 3 486/ 117	13 492** 2 826/ 19	12 928*** 3 412/ 77	14 751 6 908/ 40	13 879*** 5 287/ 391

Huom. Keskiarvoerojen vertailu tehtiin ryhmittäin **Työ ja tuki**-kategoriaan nähden. Merkitsevyystaso (Mann-Whitney U-testi) näkyy **pelkkä työ** ja **pelkkä tuki**-kategorioiden yhteydessä. **Ei työllinen, ei tukea**-kategoria jätettiin heterogeenisyytensä vuoksi ulos tarkastelusta.

Tarkastelussa oltiin kiinnostuneita siitä, poikkesiko asuntokunnan käytössä oleva rahatulo riippuen siitä, mihin toimeentulokategoriaan kotitalous kuului. Kategorioiden väliset vertailut tehtiin maahanmuuttajaryhmittäin niin, että **työ ja tuki**-kategoria toimi vertailukohtana: ensin siihen verrattiin **pelkkä työ**-kategoriaa ja seuraavaksi **pelkkä tuki**-kategoriaa. Oletuksena oli, että jotta työnteko olisi motivoivaa, kumpikin kategoria poikkeaisi sen vuodessa käytössä olevan rahatulon suhteen tilastollisesti merkitsevästi **pelkän tuen** kategoriasta: Näin työtä tekevillä (**pelkkä työ**) tulisi olla käytössään enemmän rahaa kuin työtä tekemättömillä (**pelkkä tuki**), ja toisaalta myös työskentelyn, josta saatava korvaus ei riitä toimeentuloon (**työ ja tuki**), tulisi tarjota tekijöilleen edes hivenen parempaa ansiotuloa kuin pelkän tuen kategoriassa.

Pääsääntöisesti kaikki edellä mainitut vertailut olivat tilastollisesti merkitseviä: **työ ja tuki**-kategoriaan kuuluvien taloudellinen tilanne oli parempi kuin **pelkkä tuki**-kategoriaan kuuluvilla, ja **pelkkä työ**-kategoriaan kuuluvien puolestaan parempi kuin **työ ja tuki**-kategoriaan kuuluvilla. Tästä poiketen länsimaisten maahanmuuttajien ryhmässä **pelkkä työ**-kategoria ja **työ ja tuki**-kategoria eivät poikenneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi, mikä johtuu ainakin osittain siitä, että vertailu tehtiin hyvin pienellä määrällä kotitalouksia.

Sen sijaan toinen ryhmä, jossa vertailun kohteena olleiden kategorioiden välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa – ja jossa myöskään pieni otoskoko ei selitä saatua tulosta – oli Muista maista tulleiden ryhmä. Kyseisessä ryhmässä **pelkkä tuki** sekä **työ ja tuki**-kategorioihin sijoittuneilla kotitalouksilla oli siis käytössään jokseenkin saman verran rahaa riippumatta siitä, työskentelikö kotitalouden päähenkilö vai ei: kotitalouden kokoon suhteutettu ero kyseisten kategorioiden välillä oli ainoastaan 52 euroa henkilöä kohden vuodessa. Yhden hengen kotitaloudessa tämä tarkoittaa sitä, että päätoimisesti työskentelevällä, toimeentulotukea saavalla henkilöllä oli kuukausitasolla ainoastaan nelisen euroa enemmän rahaa käytössään kuin pelkän tuen varassa asuvalla yhden hengen kotitaloudella. Muista maista tulleiden ryhmän kohdalla voidaankin kyseenalaistaa, jääkö **työ ja tuki**-kategorian edustajille työvaatteiden ostamisen, työpäivän matkakustannusten ja lounaiden jälkeen mitään hyötyä työssä-

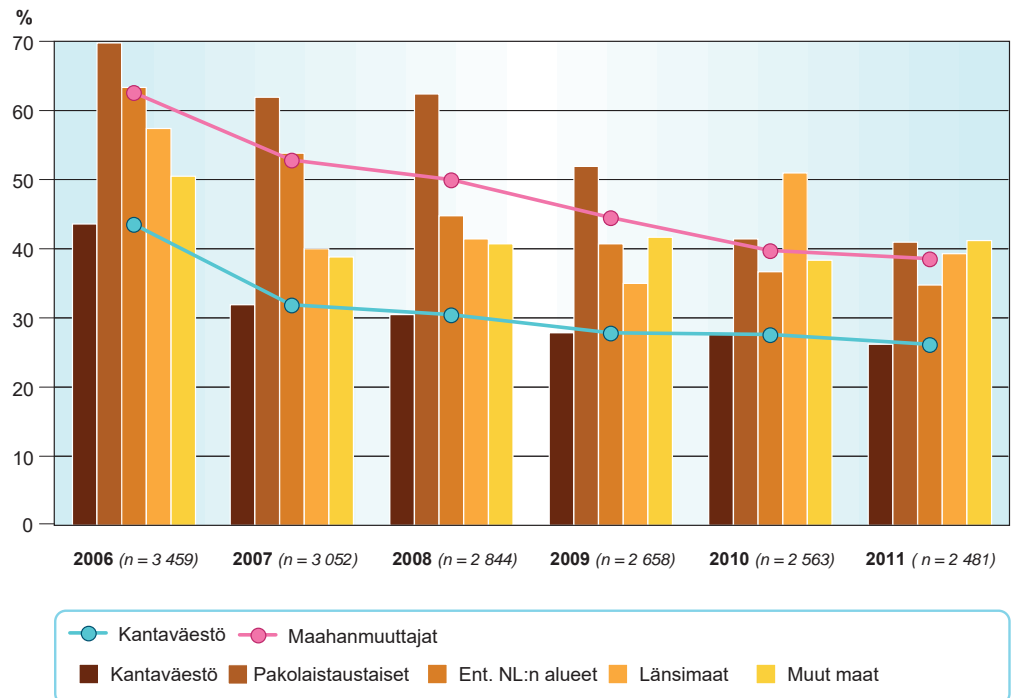
käynnistään, vai tuleeko työnteko heidän kohdallaan mahdollisesti jopa kalliimmaksi kuin pelkkien tukien varassa eläminen.

Myös pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla kotitalouden kokoon suhteutettu ero vuoden 2011 käytössä olevissa rahatuloissa *pelkkä tuki* ja *työ ja tuki* -kategorioiden välillä oli ainoastaan 2 000 euroa (vaikkei tilastollisesti merkitsevä). Yhden hengen kotitaloudella, jonka päähenkilö sekä työskenteli päätoimisesti että sai toimeentulotukea, oli näinollen kuukausitasolla keskimäärin 171 euroa enemmän rahaa käytössään kuin sellaisella pakolaistaustaisella yhden hengen kotitaloudella, jonka päähenkilö eli pelkkien tukien varassa. Nämä tarkastelut herättivät kysymyksen siitä, kuinka yleistä pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen oli tämän tutkimuksen maahanmuuttajaryhmillä. Tätä tarkastellaan seuraavaksi.

4.4.2 Pienituloisiin asuntokuntiin kuuluvat kotitaloudet

Maahanmuuttajien kohdalla (punainen viiva) pienituloiseen asuntokuntaan kuuluvien osuus oli alustavassa tarkastelussa kantaväestöä (sininen viiva) suurempi koko tarkastelujakson ajan (kuvio 4). Vaikka maahanmuuttajien ja kantaväestön erot tasoittuivat hieman tarkastelujakson aikana, oli tämä ero kuitenkin huomattava vielä viimeisenkin tarkasteluvuoden kohdalla. Kuvio muistuttaa hyvin paljon luvun 4.2 alussa esitettyjä, toimeentulotukea saavien kotitalouksien ryhmäkohtaisia osuuksia kuvaavia pylväitä (vrt. kuvio 3).

Kuvio 4. Pienituloiseen asuntokuntaan kuuluvien kotitalouksien osuudet vuosina 2006–2011

Pääpiirteittäin pienituloisuus oli yleisintä pakolaistaustaisten maahanmuuttajien keskuudessa, joiden edustamista kotitalouksista jopa 70 prosenttia kuului pienituloiseen asuntokuntaan tutkimuksen alkaessa vuonna 2006. Vähäisintä maahanmuuttajien keskuudessa pienituloisuus oli kahtena viimeisenä seurantavuonna entisen NL:n alueilta tulleilla. Länsimaalaisilla pienituloiseen asuntokuntaan kuuluminen vaihteli ryhmän pienestä koosta johtuen huomattavasti riippuen siitä, mitä vuotta tarkastellaan. Muista maista tulleilla sen sijaan ei vuotta 2007 lukuun ottamatta tapahtunut juuri minkäänlaista positiivista kehitystä kotitalouden käytössä olevassa rahatilussa: vuonna 2001 pienituloiseen asuntokuntaan kuuluminen oli heidän keskuudessaan yhtä yleistä (41 %) kuin pakolaistaustaisten kotitalouksien (41 %) keskuudessa.

Niistä asuntokuntaväestöön kuuluvista kotitalouksista, jotka saivat toimeentulotukea vielä vuonna 2011 ($n = 927$) jopa 49 prosenttia eli pienituloisessa asuntokunnassa. Niistä kotitalouksista, jotka eivät saaneet toimeentulotukea ($n = 1\,674$) vuonna 2011 sen sijaan ainoastaan 18,2 prosenttia kuului pienituloiseen asuntokuntaan. Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\chi^2 = 266,5$ (1), $p < ,001$). Tämä puoltaa teoriaosassa esitettyä näkemystä toimeentulotukitarpeen soveltuvuudesta yhdeksi köyhyyden indikaattoriksi.

4.4.3 Pienituloiseen asuntokuntaan kuulumista selittävät tekijät vuosittain

Viimeisessä analyysissä tarkastellaan vielä logistisen regression avulla sitä, miten edellä toimeentulotukitarpeen selittämisessä käytetyt muuttujat ennustavat kotitalouden riskiä kuulua pienituloiseksi luokiteltuun asuntokuntaan. Samojen muuttujien kontrollointi oli perusteltua siitä syystä, että köyhyyden ja toimeentulotukitarpeen taustalla vaikuttavat usein samat syyt. Analyysi tehtiin vuosittain kuten toimeentulotuenkin kohdalla, jotta voidaan seurata kantaväestön ja eri maahanmuuttajaryhmien välisten erojen vuosittaisia muutoksia kun kaikki tekijät ovat mukana alla esitetyissä malleissa.

Mitä nuorempi kotitalouden päähenkilö oli, sitä suurempi oli sen riski kuulua köyhäksi luokiteltuun asuntokuntaan suhteessa vanhempien päähenkilöiden edustamiin kotitalouksiin (taulukko 18). Jokainen ikävuosi pienensi pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen riskikerrointa seurantavuodesta riippuen noin 1–2 prosenttia.

Onnistuneen toimeentulotukitarpeesta irtautumisen ohella parisuhteella oli myös selvä köyhyyttä estävä vaikutus läpi koko tarkastelujakson: parisuhteessa olevien riski kuulua pienituloiseen asuntokuntaan oli seurantavuodesta riippuen 20–29 prosenttia pienempi suhteessa yhden aikuisen kotitalouksiin. Lasten määrä puolestaan lisäsi pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen riskiä 11–14 prosentilla kolmen ensimmäisen seurantavuoden kohdalla.

Opiskelun köyhyyttä vähentävä vaikutus vaihteli tarkastelujakson aikana: Seurantavuosia 2007–2009 edeltäneet päätoimiset opiskeluvuodet eivät olleet yhteydessä pienituloiseen asuntokuntaan kuulumiseen. Opiskelun vaikutus pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen vaikuttavana tekijänä tulikin esiin vasta pitkällä aikavälillä: seurantavuosina 2010 ja 2011 jokainen kotitalouden päähenkilön suorittama opiskeluvuosi pienensi kotitalouden riskiä kuulua pienituloiseen asuntokuntaan 11–12 prosenttia.

Taulukko 18. Pienituloiseen asutokuntaan kuulumista selittävät tekijät vuosittain 2007–2011 [riskikertoimet, Odds ratios]

	2007 (n = 3 052)	2008 (n = 2 840)	2009 (n = 2 651)	2010 (n = 2 551)	2011 (n = 2466)
Ikä	0,984***	0,990**	0,982***	0,983***	0,986**
Lasten määrä 2006	1,141***	1,140**	1,109**	1,064	1,065
Parisuhde 2006					
1 Yhden aikuisen kotitalous (ref.)	-	-	-	-	-
2 Puoliso	0,749**	0,803*	0,711**	0,729**	0,721**
Päätoiminen opiskelu	0,963	1,095	0,920	0,892*	0,879**
Päätoiminen työssäkäynti	0,361***	0,314***	0,535***	0,565***	0,608***
Maahanmuuttajaryhmä	***	***	***	**	*
1 Pakolaistaustaiset	2,655***	2,790***	1,949***	1,269	1,329
2 Länsimaat	1,201	1,299	0,997	2,196**	1,349
3 Ent. NL:n alueet	2,379***	1,551**	1,541**	1,322	1,338
4 Muut maat	1,353	1,569*	1,828**	1,583*	1,839**
5 Kantaväestö (ref.)	-	-	-	-	-
Vakio	1,080	1,089	1,639**	2,017***	1,978**
- 2 LL Hoshmer-Lemeshow (p =)	3 724,116 ,008	3 370,27 ,04	3 014,569 ,265	2 808,163 ,735	2 636,189 ,007

Huom. Malleissa on mukana ainoastaan asutokuntaväestö. Päätoiminen opiskelu ja työnteko ovat dikotomisuuksia selitettäessä pienituloiseen asutokuntaan kuulumista vuosina 2007 ja 2008, ja jatkuvia vuodesta 2009 eteenpäin.

Työkokemuksen vaikutusta ei voida vähätellä tarkastelujakson missään vaiheessa: kuten edellä toimeentulotukitarpeen ja toimeentulokategorioihin sijoittumisen kohdalla, päätoimiset työskentelyvuodet vähensivät myös pienituloiseen asutokuntaan kuulumisen riskiä tilastollisesti erittäin merkitsevästi jokaisena seurantavuonna. Esimerkiksi vuonna 2008 sellaisen kotitalouden, joiden päähenkilöt eivät olleet työskennelleet lainkaan tarkasteluvuotta edeltävän kahden vuoden aikana, riski kuulua köyhään asutokuntaan oli 3,2-kertainen suhteessa sellaisiin kotitalouksiin, joissa päähenkilö oli työskennellyt päätoimisesti edes vuoden vuosien 2006–2007 aikana. Myöhemmin vuosina työskentelyvuosien merkitys korostui entisestään: työvuosia kuvaavan jatkuvan muuttujan tarkastelu osoitti, että *jokainen* päätoiminen työvuosi vähensi 39–47 prosenttia kotitalouden riskiä kuulua köyhään asutokuntaan seurantavuosina 2009–2011.

Maahanmuuttajat poikkesivat kantaväestöstä pienituloiseen asutokuntaan kuulumisen suhteen myös silloin, kun kaikki edellä luetellut muuttajat olivat mukana malleissa. Verrattaessa eri maahanmuuttajaryhmiä referenssiryhmänä toimineeseen kantaväestöön havaittiin, että pakolaistaustaiset ja entisen NL:n alueilta tulleet maahanmuuttajaryhmät poikkesivat kantaväestöstä tilastollisesti merkitsevästi ensimmäisten kolmen seurantavuoden ajan (2007–2009). Näillä maahanmuuttajaryhmillä riski kuulua pienituloiseen asutokuntaan vuonna 2007 oli noin kaksi ja puoli-kertainen (2,4–2,7) suhteessa kantasuomalaisen riskiin. Vuonna 2009 riskikerroin oli tip-

punut molempien ryhmien kohdalla jonkin verran (1,9–1,5), mutta ero kantaväestöön oli edelleen tilastollisesti merkitsevä. Kahtena viimeisenä seurantavuonna 2010–11 nämä maahanmuuttajaryhmät eivät enää poikenneet kantaväestöstä pienituloiseen asutokuntaan kuulumisen suhteen.

Talouden laskusuhdanteen vaikutus näkyi kaikkein selkeimmin Muista maista tulleiden ryhmässä. Siinä missä kyseinen ryhmä ei poikennut referenssiryhmänä toimineesta kantaväestöstä tilastollisesti merkitsevästi seurantatutkimuksen ensimmäisenä vuonna, alkoi näiden ryhmien välinen ero selvästi kasvaa vuodesta 2008 eteenpäin. Suurimmillaan tämä ero oli tarkastelun viimeisenä vuonna 2011, jolloin Muista maista tulleiden riski kuulua pienituloiseen asutokuntaan oli kantaväestöön verrattessa lähes kaksinkertainen. Tulos on linjassa edellä taulukon 17 yhteydessä esitetyn tulkinnan kanssa, jonka mukaan Muista maista tulleet poikkesivat muista maahanmuuttajaryhmistä sen suhteen, että heidän keskuudessaan molempiin työssäkäyntiä kuvaaviin kategorioihin sijoittuneilla kotitalouksilla oli vuonna 2011 käytössään selvästi muita ryhmiä vähemmän rahaa vastaavissa kategoriaissa. Lisäksi kyseisen maahanmuuttajaryhmän kohdalla *pelkkä tuki* -kategoriaan kuuluvien kotitalouksien keskimääräinen käytettävissä oleva rahatulo ei käytännössä lainkaan poikennut *työ ja tuki* -kategoriaan kuuluvien kotitalouksien tilanteesta.

Länsimaisten maahanmuuttajien riski kuulua pienituloiseen asutokuntaan ei pääsääntöisesti poikennut kantasuomalaisista tilastollisesti merkitsevästi. Tästä poiketen vuonna 2010 selvästi useampi kyseisistä maista Suomeen saapunut kotitalous kuului pienituloiseen asutokuntaan, riskikertoimen ollessa jopa yli kaksinkertainen kantaväestöön nähden. Keväällä 2009 Suomen talous sukelsi ennennäkemättömän rajusti ja Suomesta katosi lukemattomia työpaikkoja, mikä saattaa olla yksi saadun tuloksen taustalla vaikuttavista syistä. Koska Muista maista tulleita maahanmuuttajia lukuun ottamatta ei muiden maahanmuuttajaryhmien kohdalla kuitenkaan näkynyt merkkejä köyhyyden lisääntymisestä vuosina 2009–2010, voidaan länsimaisten ryhmän kohdalla tapahtuneen kertaluontoisen, mutta silti huomattavan poikkeaman johtuvan pitkälti kyseisen ryhmän pienestä koosta.

5

JOHTO-
PÄÄTÖKSET

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa tarkasteltiin kuuden vuoden aikajänteellä eri maahanmuuttajaryhmien taloudellista sopeutumista Suomeen toimeentulotuen tarpeen, työllistymisen ja pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen kautta. Tutkimuksen keskiössä olivat Helsingissä vuonna 2006 ensimmäistä kertaa toimeentulotuen asiakkaiksi tulleet kotiloudet, joita seurattiin vuoteen 2011 saakka. Keskeisenä tavoitteena oli selvittää onko helsinkiläisten maahanmuuttajien tuensaanti luonteeltaan pitkäkestoisempaa kuin kantaväestön myös pidemmällä aikajänteellä tarkasteltuna, sekä kartoittaa niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat toimeentulotukitarpeen pitkittymiseen tai siitä irtautumiseen.

Saadut tulokset osoittivat selvästi, että maahanmuuttajien toimeentulotuen tarvetta ja saajien määriä ei tulisi tarkastella pelkällä poikkileikkausaineistolla. Siinä missä poikkileikkausaineisto antaa ilmiöstä väistämättä liian negatiivisen kuvan, pitkittäisaineiston hyödyntäminen tarjoaa tutkijalle mahdollisuuden pureutua ilmiöön kokonaisvaltaisemmin. Erityisen kiinnostavia olivatkin tarkastelujakson ensimmäiset, ns. kriittiset siirtymävuodet 2007 ja 2008, jolloin myös maahanmuuttajien erot kantaväestöön nähden ovat pääsääntöisesti kaikkein suurimmillaan. Toimeentulotukiasiakkaiden seuraaminen vuosi vuodelta oli hedelmällistä myös siitä syystä, että vuonna 2006 kotoutumistuen puitteissa toimeentulotuen asiakkaiksi tulneiden kotoutumistuki päättyi pääsääntöisesti seurantavuosien 2008 tai 2009 aikana. Tämän oletettiin näkyvän myös kantaväestön ja maahanmuuttajaryhmien välillä tukitarpeessa havaittujen eroavaisuuksien tasaantumisenä. Kiintoisa oli myös viimeinen seurantavuosi 2011, jolloin myös erityistapauksille viideksi vuodeksi myönnetty kotoutumistuki oli päätynyt ja kaikki toimeentulotukea vielä saaneet maahanmuuttajat saivat tätä tukea normaaleina toimeentulotukiasiakkaina.

5.1 Tutkimustulokset tiivistettynä

Tässä aluvuossa esitellään vielä lyhyesti tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Tarkastelu aloitetaan maahanmuuttajien ryhmäkohtaisten erojen tarkastelulla. Keskeisin selittävä tekijä tässä tutkimuksessa oli maahanmuuttajan tausta. Tästä huolimatta on syytä tässäkin yhteydessä korostaa, että olisi erittäin suppeakatseista olettaa kaikkien maahanmuuttajaryhmien taloudellisen sopeutumisen kulkevan samaa tahtia. Kuten aiempi kansainvälinen tutkimus on johdonmukaisesti osoittanut, kulttuurisesti etäämmiltä alueilta tulevien ihmisten sopeutuminen uuteen maahan kestää kauemmin kuin kulttuurisesti samankaltaisemmista maista tulevien.

5.1.1 Ryhmäkohtaiset erot taloudellisessa sopeutumisessa Suomeen

Tämä tutkimus osoitti, että helsinkiläisten maahanmuuttajien ja kantaväestön väliset erot työssäkäynnissä ja vastaavasti toimeentulotuen tarpeessa tasoittuvat huomattavasti ajan myötä – toisilla maahanmuuttajaryhmillä nopeammin, toisilla verkkaisemmin. Onkin ymmärrettävää, että toimeentulotuen tarve on maahanmuuttajien kohdalla kantaväestöä pitkäkestoisempaa, onhan kyseiselle ryhmälle myös työllistyminen vieraassa kulttuurissa selvästi kantaväestöä haasteellisempaa. Vaikka useimmat maahanmuuttajaryhmät tarvitsivat tukea kantaväestöä pidempään, olivat heille annetun tuen vaikutukset kuitenkin positiivisia muun muassa työllisten määrän kasvun ja köyhyyden vähentymisen kautta tarkasteltuna. Alla kootaan yhteen kunkin ryhmän keskeiset tulokset.

Länsimaisia maahanmuuttajia lukuun ottamatta maahanmuuttajien toimeentulotuen tarve poikkesi kantaväestöstä tilastollisesti merkitsevästi vähintään tarkastelujakson ensimmäisinä seurantavuosina. Länsimaista tulleet maahanmuuttajat eivät poikenneet kantaväestöstä myöskään pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen suhteen koko kuusivuotisen tarkastelujakson aikana yhtä seurantavuotta (2010) lukuun ottamatta. Tästä huolimatta länsimaisista maahanmuuttajista yllättäen vain 17 prosenttia lukeutui työllisiin tarkastelujakson alkaessa. Työllisten määrä kasvoi heidän keskuudessaan seurantajakson aikana 23 prosenttiyksikköä 40 prosenttiin, mikä oli edelleen selvästi matalin työllisten osuus koko kohortissa vuonna 2011. Yksi syy tähän oli se, että länsimaista tulleista maahanmuuttajista jopa 30 prosenttia kuului muiden työvoiman ulkopuolisten ryhmään vuonna 2011, mikä on huomattavasti enemmän kuin muiden ryhmien kohdalla. Lisäksi tuen piiriin palaajien osuus oli yllättäen kaikkein korkein nimenomaan länsimaisten maahanmuuttajien ryhmässä: heistä jopa joka toinen palasi tuen piiriin tarkastelujakson aikana vähintään vuoden tauon jälkeen. Toimeentulokategorioita hyödyntävässä tarkastelussa havaittiin kyseisellä ryhmällä olevan myös kantaväestöön nähden tilastollisesti merkitsevästi suurempi riski sijoittua *työ ja tuki* -kategoriaan *pelkkä työ* -kategorian sijaan vuonna 2011.

Saattaakin olla, että läheltä, samantalaisiksi miellettyistä maista tulevien länsimaisten maahanmuuttajien oletetaan pärjäävän suomalaisessa kulttuurissa itsenäisesti niin, että esimerkiksi heidän työmarkkinoilla etenemisen tukeminen helposti unohtuu. Vastaavia tuloksia on kyseisen ryhmän osalta raportoitu useissa aiemmissakin suomalaistutkimuksissa, joissa OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien tukitarpeen on havaittu kehittyvän vasta viiveellä (Sarvimäki 2011; Verhola & Terho 2013). Tämän ryhmän kohdalla on kuitenkin myös huomioitava, että ryhmän pienestä koosta johdun melko pienetkin muutokset näkyivät sitä koskevissa tuloksissa.

Entisen NL:n alueilta tulleiden maahanmuuttajien onnistuneesta sopeutumisesta Suomeen saatiin viitteitä myös tästä tutkimuksessa. Kyseisellä ryhmällä toimeentulotuen tarve ei enää poikennut kantasuomalaisista toisen seurantavuoden jälkeen. Osittain tämä johtui kolmivuotisen, kotoutumistukena maksettavan toimeentulotuen päättymisestä. Entisen NL:n alueilta tulleet eivät enää kolmannen seurantavuoden jälkeen poikenneet kantaväestöstä myöskään pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen

suhteen. Nämä tulokset on helppo ymmärtää tarkastelemalla työllisten osuuden muutoksia tässä ryhmässä: entisen NL:n alueilta tulleiden työllisyyskehitys oli positiivisempaa kuin missään muussa tarkastelun kohteena olleessa maahanmuuttajaryhmässä. Kuusivuotisen tarkastelujakson päätyttyä päätoimisten työllisten osuus oli heidän keskuudessaan lisääntynyt jopa 33 prosenttiyksiköllä yli 57 prosenttiin. Samalla ero aineiston vertailuryhmänä toimineisiin kantasuomalaisiin päätoimisen työssäkäynnin suhteen oli kokonaan hävinnyt. Vastaavan suuntaisia tuloksia ovat raportoineet myös Hämäläinen kollegoineen (2005) työikäisiin maahanmuuttajiin keskittyneessä seurantatutkimuksessaan, jossa työllisten osuuden huomattiin kymmenvuotisen tarkastelujakson aikana kasvaneen selvästi Suomessa asutun ajan myötä Virosta ja Venäjältä tulleilla: kasvu oli kyseisessä tutkimuksessa 25 prosenttiyksikköä.

Entisen NL:n alueilta tulleiden kotoutuminen vaikuttaakin edistyneen hyvin ainakin taloudellisesta perspektiivistä tarkasteltuna. Yksi syy ryhmän tehokkaaseen kotoutumiseen löytyy ryhmän sen koostumuksesta: entisen NL:n alueilta, etenkin Virosta ja Venäjältä, on viimeisen 25 vuoden aikana tullut Suomeen suuri määrä inkerinsuomalaisia paluumuuttajia. Inkerinsuomalaisten side Suomen kulttuuriin ja suomalaisuuteen on hyvin vahva, mikä edesauttaa kotoutumista ja on todennäköisesti vaikuttanut myös nyt saatuihin tuloksiin. Samansuuntaisia viitteitä paluumuuttajien onnistuneesta kotoutumisesta erityisesti muiden sopeutumisen osa-alueiden suhteen saatiin myös toisessa, pelkkiin inkerinsuomalaisiin paluumuuttajiin keskittyneessä tutkimushankkeessa, jossa tarkasteltiin kyseisen ryhmän pitkän aikavälin kotoutumista Suomeen muuttoa edeltävästä vaiheesta alkaen (ks. Mähönen & Yijälä, *painossa*). Kaiken kaikkiaan kyseisen ryhmän kotoutumista Suomeen voidaankin saatujen tulosten valossa luonnehtia onnistuneeksi.

Kuten entisen NL:n alueilta tulleilla, myöskään **Muista maista tulleiden** toimeentulotuen tarve ei poikennut kantaväestöstä enää toisen seurantavuoden jälkeen. Tämän ryhmän keskuudessa myös tuen piiriin palaaminen oli maahanmuuttajaryhmistä kaikkein harvinaisinta. Tästä huolimatta pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen oli kantaväestöä ja muita maahanmuuttajaryhmiä selvästi yleisempää juuri Muista maista tulleiden kohdalla myös pitkän aikavälin tarkastelussa: verrattaessa kantaväestöön, kyseisen ryhmän edustajien riski kuulua pienituloiseen asuntokuntaan alkoi kohota jo toisena seurantavuonna ollakseen korkeimmillaan tutkimuksen viimeisenä seurantavuonna. Vastaavasti eri toimeentulokategorioissa käytössä vuonna 2011 olleiden rahatulojen tarkastelu Muista maista tulleiden ryhmässä osoitti, etteivät toimeentulotukea saaneisiin kategorioihin kuuluvat kotitaloudet poikenneet tulojensa suhteen lainkaan toisistaan huolimatta siitä, että toisessa kategorioista kotitalouden päähenkilö työskenteli päätoimisesti. Jälkimmäisessä tapauksessa päätoimisesta työskentelystä saatu korvaus oli niin pieni, ettei kotitalous pärjännyt pelkillä ansiotuloillaan. Koska kaikki tulot kuitenkin huomioidaan laskettaessa toimeentulotuen määrää, näyttäisi Muista maista tulleiden kohdalla käyneen niin, että työssäkäynnin kannustimet olivat kuihtuneet olemattomiksi. Yhdessä nämä tulokset antavat viitteitä selvästä kannustinloukusta tämän ryhmän pienituloisimpien kohdalla.

Pakolaistaustaiset maahanmuuttajat olivat ainoa maahanmuuttajaryhmä, joka enää vuoden 2008 jälkeen poikkesi tukitarpeensa suhteen tilastollisesti merkitsevästi kantaväestöstä. Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien toimeentulotukitarpeen riski oli tarkastelujakson alkaessa kolminkertainen kantaväestöön verrattuna. Tuen tarve laski hieman kolmannen seurantavuoden kohdalla ollen edelleen noin kaksi ja puolikermainen kantaväestöön nähden tutkimuksen kolmena viimeisenä seurantavuonna. Esimerkiksi ruotsalaistutkimuksessa, jossa seurattiin työikäisiä maahanmuuttajaryhmiä vuosina 1990–1996, pakolaistaustaisten maahanmuuttajien toimeentulotuen tarve oli keskimäärin kolme kertaa kantaväestöä yleisempää, eikä tilanne muuttunut tarkastelujakson aikana (Hansen & Löfström 2009). Näin ollen nyt saatua tulosta voidaan pitää siinä mielessä lupaavana, että vaikka pakolaistaustaisten maahanmuuttajien epäedullinen asema kantaväestöön verrattessa säilyikin koko tarkastelujakson ajan, suunta oli kuitenkin oikea. Lohdullista oli myös se, ettei heidän asemansa tässä suhteessa, pientä toimeentulotuen saamisriskin kohoamista vuonna 2010 lukuun ottamatta, näyttänyt myöskään merkittävästi heikentyvän talouden laskusuhdanteen aikana. Tulos on kuitenkin siinä mielessä yllättävä, että myös pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kohdalla työllisten osuudessa havaittiin merkittävä lisäys: heillä työllisten osuus kasvoi kuuden vuoden aikana jopa 29 prosenttiyksiköllä. Näin suurten muutosten olisi voinut kuvitella heijastuvan selkeämmin myös kyseisen ryhmän toimeentulotuen tarpeeseen.

Toimeentulotukitarpeen ja työmarkkina-aseman yhdistävien toimeentulokategorioiden tarkastelu kuitenkin osoitti, että yksi merkittävä syy sille, että pakolaistaustaiset maahanmuuttajat tarvitsivat usein toimeentulotukea päätoimisesta työskentelystään huolimatta, oli yksinkertaisesti toimeentuloon riittämätön ansiotulo. Verrattaessa pelkillä ansiotuloillaan pärjäävien kategoriaa päätoimisesta työskentelystään huolimatta toimeentulotukea tarvitsevien kategoriaan huomattiin, että pakolaistaustaisilla oli suhteessa kantaväestöön jopa nelinkertainen riski kuulua **työ ja tuki** -kategoriaan **pelkkä työ** -kategorian sijaan. Tulos on merkittävä, sillä ilmiön keskittyminen nimenomaan näkyvän vähemmistöryhmän kohdalle viittanee syvempiin, rakenteellisiin ongelmiin työmarkkinoilla. Tämänlaista työmarkkinoiden eriarvoistumista on aiemmin kuvattu *prekaarisuuden* käsitteen kautta, jolla viitataan tilapäisissä tai epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien luokkaan. Prekarisaation keskeinen piirre on juuri epävarmat työsuhteet ja työntekijöiltä vaadittu joustavuus, minkä voidaan katsoa aiheuttavan toimeentuloon liittyviä ongelmia kuten rahatulon epäjatkuvuutta ja työssä käyvien köyhyyttä (Könönen 2011). Etenkin pakolaistaustaisten maahanmuuttajien onkin myös muissa tutkimuksissa havaittu työllistyvän muita maahanmuuttajaryhmiä herkemmin heikosti palkatuille aloilla ja epävarmoihin työsuhteisiin (Colic-Peisker & Tilbury 2006). Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, ettei palkka aina riitä toimeentuloon. Huomionarvoista kuitenkin on, etteivät pakolaistaustaiset maahanmuuttajat enää kolmannen seurantavuoden jälkeen kuuluneet pienituloiseen asuntokuntaan sen useammin kuin tutkimuksen vertailuryhmänä toimineet kantaväestönkään edustajatkaan. Reippaasta työllisten osuuden noususta näyttää siis kuitenkin olleen myös taloudellista hyötyä: todennäköisesti paremmin koulutettujen, pelkällä ansiotuloil-

laan toimeentulevien kategoriassa pakolaistaustaisten maahanmuuttajien käytössä oleva rahatulo oli muihin maahanmuuttajaryhmiin verratessa keskitasoa.

Edellä kuvatut, työllisten osuuksien muutoksia koskevat tulokset ovat linjassa Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastojen kanssa, joiden mukaan ulkomaalaistaustaisten työllisyys pysyi kasvussa jopa taantumien keskellä vuonna 2009 – vaikka siis myös työttömien määrä maahanmuuttajien keskuudessa kasvoi taantumien aikana, oli tämä kasvu huomattavasti maltillisempaa kuin työllisten määrän kasvu (Myrskylä 2013). Kaiken kaikkiaan työllisyyttä koskevat tulokset osoittavat, että vuoden 2006 toimeentulotukiasiakaskohortin osallistuminen työmarkkinoille kasvoi huomattavasti kuusivuotisen tarkastelujakson aikana. Vastaavasti työttömien sekä muiden työvoiman ulkopuolella olevien osuudet pääsääntöisesti vähenivät. Tältä pohjalta näyttäisikin siltä, että toimeentulotuki on tutkittujen maahanmuuttajaryhmien kohdalla toiminut ponnahduslautana työllistymiseen ja taloudelliseen toimeentuloon. Saattaakin olla, että nyt tutkittu kohortti onnistui saamaan jalansijaa työmarkkinoilta jo ennen taantumien alkamista, jolloin negatiivinen talouskehitys ei haitannut heidän taloudellista sopeutumistaan yhtä selvästi kuin mitä se todennäköisesti haittasi Suomeen juuri finanssikriisin alkaessa tai taantumavuosina saapuneiden sopeutumista. Toisaalta laskehdanne on kuitenkin osaltaan saattanut vaikuttaa siihen, että erityisesti pakolaistaustaiset maahanmuuttajat ovat muita ryhmiä useammin juuttuneet pienituloisiin työtehtäviin ja ammatteihin, joista saatua ansiotuloa jouduttiin usein täydentämään toimeentulotuella.

5.1.2 Suomessa hankitun työkokemuksen keskeinen asema taloudellisen toimeentulon edistäjänä

Työkokemuksen vaikutusta ei voida vähätellä tarkastelujakson missään vaiheessa: aiempien työvuosien huomattava vaikutus kotitalouksien toimeentulotukitarpeeseen tuli erittäin selvästi esiin sekä koko kohorttia koskeneissa että pelkkiin maahanmuuttajiin keskittyneissä analyyseissä. Vaikutus oli molemmissa tarkasteluissa vahvimmiltaan ensimmäisenä seurantavuonna, ja säilyi tilastollisesti erittäin merkitsevänä koko tarkastelujakson ajan. Esimerkiksi pelkkiin maahanmuuttajiin keskittyneessä analyysissä vuoden 2011 tarkastelussa jokainen vuosien 2006–2010 aikana tehty päätoiminen työskentelyvuosi pienensi toimeentulotukitarpeen riskiä 33 prosentilla. Toisin sanoen sellaisella kotitaloudella, jonka päähenkilölle ei ollut kertynyt lainkaan työskentelyvuosia seurantavuotta 2011 edeltävänä aikana, oli moninkertainen riski saada toimeentulotukea vielä viimeisenä seurantavuonna suhteessa kaikki viisi vuotta päätoimisesti työskennelleisiin. Tämä on merkittävä tulos, joka olisi tärkeä huomioida kotouttamista tukevien käytäntöjen suunnittelemisessa ja tukemisessa. Työskentelyvuodet selittivät myös pelkillä ansiotuloilla toimeentulevien kategoriaan kuulumista vuonna 2011 muiden tarkasteltujen kategorioiden sijaan.

Kuten toimeentulotukitarpeen kohdalla, päätoimiset työskentelyvuodet vähensivät myös pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen riskiä tilastollisesti erittäin merkittävästi jokaisena seurantavuonna. Esimerkiksi vuonna 2008 sellaisten kotitalouksien, joiden päähenkilöt eivät olleet työskennelleet lainkaan tarkasteluvuotta edeltävän kahden vuoden aikana, riski kuulla pienituloiseen asuntokuntaan oli yli kolminkertai-

nen verratessa sellaisiin kotitalouksiin, joissa päähenkilö oli työskennellyt edes vuoden tänä aikana. Myöhemmin työskentelyvuosien merkitys korostui entisestään: 2011 jokainen päätoiminen työvuosi vähensi kotitalouden riskiä kuulua köyhään asuntokuntaan lähes 40 prosentilla verrattuna tilanteeseen, jossa työvuosia ei ollut kertynyt lainkaan.

Yleinen työllisyystilanne vaikuttaa niin kantaväestön kuin maahanmuuttajienkin työllistymiseen ja tätä kautta toimeentulotuen tarpeeseen. Mahdollisen tukitarpeen kasvun ohella työllisyystilanteen synkkenemisellä on kuitenkin myös muita seurauksia – sellaisia, jotka voivat huomattavasti heikentää maahanmuuttajien hyvinvointia (Simich, Hamilton & Baya 2006). Lukemattomissa sekä maahanmuuttajia että kantaväestöä koskevissa tutkimuksissa on yksimielisesti todettu työn olevan ihmiselle tärkeä identiteettiä määrittävä ja psyykkistä hyvinvointia lisäävä tekijä. Kuten tämän tutkimuksen teoriaosuudessa tuli ilmi, maahanmuuttajat ovat kuitenkin vaarassa joutua työttömäksi varsinkin maahanmuuton alkuvaiheessa sekä talouden laskusuhdanteiden aikana. Mitä pidempään työttömyys jatkuu, sitä todennäköisemmin maahanmuuttajien käsitys itsestään muuttuu negatiivisemmaksi ja sitä useammin he myös kokevat maahanmuuttoon liittyvää stressiä (Berry 1997; Simich ym. 2006), vieraantumista yhteiskunnasta ja muita sopeutumisvaikeuksia. (Aycan & Berry 1996; Pernice ym. 2009.) Toimeentulonsa kanssa kamppaileva maahanmuuttaja kohtaa usein edellä mainittujen psykologisten ongelmien lisäksi vielä negatiivisia asenteita ja stigmatisointia kantaväestön edustajien suunnalta. Pidemmällä tähtäimellä ajateltuna tämä asetelma on hyvin haitallinen sekä maahanmuuttajien että kantaväestönkin kannalta katsottuna.

5.1.3 Maahanmuuttajakohtaisista muuttujista puolisollla merkittävä rooli taloudellisessa toimeentulossa

Maahanmuuttajat kohtaavat Pohjoismaissa usein hyvin erilaisen yhteiskunnan kuin mitä he ovat jättäneet taakseen. Suomi esimerkiksi lukeutuu niiden harvojen maiden joukkoon, jossa naiset työskentelevät perheen perustamisen ohella. Kauempaa Suomeen tulleilla ei tällaista ajattelumallia yleensä ole, ja erilaiset kulttuuriset odotukset ja paineet saattavatkin johtaa sopeutumisvaikeuksiin ja jopa kulttuurishokkiin (Oberg 1960) uudessa kotimaassa. Puolisolta saatu vertaistuki saattaa kuitenkin auttaa muutosta mahdollisesti aiheutuvan psykologisen stressin käsittelyssä. Puolison taloudellista sopeutumista edesauttava rooli korostui myös tässä tutkimuksessa niin toimeentulotukitarpeen kuin pienituloiseen asuntokuntaankin kuulumisen kohdalla: parisuhteen toimeentuloa tasapainottava vaikutus säilyi tilastollisesti merkitseväinä läpi koko tarkastelujakson.

Tässä rekisteritutkimuksessa oli mahdollista tarkastella maahanmuuttajien ja kantaväestön keskinäisiä kontakteja ainoastaan yhden muuttujan, mahdollisen suomalaisen puolison, kautta. Huomionarvoista onkin, että kotitalouksilla, joissa maahanmuuttajan puoliso oli kansalaisuudeltaan suomalainen, oli jopa 80 prosenttia pienempi riski saada toimeentulotukea suhteessa yhden aikuisen kotitalouksiin vuonna 2007 ja suomalaisen puolison taloudellisilta vaikeuksilta suojaava vaikutus säilyi hyvin voimakkaana läpi tutkimuksen tarkastelujakson. Myös aiempi tutkimus on todennut

kohdemaan kansalaisuutta edustavan puolison edesauttavan maahanmuuttajan sopeutumista uuteen maahan. Tulos on linjassa esimerkiksi Büchel ja Frick'in (2003a) raporttoimien tulosten kanssa, joissa kohdemaan kansalaisuutta edustavan puolison vaikutus maahanmuuttajan työssä suoriutumiseen oli kiistaton niin EU:n sisältä kuin sen ulkopuoleltakin tulleiden muuttajien kohdalla.

Toimeentulotuen asiakkuutta edeltänyt maassaoloaika ei tässä tutkimuksessa ollut yhteydessä maahanmuuttajien toimeentulotukitarpeeseen. Tästä huolimatta tukien käyttö pääsääntöisesti väheni tarkastelujakson – ja samalla maassaolovuosien – edetessä. Vastaavanlaisia tuloksia on raportoitu myös muissa Pohjoismaissa. Jokseenkin samansuuntaisia tuloksia ovat esimerkiksi Tanskan osalta raportoineet ainakin Büchel ja Frick (2003a), joiden laajassa vertailututkimuksessa maahanmuuttajien saamien tulonsiirtojen ei huomattu vähentyvän maassaoloajan myötä. Myös Ruotsissa Hansen & Löfström (2009) tulivat siihen tulokseen, että siinä missä pohjoismaisten ja muiden ei-pakolaistaustaisten maahanmuuttajien tilanne oli hyvin samankaltainen kuin kantaväestön, pakolaistaustaisten maahanmuuttajien toimeentulotuen tarve oli selvästi edellisiä ryhmiä yleisempää, eikä tilanne muuttunut maassaolovuosien kuluessa. Käsillä olevassa tutkimuksessa ei myöskään löydetty eroja eri maahanmuuttajaryhmien välillä sen suhteen, kuinka maassaoloaika vaikutti heidän toimeentulotuen tarpeeseensa.

Maassaoloajan vähäinen merkitys toimeentulotukitarpeeseen tutkimuksen seuranta vuosien kohdalla kertoo siitä, että tarkastellun ryhmän kohdalla maassaoloajan sijaan muut tekijät, kuten Suomesta saatu työkokemus ja puoliso, olivat maassaoloaika tärkeämmässä asemassa pyrittäessä selittämään maahanmuuttajien myöhempien vuosien taloudellista omavaraisuutta. Saattaa myös olla, että tutkimuksessa käytetty tuensaajakohortti osui juuri sellaiseen ajankohtaan, jossa talouden painuessa taantumaa vuonna 2008 saattoivat sen negatiiviset vaikutukset laajentua koskemaan yhtälailla Suomessa niin lyhemmän kuin pidemmänkin aikaa asuneita maahanmuuttajia. Töiden jatkuminen onkin voinut olla enemmän kiinni puhtaasta tuurista kuin esimerkiksi pitkäkestoisen maassaoloajan mahdollistamasta kielitaidosta tai suomalaisen tutkinnon suorittamisesta. Tällaisessa tilanteessa keskeiseksi nousee maahanmuuttajan kyky luottaa omaan osaamiseensa ja siirtyä ketterästi uusiin työtehtäviin, vaikka ne eivät täysin vastaisikaan hänen koulutustaan.

5.1.4 Päätoimisten opintojen merkitys toimeentulokategorioihin sijoittumisessa

Useat maahanmuuttajat päätyvät toimeentulotuen asiakkaiksi johtuen siitä, että he osallistuivat erilaisiin ammattiin valmistamattomiin kotoutumista edistäviin opintoihin, joiden aikana heidän ei edellytetä nostavan opintolainaa tullakseen toimeen taloudellisesti. Tällainen tilanne koski todennäköisesti myös useita tämän tutkimuksen maahanmuuttajia – olihan opiskelijoiden määrä vuonna 2006 kaikissa maahanmuuttajaryhmissä huomattava. Tarkastelujakson päättyessä opiskelijoiden osuudet olivat vähentyneet huomattavasti kaikissa ryhmissä, mikä osaltaan vaikutti siihen, että työllisten määrän muutokset olivat tässä kohorttitutkimuksessa niin suuria.

Vaikka koko kohortin kohdalla kutakin seurantavuotta edeltänyt päätoiminen opiskelu vähensi myöhempää tukitarvetta tilastollisesti merkitsevästi läpi koko tarkastelujakson ajan, erittäin huolestuttavana voidaan kuitenkin pitää pelkkiin maahanmuuttajiin keskittyneessä analyysissä tehtyä havaintoa, jonka mukaan päätoiminen opiskelu ei vaikuttanut kyseisen ryhmän myöhempien vuosien tukitarpeeseen millään lailla. Saatu tulos saattaisi kuitenkin selkiytyä, mikäli maahanmuuttajien koulutus – myös muualla kuin Suomessa suoritettu – pystyttäisiin kontrolloimaan niin, että seurantajakson aikana suoritettujen päätoimisen opiskelun ohella voitaisiin huomioida myös henkilön lähtötaso tai pohjakoulutus. Toisaalta tulee myös muistaa, että elämme aikaa, jolloin työpaikan löytyminen heti valmistumisen jälkeen on vaikeutunut huomattavasti aiemmasta myös kantaväestön kohdalla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö suoritetuista opinnoista olisi mitään hyötyä myöhemmin. On kuitenkin vaarana, että vasta opitut taidot unohtuvat ellei niitä käytetä, mistä syystä vaihtoehtoisten, ammattitaidon ylläpitämiseen tähtäävien aktiviteettien kehittäminen toivotavasti tulevaisuudessa korostuu.

Edellistä päättelyä tuki myös koko asiakkuuskohortin kohdalla tehty havainto, jonka mukaan päätoimiset opiskeluvuodet selittivät eri toimeentulokategorioihin sijoittumista vuonna 2011: mitä useampia opiskeluvuosia kotitalouden päähenkilölle oli tarkastelujakson kuluessa kertynyt, sitä harvemmin hän kuului viimeisenä seurantavuonna yhteenkään kolmesta toimeentulokategoriasta **pelkkä työ** -kategorian sijaan. Toisin sanoen, opiskelulla oli pitkällä tähtäimellä tarkasteltuna selkeä työllisyyttä edistävä vaikutus. Saattaakin olla niin, että opiskelu lisää tukitarvetta sen aikana ja usein vielä heti valmistumisen jälkeenkin, mutta silti pidemmällä tähtäimellä lisää huomattavasti työllistymisen todennäköisyyttä ja vähentää tukitarvetta. Tätä päättelyä tukee myös tulos, jonka mukaan päätoiminen opiskelu vähensi pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen riskiä nimenomaan pitkällä aikajänteellä tarkasteltuna: opiskelun köyhyyttä poistava vaikutus tuli esiin ainoastaan kahtena viimeisenä seurantavuonna.

5.2 Tutkimuksen rajoitukset ja ajatuksia jatkotutkimuksen teemoiksi

Tämän tutkimuksen perusteella ei voida tehdä yleistyksiä kaikkien Suomen maahanmuuttajien taloudellisesta sopeutumisesta: aineistona toimi tarkastelujakson alkua vuonna 2006 taloudellisesti keskimääräistä heikoimmin pärjänneet, viimesijaisen tukimuodon piiriin tulleet helsinkiläiskotitaloudet sekä uudet muuttajat, joiden kotoutumistuki maksettiin sosiaali- ja terveystieteiden kautta. Lisäksi tutkimuksessa paneuduttiin ainoastaan yhden kohortin – vuoden 2006 uusien toimeentulotuen asiakkaiden – tilanteeseen. Kuten tutkimuksen teoriaosassa korostettiin, kohorteissa voi kuitenkin olla suuriakin eroja. Nyt tarkasteltu kohortti oli saapunut Suomeen ennen 2008 alkanutta taantumaa, mistä syystä heidän mahdollisuutensa päästä kiinni työelämään olivat todennäköisesti paremmat kuin taantuman aikana Suomeen tulleiden. Koska tutkimuksessa käytetty aineisto rajoittui vain Helsingissä saatuun tukeen, jouduttiin kotitalous sulkemaan toimeentulotukea koskevien analyysien ulkopuolelle sellaisina tarkasteluvuosina, kun sen kotikunta ei ollut Helsinki. Näin välttyttiin vir-

hetulkinnalta, joka olisi tapahtunut, mikäli toimeentulotuen asiakkuus olisi näennäisesti loppunut poisuuton takia, mutta tuen saanti olisikin jatkunut jossakin muussa kunnassa. Esimerkiksi paluuaktiivisuutta tuen piiriin voitiin tarkastella vain koko tarkastelujakson ajan Helsingissä asuneiden, toimeentulotuen väliaikaisasiakkaiden keskuudessa, jolloin etenkin länsimaisten maahanmuuttajien ryhmä kuihtui hyvin pieneksi. Pienen ryhmäkoon vuoksi kyseisen ryhmän tulokset ovat muutenkin vain suuntaa antavia.

Samanaikaisesti kun Suomeen saapuu huomattavia määriä uusia tulokkaita, on taantuman aiheuttama työpaikkojen väheneminen kuitenkin nostanut koko väestön työttömyysastetta ja vaikuttanut epädullisesti erityisesti maahanmuuttajien työllistymismahdollisuuksiin. Kuten nyt raportoidut tutkimustulokset osoittivat, Suomessa hankitun työkokemuksen merkitys taloudellisen sopeutumisen etenemiselle oli kuitenkin korvaamaton. Kiintoisaa olisikin pitkittäisasetelmalla verrata eri toimeentulon asiakaskohortteja keskenään, jolloin voitaisiin tutkia yksityiskohtaisemmin esimerkiksi talouden laskusuhdanteen vaikutuksia toimeentulotukitarpeeseen eri aikana Suomeen saapuneissa ja tuen piiriin tulleissa maahanmuuttajakotitalouksissa.

Pelkkä työllisten määrän kasvu ei kerro paljoakaan siitä, millaisiin töihin maahanmuuttajat työllistyvät. Tässä tutkimuksessa saatiin viitteitä siitä, että pakolaistaustaisten maahanmuuttajien muita maahanmuuttajaryhmiä pidempi toimeentulotuen tarve selittyy osin sillä, että päätoimisesta työskentelystä huolimatta heidän ansiotulonsa eivät riitä toimeentuloon edes pitkällä tähtäimellä tarkasteltuna. Tarkempi maahanmuuttajille ominaisten ammattirakenteiden, ns. sisäänheittoammattien ja niiden kautta mahdollisesti avautuvien etenemismahdollisuuksien tarkastelu nähdäänkin keskeiseksi jatkotutkimuksen aiheeksi. Maahanmuuttajaryhmien taloudellista toimeentuloa tarkasteltiin tässä tutkimuksessa myös pienituloiseen asutokuntaan kuulumisen kautta. On kuitenkin mahdollista, että kaikkein köyhimmät kotitaloudet jäivät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Tämä johtuu asutokuntaväestöön keskittyvän tulonjaon kokonaistilaston rakenteesta: tarkastelun ulkopuolelle jäivät laitoksissa ja väliaikaisissa asutetuissa asunnoissa sekä tilapäisissä osoitteissa asuneet henkilöt (ml. kodittomat), jotka saattavat juuri olla kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Pienituloisuutta koskevat tulokset saattavat näin saada tilanteen näyttämään hieman paremmalta kuin se tosiasiaa onkaan.

Asiakastietorekistereitä ei lähtökohtaisestikaan kerätä tutkimuskäyttöä varten. Näin ollen jo rekisteritutkimuksen rakenne itsessään rajoittaa sitä, millaisia muuttujia pystytään hyödyntämään tilastollisissa analyyseissä. Tässä tutkimuksessa käytetyt muuttujat pystyivät selittämään osan tarkastelun kohteena olleista ilmiöstä. Tarkastelun ulkopuolelle jäi kuitenkin useita keskeisiä muuttujia kuten maahanmuuttajien koulutustausta ja yksilön psykologiset valmiudet, joiden käsittely jäi ainoastaan teoreettiselle tasolle. Vaikka aineistoon liitettiin tieto kotitalouden päähenkilön koulutuksesta sitä kootessa, oli tämä tieto maahanmuuttajien kohdalla niin puutteellinen, ettei pohjakoulutusta ei voitu kontrolloida. Tämä saattaa osaltaan selittää pelkkiin maahanmuuttajiin keskittyneiden analyysien huolestuttavaa havaintoa siitä, että heidän kohdallaan päätoiminen opiskelu ei selittänyt myöhempää toimeentulotukitarvetta yhtenäkin seurantavuonna.

Tutkimuksessa ei tarkasteltu toimeentulotuen määriä, vain ainoastaanpitkän aikavälin kestoa. Tulevaisuudessa maahanmuuttajien toimeentulotuen käyttöä koskeva pitkittäistutkimus voisi paneutua tarkemmin muutoksiin myös myönnetyn tuen euromäärissä. Lukuun ottamatta käytössä olevaan rahatuloon (jossa on huomioitu kaikki Suomessa maksetut tulonsiirrot) perustuneita analyysyjä, ei tässä tutkimuksessa myöskään voitu huomioida muita sosiaalietuuksia kuin toimeentulotuki. Lisäksi toimeentulokategorioita muodostettaessa ei pystytty ottamaan huomioon mahdollisen puolison pääasiallisen toiminnan vaikutusta, sillä aineiston pohjalta ei ollut mahdollista seurata kuin sitä puolisoa, joka päähenkilöllä oli tarkastelun alkaessa vuonna 2006. Tämä olisi kuitenkin pitkittäistarkastelussa antanut harhaanjohtavan kuvan henkilön perhetilanteesta, joka usein elää vuosien kuluessa – etenkin kun kyseessä on useampivuotinen tarkastelujakso. Jatkossa toimeentulokategorioita muodostettaessa olisi mahdollisuuksien mukaan hyvä huomioida myös mahdollisen puolison pääasiallinen toiminta. Näistä puutteista huolimatta analyysissä oli mukana useita tärkeitä muuttajia, jotka voitiin muodostaa käytössä olevan rekisteriaineiston pohjalta.

Osa Helsingistä tutkimuksen tarkastelujakson aikana pois muuttaneista palasi kotimaahansa tai jatkoi matkaansa johonkin muuhun maahan tai kuntaan. Tulevaisuudessa olisikin myös mielenkiintoista selvittää tarkemmin, minne nämä ihmiset päätyvät. Näin voitaisiin vastata esimerkiksi katoanalyysin pohjalta nousseeseen kysymykseen, onko todennäköisempää että nuoret ja perheettömät ihmiset jatkavat Helsingistä matkaansa kun taas perheelliset ja iäkkäämmät jäävät Helsinkiin kenties siitä syystä, että näin perheen elämä on paremmin turvattu.

5.3 Toimenpidesuosituksset

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion idea on antaa ihmisten elämään ennakoitavuutta ja turvaa, joita he tarvitsevat pärjätäkseen, kehittääkseen itseään ja suunnitellakseen tulevaisuuttaan. Tehtävä ei kuitenkaan ole helppo etenkin maahanmuuttajien kohdalla, joiden keskuudessa huono-osaisuus kasaantuu kantaväestöä herkemmin johtuen muun muassa tiedon, kielitaidon ja tukiverkoston puutteesta sekä näihin liittyvistä työllistymisvaikeuksista. (Isola ym. 2015, 81.)

Tutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, että maahanmuuttajien kohdalla päätoiminen työskentelykään ei aina riittänyt poistamaan heitä tukitarpeesta. Huolestuttavaa on myös, että esimerkiksi sellaisilla Muista maista tulleiden ryhmään kuuluvilla maahanmuuttajilla, jotka tarvitsivat toimeentulotukea päätoimisesta työskentelystään huolimatta, ei ollut sen enempää rahaa käytössään kuin pelkästään sosiaaliturvan varassa elävillä kyseisen ryhmän edustajillakaan. Perusturvan olisi kuitenkin joustettava niin, että työnteko olisi aina kannattavaa – oli kyse kuinka lyhytaikaisesta työsuhteesta tai epäsäännöllisestä työstä tahansa. Työmotivaatiota ja pidemmässä tarkastelussa myös toimintakykyä heikentävien kannustinloukkujen purkaminen olisikin tehokas tapa saada liikkeelle uusia työntekijöitä. Maahanmuuttajien kohdalla erityisen haastavaksi koettu tukihakemusten täyttö ei saisi muodostaa ylitsepääsemätöntä estettä arvokkaan työkokemuksen hankkimiselle.

Toimeentulotuen perusosan siirtäminen Kelaan vuoden 2017 alusta saattaa osaltaan helpottaa työn vastaanottamista myös maahanmuuttajien kohdalla. Myös työkokemuksen kartuttamista edesauttavien matalan kynnyksen työpaikkojen järjestäminen ja sen aktiivinen seuranta, ettei mikään maahanmuuttajaryhmä muodosta alkuvaiheen sisäänheittoammatteihin uusien tulijoiden kannalta epäedullista pullonkaulaa, voisivat edesauttaa maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatiota ja kotoutumista laaja-alaisemminkin. Maahanmuuttajien urapolulla etenemistä voidaan lisäksi edistää huomioimalla kotoutumissuunnitelmassa myös maahanmuuttajan omat, pidemmän aikavälin tavoitteet ja suunnittelemalla niiden pohjalta kotoutumisprosessia ensimmäistä työpaikkaa pidemmälle.

Suomen työvoimapoliittiset toimenpiteet keskittyivät vuoden 1990 laman aikana pääasiassa nuoriin. Katoanalyysin kotitalouksien päähenkilöiden ikää ja perhetilannetta koskevat tulokset kuitenkin osoittivat, että erityisesti maahanmuuttajataustaisissa kotitalouksissa iältään nuoremmat sekä lapsettomat henkilöt muuttivat selvästi useammin pois Helsingistä kuin iältään vanhemmat ja lapsiperheet. Vaikka maahanmuuttajat ovat perinteisesti liikkuvaa väkeä, saattaa pelkkä seutulipun osto olla toimeentulonsa kanssa kamppailevalle perheelle lisätaakka. Lähikuntien vaihtoehtoisia työllistymismahdollisuuksia ei välttämättä osata edes ajatella ennen kuin kannustimet ovat riittävät. Kohdistamalla tuettuja aktivointitoimenpiteitä myös Helsinkiin jääviin, iältään vanhempiin toimeentulotuen asiakkaisiin, saataisi myös näille yhteiskunnan pienituloisille avautua uusia mahdollisuuksia arvokkaan työkokemuksen kartuttamiseen.

Tässä tutkimuksessa tuli hyvin vahvasti esille puolison tärkeä rooli sopeutumisprosessissa: puolison läsnäolo vaikutti sekä toimeentulotarpeeseen sitä lyhentävästi että köyhyyteen sitä ehkäisevästi. Saadut tulokset herättävät kysymyksiä liittyen hallituksen turvapaikkapoliittisen toimenpideohjelman perheenyhdistämiskäytäntöjä koskevan osioon, jossa ehdotetaan toimeentuloedellytyksen laajentamista koskemaan myös väliaikaisen turvapaikan Suomesta saaneet henkilöt. Perheenyhdistämisen edellytyksenä on myös riippumattomuus sosiaalituista. (Valtioneuvosto 2015.) Nyt saatujen tulosten valossa näyttää kuitenkin siltä, ettei pakolaistaustaisten maahanmuuttajien ansiotaso välttämättä riitä näiden ehtojen täyttymiseen työllistymisen jälkeenkään. Mikäli perhe odottaa yhdistämispäätöstä sodan keskellä, on epätodennäköistä, että perheenyhdistämistä Suomessa hakeva henkilö kykenisi suunnittelemaan tulevaisuuden uraansa sen sijaan, että hän pyrkisi ensimmäiseen tarjolla olevaan työpaikkaan aikomuksenaan kerätä nopeasti kokoon perheenyhdistämiseen vaadittavat rahat. Tämän tyyppiset käyttäytymismallit saattavat tulevaisuudessa pahentaa sisäänheittoammattien pullonkaulaefektiiä. Ero omasta perheestä ei ole hyväksi myöskään psykologisen sopeutumisen kannalta, joka sekin on kiinteässä yhteydessä maahanmuuttajan taloudelliseen sopeutumiseen. Siinä missä traumaattiset kokemukset voivat estää pääsyn työmarkkinoille, voikin puolison tuki olla ratkaisevassa asemassa maahanmuuttajan kuntoutumisprosessissa.

Lokakuussa 2015 yli puolet Taloustutkimuksen gallupiin osallistuneista suomalaisista vastasi myöntävästi kun heiltä kysyttiin uskoivatko he Suomeen jäävien turvapaikanhakijoiden jäävän kokonaan sosiaaliturvan varaan (Yle 2015). Harvalla suomalaisella kuitenkaan on edes käsitystä siitä, että maahanmuuttajat saavat esimerkiksi

kotoutumistuksensa usein sosiaalitoimiston kautta. Suomen asenneilmapiiri on kiristynyt huomattavasti sen myötä kun muutamien turvapaikanhakijoiden tekemät rikokset aikaansaivat voimakkaita mielenilmauksia Suomen kansassa. Vihan taustalla on usein pelko ja pelon taustalla tiedon puute sekä ennakkoluulot. Ympäröivän yhteiskunnan varauksellinen asennoituminen esimerkiksi juuri maahanmuuttajiin tai toimeentulotuen asiakkaisiin (esim. Kangas & Sirkiö 1996, 112; Kuivalainen 2007) saattaa ilmentyä kyseisten ryhmien edustajissa psykologisina ongelmina tai jopa voimakkaina vastareaktioina yksilön pyrkiessä todistamaan pystyvyyttään vaihtoehtoisin keinoin. Puute tunnustuksesta, luottamuksesta ja arvostuksesta voi pitkään jatkuessaan johtaa jopa tulevaisuudenuskon menettämiseen ja maahanmuuttajien kohdalla lisäksi valtakulttuurista vetäytymiseen. (Isola ym. 2015, 84.) Näihin reaktioihin ei ikääntyvällä Suomella kuitenkaan ole varaa.

Maahanmuuttajan kannalta katsottuna myös muunlaiset uudessa maassa kohdatut ongelmat, kuten tietämättömydestä ja puutteellisesta kielitaidosta johtuvat kulttuuriset yhteentörmäykset ja väärinkäsitykset, vaikeuttavat sosiaalista kanssakäymistä ja arjessa selviämistä. Pitkittyessään eri elämänalueilla koetut ongelmat saattavat kasautua ja heikentää ihmisen tunnetta omasta kyvykkyydestään, niin sanottua pystyvyydentunnetta. Myös työelämän ulkopuolelle jäämisen on havaittu laskevan pystyvyydentunnetta. Pystyvyydentunnetta voidaan kuitenkin vahvistaa myös ulkoapäin. Isolan ja kumppaneiden mukaan hyvinvointivaltiolla onkin suuri vastuu tarjota ihmisille taloudellisen ja sosiaalisen tuen ohella myös riittävästi mahdollisuuksia osoittaa kyvykkyyttään ja saada tunnustusta osaamisestaan. (Isola ym. 2015, 53, 59.) Maahanmuuttajien kohdalla keskeistä olisi myös pystyä luomaan suhteita kantaväestöön, jolta saatu positiivinen palaute voi ratkaisevasti edesauttaa kotoutumisprosessia ja oman paikan löytämistä uudessa yhteiskunnallisessa, kulttuurisessa ja sosiaalisessa ympäristössä.

LÄHTEET

- Ahola, E. & Hiilamo, H.** (2013). toim. Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008–2010. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127.
- Arajärvi, P.** (2009). *Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut*. Sisäasiainministeriön julkaisuja 2/2009.
- Asplund, R., Kauhanen, A. & Vanhala, P.** (2015). Ammattirakenteet murtuvat. Mihin työntekijät päätyvät ja miksi? Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Helsinki: Taloustieto.
- Aycan, Z.** (1997a). Expatriate adjustment as a multifaceted phenomenon: Individual and organizational level mediators. *The International Journal of Human Resource Management*, 8(4), 434–456.
- Aycan, Z.** (1997b). Acculturation of expatriate managers: A process model of adjustment and performance. In Z. Aycan (Ed.), *New approaches to employee management. Expatriate Management: Theory and research* (Vol. 4, pp. 1–40). Stamford, CT, US: JAI Press.
- Aycan, Z., & Berry, J. W.** (1996). Impact of employment-related experiences on immigrants' psychological well-being and adaptation to Canada. *Canadian Journal of Behavioural Science. Special Issue: Ethnic Relations in a Multicultural Society*, 28(3), 240–251.
- Baker, M., & Benjamin, D.** (1995). The receipt of transfer payments by immigrants to Canada. *Journal of Human Resources*, 30 (4), 650–676.
- Baptiste, N. R.** (2008). Tightening the link between employee wellbeing at work and performance: A new dimension for HRM. *Management Decision*, 46(2), 284–309.
- Barrett, A., & Maitre, B.** (2013). Immigrant welfare receipt across Europe. *International Journal of Manpower*, 34(1), 8–23.
- Barth, E., Bratsberg, B., & Rauum, O.** (2002). *Local unemployment and the earnings assimilation of immigrants in Norway*, Memorandum, Department of Economics, University of Oslo, No. 2002, 19.
- Berry, J. W.** (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–68.
- Black, J. S., & Stephens, G. K.** (1989). The influence of the spouse on American expatriate adjustment and intent to stay in Pacific Rim overseas assignments. *Journal of Management*, 15(4), 529–544.
- Blume, K., Gustafsson, B., Pedersen, P., & Verner, M.** (2003). *A tale of two countries: Poverty among immigrants in Denmark and Sweden since 1984*. WIDER discussion paper 36.
- Blume, K., & Verner, M.** (2007). Welfare dependency among Danish immigrants. *European Journal of Political Economy*, 23(2), 453–471.

- Borevi, K.** (2012). Sweden: The flagship of multiculturalism. Teoksessa G. Brochmann & A. Hagelund (toim.), *Immigration policy and the Scandinavian welfare state 1945–2010* (pp. 25–96). Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Borjas, G.** (1999a). *Heaven's door*. Princeton, U.S.: Princeton University Press.
- Borjas, G.** (1999b). Immigration and welfare magnets. *Journal of Labour Economics* 17(4), 607–637.
- Borjas, G., & Trejo, S.** (1991). Immigrant participation in the welfare system. *Industrial and Labour Relations Review*, 44(2), 195–211.
- Brochmann, G., & Grødem, A. S.** (2013). Migration and welfare sustainability: The case of Norway. Teoksessa E. Jurado & G. Brochmann (toim.), *Europe's immigration challenge: Reconciling work, welfare and mobility* (pp. 59–76). Policy Network. I. B. Tauris.
- Büchel, F., & Frick, J. R.** (2003a). *Immigrants' economic performance across Europe – Does immigration policy matter?* EPAC Working Paper 42. Colchester: University of Essex.
- Büchel, F., & Frick, J. R.** (2003b). *Immigrants in Great Britain and in West Germany – Relative income positions, income portfolio, and redistribution effects*. IZA Discussion papers, No. 788.
- Castaneda, A., Jokela, S., Koponen, P., Pentala, O., Koskela, T. & Koskinen, S.** (2015). Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen perustulokset 2014. Verkkojulkaisu: www.terveytemme.fi/uth
- Castles, S., & Davidson, A.** (2000). *Citizenship and migration: Globalization and the politics of belonging*, Basingstoke, U.K.: Macmillan.
- Colic-Peisker, V., & Tilbury, F.** (2006). Employment niches for recent refugees: segmented labour market in twenty-first century Australia. *Journal of Refugee Studies*, 19(2), 203–229.
- De Giorgi, G., & Pellizzari, M.** (2006). *Welfare migration in Europe and the cost of a harmonized social assistance*. IZA Discussion Papers, No. 2094.
- Edin, P.-A., LaLonde, R. J., & Åslund, O.** (2000). Emigration of immigrants and measures of immigrant assimilation: Evidence from Sweden. *Swedish Economic Policy Review* 7(2), 163–204.
- Eronen, A., Härmälä, V., Jauhiainen, S., Karikallio, H., Karinen, R., Kosunen, A., Laamanen, J.-P. & Lahtinen, M.** (2014). *Maahanmuuttajien työllistyminen. Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 6/2014.
- Esping-Andersen, G.** (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton, U.S.: Princeton University Press.
- Forsander, A.** (2002). *Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Forsander, A.** (2007). Kotoutuminen sukupuolittuneille työmarkkinoille? Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmen Suomeen muuton jälkeen. Teoksessa T. Martikainen & T. Tiilikainen (toim.), *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ* (s. 312–334). Helsinki: Väestöliitto.

- Field, A.** (1999). *Discovering statistics using SPSS* (3. painos). London: Sage
- Gregersen, H. B., & Black, J. S.** (1992). Antecedents to commitment to a parent company and a foreign operation. *The Academy of Management Journal*, 35(1), 65–90.
- Gustman, A., & Stenmeier, T.** (2000). Social security benefits of immigrants and the U.S. born, teoksessa G. Borgas (toim.), *Issues in the economics of immigration*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hammarstedt, M., & Sukhur, S.** (2007). Immigrants' relative earnings in Sweden – a quantile regression approach. *International Journal of Manpower*, 28(6), 456–473.
- Hansen, J., & Löffström, M.** (2003). Immigrant assimilation and welfare participation: Do immigrants assimilate into or out-of welfare? *Journal of Human Resources*, 38(1), 74–98.
- Hansen, J., & Löffström, M.** (2009). The dynamics of immigrant welfare and labor market behavior. *Journal of Population Economics*, 22(4), 941–970.
- Hansen J., & Loftstrom, M.** (2011). Immigrant – native differences in welfare participation. The role of entry and exit rates. *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society*, 50(3), 412–442.
- Hayfron, J. E.** (1998). The performance of immigrants in the Norwegian labor market. *Journal of Population Economics*, 11(2), 293–303.
- Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimisto** (2014). Toimeentulotuen myöntämisen perusteet 2014. Luettu 1.5.2014. http://www.hel.fi/static/sote/lomakkeet/303-005_tt-tuen_perusteet_fi.pdf
- Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiston tilastoportaali** (2015). Toimeentulotuen saajat. Luettu 25.1.2016. <http://sosvs000064/tilastoportaali/>
- Helsingin kaupungin tietokeskus** (2015). Helsingin ulkomaalaisväestö vuonna 2014. Tilastoja 2015:36. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Helsingin kaupungin tietokeskus** (2016). Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2015–2030. Tilastoja 2016:1. Tilastoja 2015:36. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Honkkila, J.** (2015). Riittävä toimeentulo takaa hyvinvointia. Tieto & Trendit. Talous- ja hyvinvointikatsaus 1/2015.
- Hu, W-Y.** (1998). Elderly immigrants on welfare. *Journal of Human Resources*, 33(3), 711–741.
- Hämäläinen, K., Kangasharju, A., Pekkala, S. & Sarvimäki, M.** (2005). *1990-luvun maahanmuuttajien työllisyys, tuloverot ja tulonsiirrot*. Helsinki: Työministeriö.
- Isola, A-M., Turunen, E., Hänninen, S., Karjalainen, J. & Hiilamo, H.** (2015). *Syrjäytynyt ihminen ja kunta*. Kunnallissalan kehittämissäätiö.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., & Solheim, E.** (2009). To identify or not to identify? National disidentification as an alternative reaction to perceived ethnic discrimination. *Applied Psychology*, 58(1), 105–128.

- Jasinskaja-Lahti, I., & Yijälä, A.** (2011). The model of pre-aculturative stress – A pre-migration study of potential migrants from Russia to Finland. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(4), 499–510.
- Kangas, O. & Sirkiö, J.** (1996). Kunnon kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? Suomalaisten käsitykset toimeentulotuen saajista. Teoksessa O. Kangas & V-M. Ritakallio (toim.), *Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa*. Tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes.
- Kangas, O. & Ritakallio, V-M.** (1996). Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes.
- Karvinen, A.-M. & Sarvimäki, M.** (2008). *Maahanmuuttajien työttömyyden ja työllisyyden kustannusvaikutukset Helsingin kaupungille*. Helsinki: VATT.
- KELA** (2014). Työttömän maahanmuuttajan tuet. Luettu 3.4.2014. <http://www.kela.fi/tyottoman-maahanmuuttajan-tuet>
- Kerr, S. P., & Kerr, W. R.** (2011). *Economic impacts of immigration: A Survey*. Working paper 16736. National Bureau of economic research. NBER working paper series.
- Koopmans, R.** (2010). Trade-offs between equality and difference: Immigrant integration, multiculturalism and the welfare state in cross-national perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(1), 1–26.
- Kuivalainen, S.** (2004). Missä määrin toimeentulotuki poistaa köyhyyttä? *Yhteiskuntapolitiikka* 69(6), 583–593.
- Kuivalainen, S.** (2007). Toimeentulotuen alikäytön laajuus ja merkitys. *Yhteiskuntapolitiikka* 72(1), 49–56.
- Kuivalainen, S. & Sallinen, S.** (2013). Toimeentulotuen saajien köyhyys ja toimeentulotuen köyhyyttä vähentävä vaikutus 1990–2010. Teoksessa S. Kuivalainen (toim.), *Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä* (s. 59–77). THL raportti 9/2013.
- Könönen, J.** (2011). Palvelualan työnantajat ja joustavat ulkomaalaiset työntekijät. Maahanmuuttohallinnon merkitys prekaarin työvoiman tuottamisessa. *Janus*, 19(1), 52–67.
- Lahav, G.** (2004). *Immigration and Politics in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Larja, L. & Sutela, H.** (2015). Työllisyys. Teoksessa T. Nieminen, H. Sutela & U. Hannula (toim.), *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014* (s. 71–82). Helsinki: Tilastokeskus.
- Larja, L., Warius, J., Sundbäck, L., Liebkind, K, Kandolin, I., & Jasinskaja-Lahti, I.** (2012). Discrimination in the Finnish labour market – An overview and a field experiment on recruitment [Syrjintä Suomalaisilla työmarkkinoilla – yleiskatsaus ja kenttäkoe rekrytointisyrjinnästä]. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ ja yrittäjyys 16/2012.
- Le Grand, C., & Szulkin, R.** (2002). Permanent disadvantage or gradual integration: Explaining the immigrant-native earnings gap in Sweden. *Labour*, 16(1), 37–64.

- Levecque, K., Lodewyckx, I., & Vranken, J.** (2007). Depression and generalized anxiety in the general population in Belgium: A comparison of seven immigrant groups. *Journal of Affective Disorders*, 97(1), 229–239.
- Lindqvist, M.** (2013). Monenlaisia köyhyysasteita. Eurooppalainen elinolotutkimus. Hyvinvointikatsaus 1/2013. Helsinki: Tilastokeskus.
- Linnanmäki, S.** (2009). Maahanmuuttajat ja toimeentulotuki Helsingissä 2007. Teoksessa V. Keskinen, M. Laine, M. Tuominen & T. Hakkarainen (toim.), *Kaupunkiköyhyyden monet kasvot. Näkökulmia helsinkiläiseen huono-osaisuuteen* (s. 143–154). Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Linnanmäki-Koskela, S.** (2010). *Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio. Vuosina 1989–93 Suomeen muuttaneiden tarkastelua vuoteen 2007 asti*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisuja 2010:2.
- Liebkind, K., Jasinskaja-Lahti, I., & Mähönen, T. A.** (2012). Specifying social psychological adaptation of immigrant youth: Intergroup attitudes, interactions, and identity. Teoksessa A. Masten, D. Hernandez & K. Liebkind (toim.), *Capitalizing on migration: The potential of immigrant youth*. The Jacobs Foundation Series on Adolescence (pp. 203–229). Cambridge: Cambridge University Press.
- Longva, P., & Rauum, O.** (2002). Unemployment and earnings assimilation of immigrants. *Labour*, 16(3), 469–489.
- Longva, P., & Rauum, O.** (2003). Earnings assimilation of immigrants in Norway – A reappraisal. *Journal of Population Economics*, 16(1), 177–193.
- Lynn, P.** (2009). *Methodology of Longitudinal Surveys*. Wiley Series in Survey Methodology. Chichester, UK.
- Maahanmuuttovirasto** (2011). Inkerinsuomalaisten paluumuuttojono suljetaan 1.7.2011. Luettu 9.7.2011. <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=4191&search=true>
- McKinnish, T.** (2005). Importing the poor: Welfare magnetism and cross-border migration. *Journal of Human Resources*, 40(1), 57–76.
- Migri** (2015) Perheenjäsenen luokse Suomeen. Luettu 1.10.2015. http://www.migri.fi/perheenjasenen_luokse_suomeen/toimeentuloedellytytys
- Moghaddam, F. M., Taylor, D. M., & Wright, S.** (1993). *Social psychology in cross-cultural perspective*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Mouhoud, E. M., & Oudinet, J.** (2010). Inequality and migration: what different European patterns of migration tell us. *International Review of Applied Economics*, 24(3), 405–422.
- Myrskylä, P.** (2013). Osa maahanmuuttajista työllistyy hyvin, osa opiskelee. Tieto & Trendit. Talous ja hyvinvointikatsaus. Luettu 1.12.2015. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/41/>
- Mähönen, T. A. & Yijälä, A.** (painossa). *Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kotoutuminen Suomeen*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuskatsauksia -julkaisusarja.
- Nannestad, P.** (2007). Immigration and welfare states: A survey of 15 years of research. *European Journal of Political Economy*, 23(2), 512–532.

- Nelson, K.** (2003). *Fighting Poverty. Comparative Studies on Social Insurance, Means-Tested Benefits and Income Distribution*. Stockholm: Swedish Institute for Social Research.
- Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U.** (2015). *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Tilastokeskus: Helsinki.
- Nurminen, M.** (1988). Ryhmien vertailu: suhteellisen riskin arviointi. *Duodecim* 104, 79–86.
- Oberg, K.** (1960). Culture shock: Adjustment to new cultural environments. *Practical Anthropology*, 7, 177–182.
- Pakolaisneuvonta ry** (2014). 10 väitettä ja faktaa turvapaikanhakijoista ja pakolaisista. Luettu 2.7.2014. <http://www.pakolaisneuvonta.fi/?lid=90>
- Parpo, A. & Moisio, P.** (2006). Toimeentulotuen saannin kesto ja dynamiikka Suomessa 1992–2003. *Yhteiskuntapolitiikka* 2006:2, 121–133.
- Pekkala, S.** (2004). *Maahanmuuton taloudelliset vaikutukset*. Helsinki: VATT.
- Perhoniemi, R. & Jasinskaja-Lahti, I.** (2006). *Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus vuosilta 1997–2004*. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2006:2.
- Pernice, P., Trlin, A., Henderson, A., North, N., & Skinner, M.** (2009). Employment status, duration of residence and mental health among skilled migrants to New Zealand: Results of a longitudinal study. *International Journal of Psychiatry*, 55(3), 272–287.
- Rita, H., Töttö, P. & Alastalo, M.** (2008). Voiko turkulaisten kirjoittamista artikkeleista yli 100 % olla kvalitatiivisia? Vetosuhteen (odds ratio) ja vedon (odds) tulkintaa. *Janus*, 16(1), 72–80.
- Ritakallio, V.-M.** (2002): Trends of poverty and income inequality on cross-national comparison. *European Journal of Social Security* 4(2), 151–177.
- Rudmin, F.** (2009). Constructs, measurements and models of acculturation and acculturative stress. *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 106–123.
- Sainsbury, D.** (2012). *Welfare states and immigrant rights: The politics of inclusion and exclusion*. UK: Oxford University Press.
- Sarvimäki, M.** (2010). Maahanmuuton taloustiede: lyhyt johdatus. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*. 3/2010. 253–270.
- Sarvimäki, M.** (2011). Assimilation to a welfare state: Labour market performance and use of social benefits by immigrants to Finland. *The Scandinavian Journal of Economics*, 113(3), 665–688.
- Sarvimäki, M., & Hämäläinen, K.** (2010). *Assimilating immigrants. The impact of an integration program*. CReAM DP No. 19/10. University College London.
- Sarvimäki, M., & Hämäläinen, K.** (2016). Integrating Immigrants: The impact of restructuring active labor market policies. *Journal of Labor Economics* (<http://www.journals.uchicago.edu/doi/suppl/10.1086/683667>).

- Sarvimäki, M., Ansala, L., Eerola, E., Hämäläinen, K., Hämäläinen, U., Pesola, H. & Riihelä, M.** (2014). *Maahanmuuttajien integroituminen Suomeen*. Helsinki: VATT.
- Searle, W., & Ward, C.** (1990). The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 14(4), 449–464.
- Sisäministeriö** (2016). Turvapaikanhakijoiden määrä kasvaa nopeasti. Luettu 14.1.2016. <https://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>
- Simich, L., Hamilton, H. & Baya, K.** (2006). Mental distress, economic hardship and expectations of life in Canada among Sudanese newcomers. *Transcultural Psychiatry*, 43(3), 418–444.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö** (2014). Toimeentulotuki. Luettu 3.4.2014. http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/toimeentulotuki
- Stening, B. W., & Hammer, M. R.** (1992). Cultural baggage and the adaption of expatriate American and Japanese managers. *Management International Review*, 32(1), 77–89.
- Sutela, H.** (2015). Ulkomaalaistaustaiset työelämässä. Teoksessa T. Nieminen, H. Sutela & U. Hannula. *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014* (s. 83–109). Tilastokeskus: Helsinki.
- Sutela, H. & Larja, L.** (2015) Yli puolet ulkomaalaistaustaisista muuttanut maahan perhesyistä. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-10-15_001.html
- Tajfel, H., & Turner, J. C.** (1979). An integrative theory of intergroup conflict. Teoksessa W. G. Austin & S. Worchel (toim.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Tajfel, H., & Turner, J. C.** (1986). The social identity theory of intergroup behavior. Teoksessa W. G. Austin & S. Worchel (toim.), *Psychology of intergroup relations* (2nd ed., pp. 2–24). Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Heponiemi, T., Wahlström, M., Elovainio, M., Sinervo, T., Aalto, A.-M. & Keskimäki, I.** (2008). Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin muutoksiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ- ja yrittäjyys 2008:14.
- Tervola, J. & Verho, J.** (2013). Toimeentulotuki ja maahanmuuttajat Helsingissä. Teoksessa E. Ahola & H. Hiilamo (toim.) *Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008–2010* (s. 71–88). Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127.
- Tervola, J. ja Verho, J.** (2014). Maahanmuuttajien sosiaaliturvan käyttö vuonna 2011. Kela, Työpapereita 64.
- Tilastokeskus** (2014a). Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu: 3.4.2014]. Saantitapa:<http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/index.html>
- Tilastokeskus** (2014b). Taulukot tilastossa: väestörakenne. Luettu 22.8.2014. http://193.166.171.75/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp

- Tilastokeskus** (2015a) Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-6766. 2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.12.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/muutl/2014/muutl_2014_2015-05-29_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus** (2015b). Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5528. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 25.1.2016]. <http://www.stat.fi/til/tyokay/>
- Turner, J. C., Hogg, M. A, Oakes, P. J., Reicher, D. D., & Wetherell, M. S.** (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- Työ- ja elinkeinoministeriö** (2014). Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma. Luettu 7.7.2014. http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/kotoutumispalvelut/alkukartoitus/index.html
- Ugland, T.** (2014). Canada as an inspirational model: Reforming Scandinavian immigration and integration policies. *Nordic Journal of Migration Research*, 4(3), 144–152.
- UTH** (2014). Ulkomaalaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_uso_201500_2015_16163_net.pdf.
- Valtioneuvoston kanslia** (2015). Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma. Luettu 8.12.2015. <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1058456/Hallituksen+turvapaikkapoliittinen+toimenpideohjelma+8.12.2015/98990892-c08e-4891-8c23-0d229f1d6099>.
- Viitamäki, H.** (2015). Työnteon kannustimet – mitä jää käteen? VATT Muistiot 50.
- Vitasovic, M.** (2012). *Expatriate assignments; The influence of the accompanying family on the perceived outcome of international assignments*. Pro gradu, Aalto Yliopisto, Johtamisen ja kansainvälisen liiketoiminnan laitos.
- Ward, C.** (2001). The A, B, Cs of acculturation. In D. Matsumoto (Ed.), *The handbook of culture and psychology* (pp. 411–445). New York: Oxford University Press.
- Ward, C., & Kennedy, A.** (1993). Psychological and socio-cultural adjustment during cross-cultural transitions: A comparison of secondary students overseas and at home. *International Journal of Psychology*, 28(2), 129–147.
- Yijälä, A.** (2012). *Pre-acculturation among voluntary migrants*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2012:10.
- Yijälä, A.** (2014). *Maahanmuuttajien taloudellinen sopeutuminen Pohjoismaissa. Maassaolon keston ja muiden aikasidonnaisten tekijöiden vaikutus tukitarpeeseen*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen työpapereita 2014:2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Yijälä, A., Jasinskaja-Lahti, I., Likki, T., & Stein, D.** (2012). Pre-migration adaptation of highly skilled self-initiated foreign employees: The case of an EU agency. *International Journal of Human Resource Management*, 23(4), 759–778.

Yijälä, A., Likki, T., Stein, D., & Jasinskaja-Lahti, I. (2009). The adjustment of highly skilled international professionals in Helsinki. In I. Jasinskaja-Lahti & M. Laine (Ed.), *Founding the European chemicals agency: the perspectives of the employees and the authorities of the city of Helsinki* (pp. 17–113). Research series 7. Helsinki: City of Helsinki Urban Facts.

Yle (2015). Yli puolet uskoo: Valtaosa turvapaikanhakijoista jää työttömiksi ja elää sosiaaliuilla. Luettu 10.10.2015. http://yle.fi/uutiset/yli_puolet_uskoo_valtaosa_turvapaikanhakijoista_jaa_tyottomiksi_ja_elaa_sosiaaliuilla/8351492

Zimmermann, K. F. (1995). Tackling the European migration problem. *Journal of Economic Perspectives*, 9(2), 45–62.

Tarkemmat tutkimushypoteesit

Luvussa 2 esitetyn teorian ja siihen pohjautuvien tutkimuskysymysten pohjalta muodostettiin vastaavasti seuraavat hypoteesit:

1. Mitä erilaisempi on kohdemaan kulttuuri, sitä haastavampaa on oman paikan löytäminen uudessa maassa. Pakolaistaustaisten henkilöiden sopeutuminen uuteen maahan on hitainta, koska he tulevat hyvin erilaisista kulttuureista ja ovat usein läheneet uuteen maahan levottomista ja traumatisoivista olosuhteista. Kielitaidon ja verkostojen rooli korostuu uudessa maassa. Tästä syystä oletetaan, että:
  - 1 a. Maahanmuuttajien toimeentulotuen saanti on luonteeltaan pitkäkestoisempaa kuin kantaväestön
  - 1 b. Maahanmuuttajaryhmien välillä on eroja toimeentulotuesta irrottautumiseen kuluva ajassa
  - 1 c. Maahanmuuttajan yksilölliset valmiudet ja sosiaaliset resurssit sekä kohdemaan liittyvät rakenteelliset ja tilannesidonnaiset tekijät vaikuttavat toimeentulotuen tarpeeseen.

2. Maahanmuuttajakohtaiset muuttajat kuten maassaoloaika ja kontakti suomalaisiin edesauttavat taloudellista sopeutumista kohdemaan. Vaikka maassaoloaika yleisen uskomuksen mukaan vaikuttaa maahanmuuttajien toimeentulotukitarpeesta irrottautumiseen, ovat aihepiiriä koskevan tutkimuksen tulokset olleet ristiriitaisia. Kontaktit kantaväestöön edesauttavat sopeutumista ja ehkäisevät toimeentulokiriippuvuuden muodostumista.
  - 2 a. Maassaoloaika vaikuttaa tukitarpeeseen sitä vähentävästi
  - 2 b. Maahanmuuttajaryhmien välillä on keskinäisiä eroja siinä, miten maassaoloaika vaikuttaa tukitarpeeseen: kulttuurisesti kauempaa tulevat ryhmät integroituvat hitaammin
  - 2 c. Maassaoloajan vaikutus toimeentulotuen tarpeesta irrottautumiseen on vahimmillaan ns. kriittisinä siirtymävuosina eli ensimmäisinä toimeentulotuen asiakkuusvuosina.

3. Maahanmuuttajien työllisyysprosentti on merkittävästi alempi kuin kantaväestön. Maahanmuuttajat kohtaavat työmarkkinoilla kantaväestöä enemmän syrjintää esimerkiksi poikkeavan ulkonäkönsä tai puutteellisen työkokemuksen vuoksi. Maahanmuuttajien keskuudessa myös riski tippua erilaisiin kannustinloukkuihin on selvästi kantaväestöä suurempi.
  - 3a. Maahanmuuttajat työllistyvät usein kantaväestöä vähemmän koulutusta vaativiin, suorittaviin työtehtäviin matalapalkkaisille aloille, mikä heijastuu heidän tulotasoonsa ja tätä kautta toimeentulotukitarpeeseensa
  - 3b. Maahanmuuttajaryhmät eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan näkyvien vähemmistöjen työllistyminen on muita ryhmiä hankalampaa.
4. Maahanmuuttajien kohdalla köyhyysrajalla tai sen alapuolella eläminen on yleisempää kuin kantaväestössä. Työssäkäynti ei automaattisesti takaa toimeentuloon riittävää tulotasoa. Toimeentulotuki ei aina riitä nostamaan kotitaloutta pois köyhyydestä, jolloin maahanmuuttajan toimintamahdollisuudet kapenevat ja hän saattaa vähitellen syrjäytyä muusta yhteiskunnasta.
  - 4a. Samat tekijät, jotka selittävät kotitalouden toimeentulotuen tarvetta, selittävät myös kotitalouden kuulumista köyhyysrajan alapuolelle jäävään pienituloiseen asuntokuntaan
  - 4b. Maahanmuuttajaryhmät poikkeavat sekä kantaväestöstä että toisistaan pienituloiseen asuntokuntaan kuulumisen suhteen
  - 4c. Maahanmuuttajat kohtaavat kantaväestöä useammin *työssäkävyyvien köyhyyttä* - toisin sanoen ansiotulo ei riitä toimeentuloon päätoimisesta työssäkäynnistä huolimatta.

Maahanmuuttajaryhmien muodostaminen

Kotitalouden päähenkilön mukaan muodostetuista maahanmuuttajakotitalouksista muodostettiin neljä ryhmää. Nämä olivat *pakolaistaustaiset, länsimaiset, entisen Neuvostoliiton alueilta tulleet* sekä *Muista maista tulleet maahanmuuttajat*. Tämä ryhmäjako muistuttaa Tervolan ja Verhon (2013, 2014) aiemmin käyttämiä ryhmäjakoja. Alla ryhmien muodostaminen kuvataan kunkin ryhmän osalta erikseen (huom. alla luutellaan ainoastaan sellaiset maat, joiden edustajia oli mukana aineistossa).

Pakolaistaustaiset maahanmuuttajat ($n = 386$)

Pakolaistaustaisia henkilöitä saapuu Suomeen sekä Suomeen YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n määrittelemänä kiintiöpakolaisina tai itsenäisinä turvapaikanhakijoina, joille myönnetään Suomesta pakolaisasema tai kansainvälistä suojelua toissijaisen suojelun tai humanitääristen syiden perusteella. Tässä tutkimuksessa pakolaisuuden tai suojelun tarpeen perusteella Suomeen tulleeiksi luokiteltiin sellaiset henkilöt, joilla oli joko väestötietojärjestelmässä merkintä pakolaisstatuksesta (tämä poistetaan siinä vaiheessa, kun henkilö saa Suomen kansalaisuuden) tai jotka olivat muuttaneet Suomeen perinteisistä, vuoden 2006 tilanteen mukaisista pakolaismaista väestörekisterin Kansalaisuus-tiedon perusteella (Afrikan maista joko Somalia, Ruanda, Etiopia, Eritrea tai Kongo; Lähi-idän maista Iran tai Irak, entinen Jugoslavian liittotasavalta tai kyseisen alueen maista joko Makedonia, Bosnia–Hertsegovina, Serbia tai Montenegro; Aasian maista joko Afganistan tai Myanmar). Lisäksi tähän kategoriaan luokiteltiin sellaiset henkilöt, jotka olivat jo saaneet suomen kansalaisuuden, mutta olivat lähtöisin (kansalaisuus tai lähtömaa) pakolaismaiksi luokitelluista maista. Ryhmään luokiteltiin myös muutama henkilö, joiden kansalaisuus ei ollut tiedossa, mutta jotka kuitenkin muiden edellä kuvattujen tekijöiden avulla pystyttiin paikantamaan tähän kategoriaan. Tämän lisäksi ryhmään luokiteltiin joitakin varsinaisten pakolaismaiden ulkopuolelta tulleet henkilöitä, sillä kuten edellä todettiin, henkilön mahdollinen pakolaisstatus ajoi kaikkien muiden ryhmäjakojen yli.

Länsimaista tulleet maahanmuuttajat ($n = 80$)

Länsimaihin luokiteltiin ennen vuotta 2004 EU:iin liittyneet maat (ts. kategorian ulkopuolelle jäivät näin entiset itäblokin maat ja Puola). Lisäksi länsimaihin luokiteltiin Australia, Kanada, USA ja Japani, sekä sellaiset osallistujat, jotka olivat jo saaneet suomen kansalaisuuden, mutta olivat lähtöisin länsimaiksi luokitelluista maista.

Entisen NL:n alueilta tulleet maahanmuuttajat (*n* = 372)

Entisen NL:n maihin luokiteltiin Venäjä ja Viro sekä kaikki muut entisen Neuvostoliiton maat. Tähän jakoon päädyttiin siitä syystä, että kyseisiltä alueilta tulleita inkerinsuomalaisia paluumuuttajia ja heidän perheenjäseniään palasi Suomeen suuria määriä (noin 30 000 hlö) vuosien 1990–2011 aikana (Maahanmuuttovirasto 2011). Inkerinsuomalaiset muodostavatkin yhdessä muiden venäjää äidinkielenään puhuvien maahanmuuttajien kanssa suurimman (66 379 hlö) vieraskielisen ryhmän Suomessa (Tilastokeskus 2014b). Lisäksi ryhmään luokiteltiin sellaiset henkilöt, joiden kansalaisuus ei ollut tiedossa tai he olivat jo saaneet Suomen kansalaisuuden, mutta jotka kuitenkin muiden edellä kuvattujen tekijöiden avulla pystyttiin paikantamaan tähän kategoriaan. Koska inkerinsuomalaisia paluumuuttajia tulee Suomeen huomattavia määriä etenkin Venäjältä ja Virosta, voidaan olettaa paluumuuttajien muodostavan suuren osan tämän ryhmän kokoonpanosta.

Muista maista tulleet maahanmuuttajat (*n* = 218)

Muihin maihin ryhmiteltiin Väli- ja Etelä-Amerikan maat sekä Meksiko, Aasian maat (pl. Japani), Lähi-idän maista pakolaismaiksi luokittelemattomat maat (Israel, Jordania, Libanon, Turkki, Egypti ja Syyria, joka ei vielä vuonna 2006 ollut pakolaismaa), sekä Balkanin maista Albania ja Kroatia. Myös pakolaismaiksi luokittelemattomat Afrikan maat yhdistettiin tänne, sillä ryhmä oli liian pieni analysoitavaksi omana ryhmänään. Lisäksi kategoriaan luokiteltiin myös Puola ja Romania, jotka eivät vielä vuonna 2006 olleet mukana EU:ssa. Lisäksi Muut maat -ryhmään lisättiin sellaiset päähenkilöt, jotka olivat jo saaneet Suomen kansalaisuuden eikä heidän taustaansa voinut enää päätellä kuten edellä.

Tekijä(t) Yijälä, Anu		
Nimike Toimeentulotuki urapolun umpikuja vai ponnauduslauta taloudelliseen hyvinvointiin? - Pitkittäistarkastelu helsinkiläisten maahanmuuttajien tukitarpeeseen ja siitä irtautumiseen vuosina 2006–2011		
Julkaisija (virasto tai laitos) Helsingin kaupungin tietokeskus	Julkaisu-aika 2016	Sivumäärä, liitteet 114
Sarjan nimike Tutkimuksia - Helsingin kaupungin tietokeskus		Osan numero 2016:2
ISSN(painettu) 1455-724X ISSN(verkossa) 1796-7228	ISBN(verkossa) 978-952-331-085-8	Kieli fin, swe, eng
Tiivistelmä Maahanmuuttajien on aiemmissa tutkimuksissa raportoitu tarvitsevan toimeentulotukea kantäväestöä enemmän. Nämä tutkimukset ovat kuitenkin olleet pääosin kertaluonteisia poikkileikkaustutkimuksia, joissa esimerkiksi kotoutumistukena maksetun toimeentulotuen saajat ovat olleet mukana huolimatta siitä, että työmarkkinoiden ulkopuolella olevat maahanmuuttajat ohjataan usein automaattisesti toimeentulotuen piiriin heti Suomeen muuttonsa jälkeen. Tässä tutkimuksessa seurattiin vuonna 2006 toimeentulotuen asiakkaiksi tulleiden maahanmuuttajien taloudellista integraatiota kuuden vuoden aikajänteellä vuoteen 2011 saakka. Vertailuryhmänä toimi samana vuonna tukiasiakkuutensa Helsingissä aloittaneet kantaväestön edustajat. Taloudellisen sopeutumisen indikaattoreina käytettiin maahanmuuttajien toimeentulotuen tarvetta sekä siihen läheisesti yhteydessä olevaa työllistymistä. Yhdistämällä nämä muuttajat luotiin jatkotarkastelua varten toimeentulokategoriat, joiden kautta saatiin uutta tietoa maahanmuuttajaryhmien toimeentulotukitarpeen kestoan vaikuttavista tekijöistä. Saadut tulokset osoittivat, että kuusivuotisen tarkastelujakson aikana maahanmuuttajien elämäntilanteessa tapahtui merkittäviä muutoksia: työllisten määrä kasvoi selvästi kaikissa maahanmuuttajaryhmissä ja useimmissa maahanmuuttajaryhmissä toimeentulotuen tarve vastaavasti tasoittui kantaväestön tasolle. <i>Länsimaista tulleiden</i> maahanmuuttajien tukitarve oli läpi tarkastelujakson samalla tasolla kuin kantaväestönkin. Vuoden 2008 jälkeen tutkituista maahanmuuttajaryhmistä enää <i>pakolaistaustaiset</i> maahanmuuttajat poikkesivat kantaväestöstä tukitarpeensa suhteen. Siinä missä <i>entisen Neuvostoliiton alueilta</i> tulleiden ja edellä mainittujen ryhmien ulkopuolelta tulleiden ryhmät poikkesivat kantaväestöstä tukitarpeensa suhteen ainoastaan vuosina 2007 ja 2008, kulttuurillisesti kaikkein kauimpaa Suomeen tulleiden pakolaistaustaisten maahanmuuttajien epäedullinen asema verrattuna kantaväestöön säilyi tilastollisesti merkitsevänsä koko tarkastelujakson ajan. Lisätarkastelut kuitenkin osoittivat, että osasy syy etenkin pakolaistaustaisten maahanmuuttajien pitkittyneeseen tukitarpeeseen saattaa juontaa juurensa työmarkkinoiden prekarisoitumiseen ja siitä aiheutuvaan työtätekevien köyhyyteen: pakolaistaustaiset maahanmuuttajat kuuluivat huomattavasti kantaväestöstä ja muita tutkittuja maahanmuuttajaryhmiä useammin kategoriaan, jossa käytössä olevat rahatulot eivät riittäneet toimeentuloon päätoimisesta työskentelystä huolimatta. Näin tutkimuksen tulokset tukivat näkemystä, jonka mukaan etenkin näkyvät vähemmistöryhmät putoavat kantaväestöstä herkemmin erilaisiin kannustinloukkuihin. Ryhmäkohtaisten erojen lisäksi hyvin keskeisessä roolissa oli myös aiempi työkokemus: Suomesta hankitun työkokemuksen toimeentulotukitarvetta ja köyhyyttä estävä vaikutus oli tilastollisesti erittäin merkitsevä koko tarkastelujakson ajan.		
Asiasanat maahanmuuttajat, toimeentulotuki, seurantatutkimus, työllisyys, pienituloisuus		
Hinta Hinnaston mukaan	Jakelu puh. 09 310 36293	
Myynti Tietokeskuksen kirjasto, Siltasaarenkatu 18–20 A, 00099 Helsingin kaupunki, puh. 09 310 36377		

TOIMEENTULOTUKI – URAPOLUN UMPIKUJA VAI PONNAHDUSLAUTA TALOUDELLISEEN HYVINVOINTIIN?

Pitkittäistarkastelu helsinkiläisten maahanmuuttajien tukitarpeeseen ja siitä irtautumiseen vuosina 2006–2011

Maahanmuuttajien määrä Suomessa on selvässä kasvussa ja samalla maan kulttuuri vääjäämättä monimuotoistuu. Suomen korkea verotaso mahdollistaa pienituloisen väestönosan tukemisen erilaisten tulonsiirtojen kautta. Pohjoismainen sosialidemokraattinen hyvinvointivaltiomalli onkin maailman kattavampia. Tämä on herättänyt huolta tukien väärinkäytöstä ja vaikuttanut osaltaan myös siihen, että maahanmuuttajien sosiaalitulukien käyttö on noussut ajankohtaiseksi kysymykseksi niin poliittisessa päätöksenteossa kuin mediassakin. Tässä tutkimusraportissa seurataan helsinkiläisten maahanmuuttajien toimeentulotuen käyttöä kuuden vuoden aikajänteellä. Erityisesti keskitytään siihen, kuinka maahanmuuttajien toimeentulotuen tarve poikkesi kantaväestöstä pitkän aikavälin tarkastelussa vuosina 2006–2011. Tutkimuksessa kartoitetaan myös niitä hyötyjä, joita maahanmuuttajille on ollut Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston maksamasta kotoutumistuesta sekä toimeentulotuesta. Maahanmuuttajien taloudellista integraatiota tarkastellaan myös pientuloisuuden vähentymisen ja työllisten määrän kasvun kautta.